

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo

**EVROPSKI SOCIALNI MODEL: SLOVENIJA
IN PRIMERJAVA Z BOLGARIJO**

Monika Koren

Ljubljana, junij 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO

DIPLOMSKO DELO

**EVROPSKI SOCIALNI MODEL: SLOVENIJA IN PRIMERJAVA Z
BOLGARIJO**

Kandidatka: Monika Koren
Vpisna številka: 04039339
Študijski program: Univerzitetni študijski program Upravljanje javnega sektorja prva stopnja
Mentor: izr. prof. dr. Aleksander Aristovnik

Ljubljana, junij 2015

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA

Podpisana Monika Koren, študentka Univerzitetnega študijskega programa Upravljanje javnega sektorja prva stopnja, z vpisno številko 04039339, sem avtorica diplomskega dela z naslovom: Evropski socialni model: Slovenija in primerjava z Bolgarijo.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je priloženo delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela,
- sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili,
- sem poskrbela, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili,
- sem pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo, in sem to tudi jasno zapisala v predloženem delu,
- se zavedam, da je plagiatstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerimi so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Uradni list RS, št. 21/95), kršitev pa se sankcionira tudi z ukrepi po pravilih Univerze v Ljubljani in Fakultete za upravo,
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za upravo,
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela ter soglašam z objavo dela v zbirki »Dela FU«.

Diplomsko delo je lektorirala: Teja Koren

Ljubljana, 11. 6. 2015

Podpis avtorice:

POVZETEK

V diplomskem delu predstavljam evropski socialni model, socialni model Slovenije in Bolgarije ter primerjavo obeh držav na podlagi ekonomsko-socialnih kazalnikov. Začetki oblikovanja evropskega socialnega modela segajo v obdobje po 2. svetovni vojni. Evropski socialni model temelji na ohranjanju miru in socialne pravičnosti ter na spoštovanju človekovih pravic. Vse države članice Evropske unije imajo svoj socialni model, vendar morajo tudi strmeti k smernicam, ki jih narekuje Evropska unija na področju socialno-ekonomske politike.

Namen diplomskega dela je podrobneje predstaviti evropski socialni model, njegovo zgodovinsko ozadje, socialne podmodele in prihodnost, ki čaka Evropsko unijo na tem področju. Prav tako je namen diplomskega dela predstaviti in primerjati socialni model Slovenije in Bolgarije ter razlike in podobnosti med državama na področju socialno-ekonomske politike. Glavni cilj diplomskega dela je primerjava socialnega modela Slovenije in Bolgarije ter preverjanje hipotez, ki temeljijo na predpostavki, da je Slovenija uspešnejša država od Bolgarije na ekonomsko-socialnem področju.

Dejstvo, da je Slovenija uspešnejša država od Bolgarije na ekonomsko socialnem področju, vsekakor drži, saj so bile potrjene vse hipoteze ki predpostavljajo, da je Slovenija uspešnejša od Bolgarije. Tako držijo predpostavke, da je stopnja revščine v Sloveniji nižja kot v Bolgariji, da je stopnja zaposlenosti v Sloveniji višja kot v Bolgariji in da Slovenija nameni letno več sredstev za zdravstvo kot Bolgarija, ki velja za najrevnejšo in po večini socialno ekonomskih kazalnikov tudi najmanj razvito državo Evropske unije.

Ključne besede: socialna država, socialno varstvo, družinske dajatve, trg dela, Evropski socialni model, socialni model Slovenije, socialni model Bolgarije.

SUMMARY

EUROPEAN SOCIAL MODEL: SLOVENIA AND COMPARISON WITH BULGARIA

The thesis presents the European Social Model, the Social Model of Slovenia and the Social Model of Bulgaria and comparison of both countries on the basis of economic social indicators. The beginnings of the creation of a European Social Model dating back to the period after the Second World War. The European Social Model is based on the peacekeeping, social justice and respect for human rights. All the European Union Member States have their own social model, but Member States should also strive to the guidelines dictated by the European Union in the field of socio-economic policy.

The purpose of the thesis is to explain more detailed the European Social Model, its historical background, social sub-models and the future of the European Social Model. The purpose of the thesis is also to present and compare Social Model of Slovenia and Social Model of Bulgaria, and also the differences and similarities between this two countries in the field of socio-economic policy. The main goal of the thesis is the comparison of the Social Model of Slovenia versus the Social Model of Bulgaria and verifying hypotheses based on the assumption that Slovenia is more successful country than Bulgaria on the economic and social spheres.

The fact that Slovenia is more successful country than Bulgaria on the economic and social spheres is certainly true, and according to the fact that all the hypotheses have been confirmed, I can confidently say that Slovenia is more successful than Bulgaria. The assumptions that the poverty rate in Slovenia is lower than in Bulgaria, that the employment rate in Slovenia is higher than in Bulgaria and that Slovenia provides annually more resources for health, are approved. Bulgaria is considered as the poorest country in the European Union and according to the most socio-economic indicators is Bulgaria also one of the less developed country in the European Union.

Key words: welfare state, social security, family benefits, the labor market, the European social model, the social model of Slovenia, the social model of Bulgaria.

KAZALO

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA	III
POVZETEK.....	V
SUMMARY	VI
KAZALO.....	VII
KAZALO PONAŽORITEV	IX
KAZALO GRAFIKONOV	IX
KAZALO TABEL.....	IX
SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC	XI
SEZNAM TUJIH IZRAZOV	XII
1 UVOD	1
2 EVROPSKI SOCIALNI MODEL	3
2.1 ZGODOVINA	3
2.2 ZNAČILNOSTI EVROPSKEGA SOCIALNEGA MODELA	6
2.2.1 EVROPSKA SOCIALNA LISTINA	7
2.2.2 EVROPSKI EKONOMSKO-SOCIALNI ODBOR (ESSO)	7
2.2.3 OBLIKE REGULACIJE EVROPSKE SOCIALNE POLITIKE.....	8
2.3 EVROPSKI SOCIALNI PODMODELI.....	12
2.3.1 NORDIJSKI SOCIALNI PODMODEL.....	12
2.3.2 ANGLOSAKSONSKI SOCIALNI PODMODEL.....	13
2.3.3 KONTINENTALNI SOCIALNI PODMODEL	14
2.3.4 MEDITERANSKI SOCIALNI PODMODEL	14
2.3.5 VZHODNOEVROPSKI SOCIALNI PODMODEL.....	15
2.3.6 PRIHODNOST SOCIALNIH PODMODELOV	15
2.4 CILJI EVROPSKE UNIJE IN PRIHODNOST NA PODROČJU EKONOMSKO - SOCIALNE POLITIKE	16
3 SOCIALNI MODEL SLOVENIJE	18
3.1 ŽIVLJENJSKI STANDARD IN ZADOVOLJSTVO Z ŽIVLJENJEM.....	19
3.2 ZAPOSLOVANJE IN TRG DELA.....	21
3.3 DAVČNI SISTEM	25
3.4 SOCIALNO VARSTVO – SOCIALNE POMOČI.....	27
3.4.1 UPRAVIČENCI DO DENARNE SOCIALNE POMOČI IN VARSTVENEGA DODATKA.....	28
3.4.2 DENARNA SOCIALNA POMOČ.....	29
3.4.3 IZREDNA IN TRAJNA SOCIALNA POMOČ.....	29
3.5 ZDRAVSTVENI SISTEM	29
3.6 IZOBRAŽEVANJE.....	31
3.7 DRUŽINSKE DAJATVE.....	32
3.7.1 STARŠEVSKO VARSTVO.....	33
3.7.2 DRUŽINSKI PREJEMKI.....	34
4 SOCIALNI MODEL BOLGARIJE.....	35
4.1 ŽIVLJENJSKI STANDARD IN ZADOVOLJSTVO Z ŽIVLJENJEM.....	35

4.2	ZAPOSLOVANJE IN TRG DELA	37
4.3	DAVČNI SISTEM.....	40
4.4	SOCIALNO VARSTVO – SOCILANE POMOČI.....	41
4.5	ZDRAVSTVENI SISTEM	42
4.6	IZOBRAŽEVANJE	44
4.7	DRUŽINSKE DAJATVE.....	45
5	PRIMERJAVA SOCIALNEGA MODELA SLOVENIJE IN BOLGARIJE.....	47
5.1	ŽIVLJENJSKI STANDARD IN ZADOVOLJSTVO Z ŽIVLJENJEM.....	48
5.2	ZAPOSLOVANJE IN TRG DELA	50
5.3	DAVČNI SISTEM.....	53
5.4	SOCIALNO VARSTVO – SOCIALNE POMOČI.....	53
5.5	ZDRAVSTVENI SISTEM	54
5.6	IZOBRAŽEVANJE	55
5.7	DRUŽINSKE DAJATVE.....	55
6	ZAKLJUČEK.....	56
	LITERATURA IN VIRI.....	59

KAZALO PONAZORITEV

KAZALO GRAFIKONOV

Grafikon 1: Povprečne mesečne neto plače v EUR med letoma 2008 in 2014.....	25
Grafikon 2: Stopnja delovne aktivnosti prebivalstva v Bolgariji v starosti med 15 in 64 let, med letoma 2005 in 2013.....	39

KAZALO TABEL

Tabela 1: BDP na prebivalca v SKM (Index EU-28=100)	19
Tabela 2: Zadovoljstvo z življenjem glede na starost prebivalstva leta 2013	20
Tabela 3: Delež ljudi na robu revščine in socialne izključenosti v %	21
Tabela 4: Stopnja zaposlenosti med 20. in 64. letom starosti v %	22
Tabela 5: Stopnja zaposlenosti moških med 20. in 64. letom starosti v %	22
Tabela 6: Stopnja zaposlenosti žensk med 20. in 64. letom starosti v %	23
Tabela 7: Minimalna mesečna plača v EUR.....	23
Tabela 8: Povprečno število brezposelnih oseb	24
Tabela 9: Lestvica za odmero dohodnine za leto 2015	27
Tabela 10: Izdatki za socialno varstvo v % BDP	28
Tabela 11: Izdatki za zdravstvo v % BDP	30
Tabela 12: Pričakovana življenjska doba v letih ob rojstvu leta 2012.....	31
Tabela 13: Javni izdatki za izobraževanje v % BDP.....	32
Tabela 14: Javni izdatki za družinske dajatve v % BDP	33
Tabela 15: BDP na prebivalca v SKM (Index EU-28=100)	36
Tabela 16: Zadovoljstvo z življenjem glede na starost prebivalstva leta 2013.....	36
Tabela 17: Delež ljudi na robu revščine in socialne izključenosti v %	37
Tabela 18: Stopnja zaposlenosti med 20. in 64. letom starosti v %.....	38
Tabela 19: Stopnja zaposlenosti moških med 20. in 64. letom starosti v %	38
Tabela 20: Stopnja zaposlenosti žensk med 20. in 64. letom starosti v %	38
Tabela 21: Minimalna mesečna plača v EUR	39
Tabela 22: Izdatki za socialno varstvo v % BDP	42
Tabela 23: Izdatki za zdravstvo v % BDP	44
Tabela 24: Javni izdatki za izobraževanje v % BDP.....	44
Tabela 25: Javni izdatki za družinske dajatve v % BDP	46
Tabela 26: Cilji Strategije Evropa 2020 EU-28.....	48
Tabela 27: BDP na prebivalca v SKM (Index EU-28=100)	49
Tabela 28: Zadovoljstvo z življenjem glede na starost prebivalstva leta 2013.....	49
Tabela 29: Delež ljudi na robu revščine in socialne izključenosti v %	50
Tabela 30: Stopnja zaposlenosti med 20. in 64. letom starosti v %.....	51
Tabela 31: Stopnja zaposlenosti moških med 20. in 64. letom starosti v %	51
Tabela 32: Stopnja zaposlenosti žensk med 20. in 64. letom starosti v %	52
Tabela 33: Minimalna mesečna plača v SKM.....	52

Tabela 34: Minimalna mesečna plača v EUR	53
Tabela 35: Davčne stopnje DDV v Bolgariji in v Sloveniji v letu 2015.....	53
Tabela 36: Izdatki za socialno varstvo v % BDP	54
Tabela 37: Izdatki za zdravstvo v % BDP	54
Tabela 38: Pričakovana življenjska doba v letih ob rojstvu leta 2012	54
Tabela 39: Javni izdatki za izobraževanje v % BDP.....	55
Tabela 40: Javni izdatki za družinske dajatve v % BDP	55

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

APZ	Aktivna politika zaposlovanja
BDP	bruto domači proizvod
BGN	Bolgarski lev
CSD	center za socialno delo
DDV	Davek na dodano vrednost
DURS	Davčna uprava Republike Slovenije
ES	Evropska skupnost
ESL	Evropska socialna listina
ESM	evropski socialni model
ESS	ekonomsko socialni svet
ESS	Evropski socialni sklad
ETUC	Evropska konfederacija sindikatov
EU	Evropska unija
EUR	euro
EUROSTAT	Statistični urad Evropske unije
FURS	Finančna uprava Republike Slovenije
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti
OECD	Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj
OMK	odprta metoda koordinacije
PDEU	Pogodba o delovanju Evropske unije
PES	Pogodba o (ustanovitvi) Evropski skupnosti
PEU	Pogodba o Evropski uniji
SKM	standard kupne moči
SRS	Strategija razvoja Slovenije
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
UMAR	Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj
ZDR	Zakon o delovnih razmerjih
ZRSZ	Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje
ZSVarPre	Zakon o socialnovarstvenih prejemkih
ZUTD	Zakon o urejanju trga dela
ZZZS	Zavod za zdravstveno zavarovanje

SEZNAM TUJIH IZRAZOV

Disembedded capitalism	Izkoreninjeni kapitalizem
Flexicurity	Prožna varnost
Hard Law	Trdo pravo
Income Polarization	Dohodkovna polarizacija
Means-tested schemes	Sistemi, ki temeljijo na preverbi dohodka
Pay-as-you-go	Sistem tekočega financiranja
Soft Law	Mehko pravo
State Insurance Supervision Agency	Agencija za zavarovalni nadzor
Trade-off	Kompromis

1 UVOD

Tema diplomskega dela je evropski socialni model ter primerjava Slovenije in Bolgarije. Evropski socialni model spodbuja in usmerja države k socialni pravičnosti in spoštovanju človekovih pravic. Vsaka država članica ima svoj socialni model, vendar mora kljub temu uresničevati in strmeti k socialnim normam Evropske unije. V času gospodarske krize se je veliko govorilo o tem, kako pomembno je, da Slovenija ohranja elemente socialne države, četudi ohranjanje socialnega miru zahteva dodatno zadolževanje države. Vendar je ravno v času krize in sodobnega kapitalizma težko ohranjati ravnovesje med socialno državo in kapitalizmom. Ljudje v času krize pričakujejo pomoč države in želijo občutek socialne varnosti, vendar v kriznih časih državi primanjkuje denarja in težko zagotavlja delovanje socialne države. Zaradi časa, v katerem živimo, in zaradi družbenih razprav o socialni državi, njenem pomenu in obstoju, se mi zdi tematika evropskega socialnega modela aktualna, zato ga bom v diplomskem delu, poleg socialnega modela Slovenije in Bolgarije, podrobneje predstavila. Socialni model Slovenije in Bolgarije bom med seboj primerjala s pomočjo kazalnikov, ki ponazarjajo življenjski standard, zadovoljstvo z življenjem, zaposlovanje in trg dela, davčni in zdravstveni sistem, socialno varstvo, izobraževanje in družinske dajatve.

Namen diplomskega dela je podrobneje predstaviti evropski socialni model, njegove značilnosti in zgodovinsko ozadje ter prihodnost, ki čaka Evropsko unijo na tem področju. Prav tako je namen diplomskega dela predstaviti in primerjati socialni model Slovenije in socialni model Bolgarije ter ugotoviti morebitne razlike in podobnosti med državama na področju socialno-ekonomske politike.

Glavni cilj diplomskega dela je primerjava socialnega modela Slovenije in Bolgarije ter preverjanje hipotez in ugotovitev, ali je v Sloveniji res veliko boljše socialno-ekonomska situacija kot v Bolgariji. Slovenija v splošnem velja za bolj uspešno državo kot je Bolgarija, za kar poskrbijo vsakodnevne ter razne statistike, ki jih lahko zasledimo v medijih. Zato se mi zdi smiselna primerjava socialnih modelov obeh držav, s katero bom potrdila ali ovrgla sledeče hipoteze:

- Hipoteza 1: Stopnja revščine je v Sloveniji nižja kot v Bolgariji.
- Hipoteza 2: Stopnja zaposlenosti je v Sloveniji višja kot v Bolgariji.
- Hipoteza 3: Slovenija namenja več sredstev za zdravstvo kot Bolgarija.

V diplomskem delu so uporabljene naslednje metode raziskovanja:

- Opisna metoda – opisovanje posameznih dejstev;
- Metoda primerjave – primerjava dveh socialnih modelov;
- Metoda kompilacije – povzemanje spoznanj in rezultatov.

Diplomsko delo je sestavljeno iz dveh delov. Prvi del je teoretičen in vsebuje podrobnejšo predstavitev evropskega socialnega modela, zgodovinsko ozadje, opredelitev evropskih socialnih pod-modelov, cilje Evropske unije na socialnem področju, prihodnost evropske socialne politike, predstavitev socialnega modela Slovenije in Bolgarije. Drugi del diplomskega dela je primerjalni, saj v tem delu primerjam socialni model Slovenije in

Bolgarije ter interpretiram rezultate s pomočjo socialno-ekonomskih kazalnikov, ki so prikazani tudi v tabelah in grafičnih ponazoritvah.

Vsebinsko je diplomsko delo sestavljeno iz šestih poglavij. Prvo poglavje zajema uvod, v katerem je predstavljen namen in cilj diplomskega dela ter hipoteze in metodologija. Drugo poglavje zajema predstavitev evropskega socialnega modela. V tretjem poglavju je predstavljen socialni model Slovenije, v četrtem poglavju pa socialni model Bolgarije. Peto poglavje je primerjava socialnega modela Slovenije in Bolgarije s pomočjo socialno-ekonomskih kazalnikov. Zadnje, šesto poglavje, je zaključek in povzetek ugotovitev diplomskega dela.

2 EVROPSKI SOCIALNI MODEL

Socialna politika, javni sistemi socialne varnosti in pravice temeljijo na socialnih vrednotah, ki jih želita družba in država uresničiti v določenem obdobju. Socialne vrednote so splošne in posebne. Splošne socialne vrednote, ki imajo naravo temeljnih civilizacijskih norm na socialnem področju, so zlasti pravica do življenja, socialna pravičnost, enake možnosti za osebni razvoj, vzajemnost in solidarnost. Posebne socialne vrednote pa so vrednote, na katerih temelji oblikovanje pravic s področja socialne varnosti v nekem obdobju in so lahko povezane z varstvom dohodka v primeru izpada le-tega zaradi socialnih primerov, preprečevanjem revščine in brezposelnosti, pospeševanjem izobraževanja in poklicnega usposabljanja, pospeševanjem zaposlovanja, varovanjem zdravja ter zagotavljanjem primerne bivanja in življenjskega standarda vsakomur (Bubnov Škoberne & Strban, 2010, str. 34).

Evropski socialni model (v nadaljevanju ESM) odraža skupne vrednote, ki temeljijo na ohranjanju miru, socialne pravičnosti, solidarnosti in enakosti, spodbujanju svobode in demokracije ter na spoštovanju človekovih pravic. Zaradi teh skupnih vrednot se je Evropska unija v zadnjih 60. letih uspešno razvila v področje velike gospodarske blaginje in socialne pravičnosti. Vsi evropski socialni sistemi imajo skupne temeljne vrednote: enakost, solidarnosti, nediskriminacija, prerazporejanje, splošen in brezplačen ali poceni dostop do izobraževanja, zdravstvenega varstva in drugih javnih storitev (Evropski parlament, 2006).

Evropska unija ima poseben mednarodnopravni položaj. Države članice so neodvisne suverene države in svojo suverenost združujejo tako, da okrepijo svoj vpliv v mednarodnih razmerjih. Združevanje suverenosti pomeni, da države članice del svojih pooblastil pri odločanju prenesejo na skupne evropske institucije in tako se o zadevah skupnega interesa odloča demokratično na evropski ravni. Cilj Evropske unije je krepitev miru, svojih vrednot in blaginje svojih narodov. Evropska unija tako nudi svojim državljanom območje svobode, varnosti in pravice brez notranjih meja in notranji trg s svobodno konkurenco (Bohinc, 2007, str. 17–24).

2.1 ZGODOVINA

»Svoboda, enakost in bratstvo« se je glasilo geslo francoske revolucije, ki se je odvijala med letoma 1789 in 1799. Takrat je bila sprejeta tudi deklaracija o pravicah človeka in državljana. Lahko rečemo, da »zametki« evropskega socialnega modela segajo že v ta čas, saj tako svoboda kot socialna pravičnost še vedno veljata za pomembno vrednoto v evropski družbi in evropski socialni politiki.

Zamisel povojne evropske integracije je temeljila na oblikovanju skupnega trga. Šlo je za sodelovanje med šestimi evropskimi državami – Nemčijo, Francijo, Italijo in tremi državami Beneluksa¹. Države Beneluksa so Belgija, Nizozemska in Luksemburg. Države so sodelovale

¹ Države Beneluksa so Belgija, Nizozemska in Luksemburg.

na področju jeklarstva, železarstva, premogovništva in rudniške dejavnosti. Začetek tega sodelovanja je pomenil podpis Pariške pogodbe iz leta 1951. S podpisom te pogodbe je bila ustanovljena Evropska skupnost za premog in jeklo. Kasneje, s podpisom Rimske pogodbe leta 1957, je bila ustanovljena Pogodba o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti in Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti za atomsko energijo. Tako so nastale tri evropske skupnosti (Bohinc, 2007, str. 15).

Začetki Evropskega socialnega modela segajo v obdobje po drugi svetovni vojni, saj so takrat začeli z reformami, ki naj bi onemogočile razne socialne konflikte, kakršni so bili značilni za obdobje med obema svetovnima vojnama. V zgoraj omenjeni Rimski pogodbi je bilo zahtevano, da države članice takratne skupnosti podpirajo gospodarski razvoj in zagotavljajo socialno varnost ter poskrbijo za gospodarsko in socialno kohezijo, za visoko zaposljivost in višji življenjski standard ter solidarnost med državami članicami. Poseben poudarek je bil tudi na izboljšanju delovnih pogojev in boljšemu življenjskemu standardu delavcev (Adnett & Hardy, 2005, str. 3–4).

Leta 1961 je Svet Evrope² sprejel Evropsko socialno listino (v nadaljevanju ESL). ESL je začela veljati leta 1965 in dopolnjuje Evropsko konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Kasneje, leta 1996 je bila sprejeta še revidirana ESL³, ki vsebuje 31 ekonomskih in socialnih pravic. ESL je eden izmed najpomembnejših aktov s področja socialne varnosti in določa človekove ekonomske in socialne pravice (Bubnov Škoberne & Strban, 2010, str. 132).

Temeljni element evropskega socialnega modela je socialni dialog, katerega zgodovina seže v sredino 60. let prejšnjega stoletja, ko se je pričelo posvetovanje med socialnimi partnerji v okviru posvetovalnih odborov, stalnega odbora za zaposlovanje in tristranske konference o gospodarskih in socialnih vprašanjih. Z začetkom bipartitnega⁴ socialnega dialoga leta 1985, se je socialni dialog na ravni Skupnosti razvil v pravi evropski pogajalski forum. Razvoj procesa socialnega dialoga je šel skozi tri faze:

- v obdobju med letoma 1985 in 1991 so se aktivnosti bipartitnega socialnega dialoga končale s sprejetjem resolucij, deklaracij in skupnih mnenj, ki niso bila zavezujoča;
- druga faza se je začela med letoma 1992 in 1999 s podpisom dogovora med socialnimi partnerji 31. oktobra 1991, ki je bil kasneje vključen v protokol o socialni politiki in priložen v Maastrichtsko pogodbo leta 1991 kot aneks. Zaradi zahtev, ki jih je Maastrichtska pogodba uvedla, imajo sporazumi, ki jih izpogajajo evropski socialni partnerji, zavezujoč pravni učinek prek sklepa Sveta. Leta 1997 je bil Sporazum iz leta 1991 vključen še v Amsterdamsko pogodbo. V tem kontekstu je evropski socialni dialog privedel do izvajanja treh okvirnih sporazumov, in sicer o starševskem dopustu, o delu s krajšim delovnim časom in o delu za določen čas, z direktivami Sveta.

² Svet Evrope je meddržavna organizacija, ki jo trenutno sestavlja 47 držav članic. Cilj organizacije je varovanje človekovih pravic, demokracije in pravne države ter ozaveščanje ljudi in iskanje rešitev za probleme, s katerimi se evropska družba srečuje.

³ Slovenija je revidirano ESL ratificirala leta 1999.

⁴ Bipartitni (dvostranski) socialni dialog poteka med delodajalci in delojemalci, katerega cilj je sklenitev kolektivnih pogodb.

- Tretja faza se je bila med letoma 1999 in 2005. V skladu s sporazumom iz leta 1991 je bila značilnost zadnje faze večja neodvisnost in avtonomija za izvajanje socialnega dialoga (ETUC, 2010).

9. decembra 1989 je bila v Strasbourgu podpisana Listina Skupnosti o temeljnih socialnih pravicah delavcev⁵. Listina je opredelila temeljne pravice delavcev in zastavila ključne usmeritve Skupnosti na področju socialne politike. Evropska komisija je s tem dobila pristojnost, da oblikuje pobude za sprejem pravnih instrumentov, ki so potrebni za uresničevanje zapisanih pravic. Opredeljene socialne pravice naj bi bile podlaga za pogajanje med socialnimi partnerji in bi zagotavljale socialno dimenzijo notranjega trga.

Evropska unija se aktivno zavzema za socialni napredek predvsem v zadnjih letih, vendar so bili temelji postavljeni že s prej omenjeno ustanovitveno Rimsko pogodbo iz leta 1957, v zadnjem desetletju pa sta z vidika socialne politike pomembni tudi Maastrichtska pogodba in Amsterdamska pogodba, ki še nadgrajujeta Rimsko pogodbo. Ti dve pogodbi sta v središče socialne politike Evropske unije postavili boj proti brezposelnosti, saj je v zadnjih letih precej naraslo število brezposelnih, predvsem med mladimi. Zato Evropska unija z različnimi ukrepi odpira nova delovna mesta (Evropopotnica, 2004, str. 18).

Leta 1993 je stopila v veljavo Maastrichtska pogodba, ki je Pogodba o Evropski uniji (v nadaljevanju PEU), in nastala je Evropska unija. PEU je sklenila skupina 12 držav: Nemčija, Francija, Italija, države Beneluksa, Danska, Irska, Velika Britanija, Grčija, Španija in Portugalska. Tako je Evropska unija postala nova evropska tvorba in obstaja skupaj z evropskimi skupnostmi, ki z ustanovitvijo Evropske unije niso prenehale obstajati, temveč obstajajo ena ob drugi, s tem da je PEU postala krovna pogodba, ki vključuje vse pogodbe Evropskih skupnosti in vse kasnejše dopolnitve teh pogodb (Bohinc, 2007, str. 15–24). Ker je bil na vrhu v Maastrichtu eden glavnih ciljev ustvariti Evropsko unijo, se je tako nadaljeval proces v smeri popolne ekonomske integracije in politične unije z novim poudarkom na socialni Evropi. Maastrichtska pogodba je skušala določiti okvir za socialno Evropo, z izjemo Velike Britanije, ki se je distancirala od teh načrtov. Zato je novoustanovljena Evropska unija na podlagi PEU povečala pristojnosti unije na socialnem področju in si prizadevala dvigniti življenjski standard ter zagotoviti visoko raven socialne zaščite (Adnett & Hardy, 2005, str. 4). PEU je zajela večje spremembe na področju socialne politike v obliki dodatnega Protokola in Sporazuma o socialni politiki. Sporazum je opredelil pravico institucij, da sprejemajo zavezujočo zakonodajo s področja socialne politike s kvalificirano večino in z upoštevanjem načela subsidiarnosti⁶. S tem je bila ohranjena primarna suverenost držav članic na področju socialne politike (Hantrais, 2007, str. 7–11).

Z Amsterdamsko pogodbo, podpisano leta 1997, je bil v preambulo PEU vstavljen nov odstavek, s katerim Evropska unija potrjuje svojo zavezanost temeljnim socialnim pravicam, določenim v ESL in v Listini Skupnosti o temeljnih socialnih pravicah delavcev iz leta 1989.

⁵ Velika Britanija Listine Skupnosti o temeljnih socialnih pravicah delavcev ni podpisala.

⁶ Načelo subsidiarnosti je del PEU in opredeljuje pogoje, pod katerimi ima Evropska unija na področjih, ki niso v njeni izključni pristojnosti, pri ukrepanju prednost pred državami članicami.

Sklicevanje na Evropsko socialno listino je predvsem politične narave, brez zavezujočih pravnih posledic.

Pogodba o Ustavi za Evropo je predvidevala enotno strukturo in priznanje pravne osebnosti celotni Evropski uniji. Po zavrnitvi te pogodbe leta 2005 na referendumih v Franciji in na Nizozemskem je bila decembra 2007 dogovorjena Lizbonska pogodba, ki je začela veljati 1. decembra 2009, z ratifikacijo držav članic. Spremenila je pogodbo PEU in spremenila ter preimenovala Pogodbo o ustanovitvi Evropske skupnosti (v nadaljevanju PES) v Pogodbo o delovanju Evropske unije (v nadaljevanju PDEU). S tem je Evropska skupnost (ES) prenehala obstajati in je njena pravna naslednica postala Evropska unija, ki je s tem pridobila tudi lastnost pravne osebe (Bubnov Škoberne & Strban, 2010, str. 144).

Lizbonska pogodba, imenovana tudi Pogodba o reformi, poudarja socialno dimenzijo unije in uniji omogoča, da obdrži in še naprej razvija svoje socialne pridobitve, s tem da upošteva posebne pravice držav članic. Lizbonska pogodba vsebuje socialno klavzulo, ki določa, da je potrebno pri pripravi in izvajanju vseh politik unije upoštevati njihove socialne vidike kot so spodbujanje visoke stopnje zaposlenosti, ustrezno socialno varnost, boj proti socialni izključenosti, visoko stopnjo izobraževanja, usposabljanja in varovanja človekovega zdravja. To dejstvo je pomembno, saj lahko Sodišče Evropske unije akt, ki je v nasprotju s socialnimi cilji unije, razglasi za ničnega. Tudi temeljne človekove pravice imajo svoje mesto v Lizbonski pogodbi, saj ta pogodba vsebuje pravno zavezujoče sklicevanje na Listino o temeljnih pravicah. Vsebuje tudi razdelek o solidarnosti, v katerem so navedene številne pravice in načela, ki so neposredno pomembna za socialne zadeve. Gre za pravice delavcev, kot so na primer pravica do obveščeniosti in svetovanja, pravica do pogajanj o kolektivnih pogodbah in kolektivnih ukrepih ter pravica do stavke (Republika Slovenija, 2014a).

2.2 ZNAČILNOSTI EVROPSKEGA SOCIALNEGA MODELA

Evropski socialni model je postal ključni pojem v politični in znanstveni razpravi o socialnih odzivih na globalizacijo, saj je k temu prispevalo politično zavedanje socialnih akterjev o potrebi po krepitvi nadsocialne dimenzije družbene kohezije. Jedro današnjega ESM predstavljajo aktivne politike v boju proti delovni neaktivnosti in socialni izključenosti, zagotavljanje enakopravnosti med moškimi in ženskami ter preprečevanje vseh vrst diskriminacij in nepravilnosti (Kopač Mrak, 2009, str. 98).

Teoretično evropski socialni model izhaja iz sinteze družbeno-politične izkušnje evropskih držav skozi čas in odraža prepričanje, da gospodarska učinkovitost in socialno varstvo nista dva nasprotujoča si cilja, ampak sta dva komplementarna cilja, ki prispevata k doseganju višje ravni blaginje za evropske državljane. Evropski socialni model je skupek skupnih družbenih vrednot, načel in metod, ki so splošno sprejete in se uporabljajo v državah članicah na področju socialne zaščite, socialne politike in politike zaposlovanja. Te skupne vrednote in načela izražajo zapuščino Evropejcev na družbeni ravni in se kažejo tudi v svoji novejši zgodovini. Nizozemsko predsedovanje Evropski uniji je uspešno izpostavilo to tesno povezavo med ekonomskimi in socialnimi cilji v okviru evropskega socialnega modela v letu

1997. Koncept evropskega socialnega modela se odraža skozi tri osnovna in splošno sprejeta načela (Sakellaropoulos & Berghman, 2004, str. 1–5):

- priznanje socialne pravičnosti kot cilj politike,
- sprejem produktivne vloge socialne politike in njen prispevek k ekonomski učinkovitosti in
- razvoj pogajanj na visoki ravni med socialnimi partnerji.

2.2.1 EVROPSKA SOCIALNA LISTINA

Evropska socialna listina (v nadaljevanju ESL) je eden izmed najpomembnejših aktov s področja socialne varnosti. Za področje socialne zaščite so pomembne naslednje pravice:

- pravica do varstva zdravja (11. člen),
- pravica do socialne varnosti (12. člen),
- pravica do socialne in zdravstvene pomoči (13. člen),
- pravica do storitev socialnovarstvenih služb (14. člen),
- pravica invalidnih oseb do samostojnosti, vključevanja v družbo in sodelovanja v življenju skupnosti (15. člen),
- pravica družine do socialnega, pravnega in ekonomskega varstva (16. člen),
- pravica starejših oseb do socialne zaščite (23. člen),
- pravica do varstva pred revščino in socialno izključenostjo (30. člen) in
- pravica do nastanitve (31. člen).

ESL predstavlja temelj ESM, kot ga poznamo danes. Pravice, ki izhajajo iz te listine, zadevajo vse posameznike v njihovem vsakdanjem življenju (Council of Europe, 2010, str. 5–7). ESL dopolnjuje Evropsko konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter določa človekove ekonomske in socialne pravice. Zaradi nadzora nad izpolnjevanjem obveznosti, ki jih država članica sprejme z ratifikacijo ESL, je država pogodbenica dolžna v določenem časovnem obdobju poslati Svetu Evrope poročilo o uresničevanju in zagotavljanju pravic. Ta sistem nadzora opravljajo organi Sveta Evrope (Bubnov Škoberne & Strban, 2010, str. 132–133).

2.2.2 EVROPSKI EKONOMSKO-SOCIALNI ODBOR (ESSO)

Evropski ekonomsko-socialni odbor (ESSO) je posvetovalni organ, katerega ključne naloge in pristojnosti so svetovanje Evropskemu parlamentu, Svetu Evropske unije in Evropski komisiji. ESSO svetuje pri pripravi in sprejemanju evropskih politik, ki zadevajo ekonomsko in socialno kohezijo, ekonomsko in monetarno unijo držav članic Evropske unije (EMU), enotni trg, proizvodnjo, potrošnjo, kmetijstvo, regionalno politiko, razvoj podeželja, okolje, promet, energijo, infrastrukturo, informacijsko družbo, zaposlovanje, socialne zadeve, državljanstvo in odnose Evropske unije.

V praksi je pomembna naloga odbora ta, da v svojih stikih krepí vlogo civilnega in socialnega dialoga ter civilno družbo v državah, ki so kandidatke za vstop v Evropsko unijo. Krepitev civilnega dialoga je pomembna naloga za ESSO tudi v drugih državah in regijah, s katerimi ima stik (Šporar & Strojan, 2009, str. 130).

2.2.3 OBLIKE REGULACIJE EVROPSKE SOCIALNE POLITIKE

Za doseg ciljev s področja socialne politike ima Evropska unija več mehanizmov (Kopač Mrak, 2009, str. 97):

- formalnopravne instrumente, med katere sodita zakonodaja in socialni dialog,
- tesno sodelovanje med državami članicami z odprto metodo koordinacije in
- finančno redistribucijo prek Evropskega socialnega sklada, Evropskega globalizacijskega sklada in programa Progress.

2.2.3.1 Zakonodaja

»Mehko pravo«⁷ se nanaša na neformalne instrumente, usmerjene v doseganje določenega političnega cilja (na primer Evropska socialna listina in kasneje Listina o temeljnih pravicah), ki niso pravno zavezujoči. V nasprotju z »mehkim pravom« je tako imenovano »trdo pravo«⁸, ki se nanaša na pravno zavezujoče instrumente in zakonodajo. Za razliko od »mehkega« zakona, nalaga »trdi« zakon državam članicam obvezujoče dolžnosti, sprejetje direktiv in vzpostavitev enotnih pravil, ki jih morajo države članice sprejeti in izvajati, ali pa sledijo sankcije. »Mehki« zakoni se tako pogosto pojavljajo v primeru, da se zapolnijo zakonodajne »vrzeli« (Adnett & Hardy, 2005, str. 202).

Na področju socialne politike imajo institucije skupnosti pravico, da sprejemajo zakonodajo s kvalificirano večino ali soglasno, ob upoštevanju načela subsidiarnosti. Najpogosteje sprejemajo odločitev s postopkom soodločanja. Na področju evropske socialne politike so zavezujoči pravni akti redki in omejeni na področja, ki so nujna z vidika delovanja notranjega trga⁹ (Kopač Mrak, 2009, str. 97).

2.2.3.2 Socialni dialog

Socialni dialog je bistven element ESM. Definiramo ga lahko kot proces stalnega sodelovanja med socialnimi partnerji, pri čemer gre za doseganje sporazumov ob kontroli določenih gospodarskih in socialnih raznolikosti, tako na makro kot tudi na mikro ravni. Pogosto se definicija socialnega dialoga uporablja v povezavi s sodelovanjem med socialnimi partnerji in vlado, vendar je potrebno razločevati med socialnim dialogom med socialnimi partnerji in tripartitnim dialogom¹⁰, kjer se vključujejo tudi vladne strukture.

Socialni dialog in tripartitno dogovarjanje postajata vedno večji sestavni del pri sprejemanju odločitev znotraj Evropske unije. V nekaterih primerih na področju politike zaposlovanja in socialnih zadev so lahko aktivnosti in učinki socialnih partnerjev relevantni pri oblikovanju nove evropske zakonodaje (UEAPME, 2014). Evropski socialni dialog, kot del PES, zajema

⁷ Angleški prevod »soft law«.

⁸ Angleški prevod »hard law«.

⁹ Na primer področja koordinacije sistemov socialne varnosti, enakopravnosti med spoloma in varnosti ter zdravja pri delu.

¹⁰ Tripartitni socialni dialog poteka med obema socialnima partnerjema ter državo na državni ravni, katerega cilj je predvsem sprejetje socialnega sporazuma.

razprave, pogajanja in skupne ukrepe s strani evropskih socialnih partnerjev. Vključenost socialnih partnerjev na evropski ravni je razdeljena na tri različne vrste dejavnosti:

- tristransko posvetovanje, ki opisuje izmenjavo stališč in mnenj med socialnimi partnerji in evropskimi javnimi organi,
- posvetovanje socialnih partnerjev, ki zajema dejavnosti posvetovalnih odborov in uradnih posvetovanj v duhu 127. člena PES,
- Evropski socialni dialog, ki je ime za bipartitni dialog med socialnimi partnerji, lahko izhaja iz uradnega posvetovanja Evropske komisije¹¹.

Evropski socialni dialog je prinesel veliko rezultatov, zlasti sprejetje okoli šestdeset skupnih besedil socialnih partnerjev. Ta proces dopolnjujejo nacionalni socialni dialogi, ki obstajajo v večini držav članic Evropske unije. Evropski dialog, ki je sedaj strukturiran v upravljanje Evropske unije, socialnim partnerjem omogoča, da bistveno prispevajo k opredelitvi evropskih socialnih standardov (ETUC, 2014).

2.2.3.3 Odprta metoda koordinacije

S sprejetjem Lizbonske deklaracije¹² marca leta 2000 je bila odprta metoda koordinacije (v nadaljevanju OMK) vpeljana tudi na področje socialne politike. Pogodba iz Nice¹³ je določala, da je mogoče spodbujati sodelovanje med državami članicami na vseh področjih in tako se je razvilo sodelovanje v obliki OMK. Ta ni omejena zgolj na področje socialne politike, saj je bila najprej uporabljena na področju skupne ekonomske politike. OMK lahko opišemo kot upravljanje preko ciljev.

Na evropskem vrhu v Lizboni je Evropski svet določil, da bi morala biti OMK uveljavljena na več področjih evropske socialne politike, in sicer na področju socialne izključenosti, pokojnin, skrbi za starejše ter na področju zdravstvenega varstva. V okviru OMK države članice iščejo podobne rešitve za podobne težave in zato spreminjajo svoje sisteme socialne varnosti (Bubnov Škoberne & Strban, 2010, str. 163). Ta metoda vodi k opredelitvi skupnih ciljev in meril, ki naj jih politika uporablja, s tem da mora istočasno zagotavljati načelo subsidiarnosti, upoštevati nacionalne tradicije, posebnosti in prednostne naloge kot tudi socialno-politične raznolikosti (Sakellaropoulos & Berghman, 2004, str. 1–5).

OMK je mehka in pravno neobvezujoča zakonodaja, pri kateri države članice prosto sodelujejo. OMK ni formalno definirana v pogodbah Evropskih skupnosti in Evropske unije. Uveljavljena je bila s sprejetjem Bele knjige Evropske komisije o evropskem vladanju. Uporabljena naj bi bila kot način spodbujanja sodelovanja, izmenjave dobrih praks in sporazumnega določanja skupnih ciljev ter usmeritev za države članice. Temelji na rednem spremljanju napredka pri zasledovanju skupnih ciljev s primerjanjem prizadevanj in učenja iz izkušenj drugih. Uporaba OMK ne sme oslabiti doseženih skupnih ciljev v pogodbah ali

¹¹ Na osnovi 137. in 138. člena PES.

¹² Cilji Lizbonske strategije leta 2000 so bili med drugim konsolidacija in poenotenje evropskega ekonomskega okolja, izboljšanje ustvarjanja in izkoriščanja znanja ter modernizacija socialnega modela.

¹³ Pogodba iz Nice je začela veljati 1. februarja 2003.

politične odgovornosti institucij. Prav tako OMK ne sme biti uporabljena v primerih, v katerih je zakonodajna akcija mogoča v okviru metode Skupnosti. V Lizbonski strategiji¹⁴ je navedeno, da je OMK osnovana kot pomoč državam članicam, da postopoma razvijejo svoje lastne politike in vsebuje:

- oblikovanje skupnih usmeritev in rokov za določanje kratkoročnih, srednjeročnih in dolgoročnih ciljev v Evropski uniji;
- prenos evropskih usmeritev v nacionalne in regionalne politike, tako da se pri določanju ciljev upoštevajo nacionalne in regionalne razlike;
- vzpostavitev kakovostnih in količinskih kazalnikov ter ciljnih vrednosti (po eni strani v primerjavi z najboljšimi na svetu, po drugi strani pa z upoštevanjem različnih držav članic in sektorjev);
- periodično spremljanje, vrednotenje in izmenjavo izkušenj, organizirano kot medsebojni učni proces.

OMK teži k temu, da izbira učinkovite socialne politike, ostaja na nacionalni ravni (na ravni države članice), Evropska unija pa skuša prispevati k čim boljši izbiri s promocijo skupnih ciljev in na podlagi skupnih kazalcev (indikatorjev), prav tako pa tudi s primerjalnim ovrednotenjem rezultatov nacionalne politike. Vendar ta metoda ne more premostiti različnih ustavnih ureditev socialnih pravic v državah članicah, zato se nekateri zavzemajo za bolj zavezujoč sistem, v katerem bi okvire modela začrtali z direktivami (Chytilová & Mejstřík, 2007, str. 5). OMK je uporabljena na številnih javno-političnih področjih¹⁵. Nekateri kritiki jo opredeljujejo kot novo obliko evropskega vladanja, primerno za doseganje skupnih ciljev brez težnje po harmonizaciji nacionalnih institucionalnih ureditev. OMK naj bi po mnenju Evropske komisije upoštevala vsa bistvena načela¹⁶ dobrega vladanja, ki so odprtost, participacija, odgovornost, skladnost in učinkovitost. Spet drugi zagovorniki vidijo OMK kot sredstvo za zviševanje demokratične participacije in odgovornosti znotraj Evropske unije.

Nekateri kritiki OMK izražajo pesimizem glede delovanja te metode v prihodnosti, saj menijo, da če se bodo zgodili določeni premiki glede na trenutno uspešnost mobiliziranih akterjev in institucij, ni izključeno, da bi OMK zamrla. Po drugi strani nekateri podajajo predloge za delovanje OMK v prihodnje. Za povečanje učinkovitosti te metode bi morala metoda postati na eni strani institucionalizirana na ravni Evropske unije, po drugi strani pa bi morali skupaj sprejeti cilji učinkovito vplivati na nacionalne politike. Potrebno bi bilo izboljšati vidnost procesa OMK, kar zahteva večji politični in pravni nadzor ter demokratično legitimnost v nacionalnih parlamentih in Evropskem parlamentu (Štremfel, 2009, str. 286–270).

¹⁴ 37. odstavek Lizbonske strategije.

¹⁵ Področje zaposlitvene politike, socialne vključenosti, raziskav in razvoja, pokojnin, izobraževanja, informacijske družbe, okoljske politike, migracije, politike azila, zdravstvene nege, davčne politike.

¹⁶ Uporaba kombinacije petih načel ima poseben pomen, saj krepi načelo proporcionalnosti in subsidiarnosti.

2.2.3.4 Evropski socialni sklad

Evropski socialni sklad (v nadaljevanju ESS) je glavni instrument Evrope, ki podpira zaposlovanje in pomaga ljudem do boljših delovnih mest ter zagotavlja poštene zaposlitvene možnosti. Sklad, ki je financiran v višini okoli 10 milijard EUR letno¹⁷, vlaga v evropski človeški kapital – delavce, mlade in vse ostale, ki iščejo zaposlitev.

S strategijo Evropa 2020 se je Evropska unija zavezala, da bo ustvarila nova, boljša delovna mesta in socialno vključujočo družbo ter s tem ustvarjala pametne in trajnostne rasti v Evropski uniji. Zaradi trenutne gospodarske krize je doseganje teh ciljev precej zahtevna. ESS ima tako pomembno vlogo pri zmanjševanju posledic gospodarske krize in doseganju evropskih ciljev pri dvigu brezposelnosti ter stopnji revščine. Ena od prednostnih nalog ESS je povečanje prilagodljivosti delavcev z novimi znanji in spretnostmi ter podjetij z novimi načini dela. Druge prednostne naloge pa se osredotočajo na izboljšanje dostopa do zaposlitve¹⁸ (Evropska komisija, 2013). V skladu s 162. členom PES je ESS namenjen za izboljšanje zaposlitvene možnosti delavcev na notranjem trgu in s tem prispevati k dvigu življenjske ravni. Cilj ESS je omogočiti lažje zaposlovanje delavcev ter povečati njihovo geografsko in poklicno mobilnost v Evropski uniji, pa tudi olajšati njihovo prilagajanje spremembam v industriji in proizvodnih sistemih, zlasti s poklicnim usposabljanjem in preusposabljanjem (PDEU, 162. člen).

ESS upravlja Evropska Komisija v sodelovanju z odborom, sestavljenim iz predstavnikov vlad, sindikatov in organizacij delodajalcev. Socialni problemi, zaradi katerih je socialni sklad izdelan in s katerimi se soočajo države članice, kažejo malo znakov izboljšanja situacije. Brezposelnost v Evropski uniji je namreč v porastu in trg dela ne deluje, kot bi moral, da bi se izkoristile vse potencialne ugodnosti enotnega trga. Evropska Komisija je zato že pred leti predlagala bolj temeljite spremembe v predpisih s področja socialnega sklada. Zaposlenost v ES je prizadeta z vidika kvalitativnih sprememb v povpraševanju, tehnološkem napredku, zunanji konkurenci in v spremembi nove, revidirane politike ES. Ker je kvalificirana delovna sila bistvena sestavina konkurenčnosti, produktivnosti in kakovosti podjetja, je potreben učinkovit pristop do nadaljnega usposabljanja in povečanja sposobnosti delavcev, zlasti tistih, katerih sposobnosti so neprimerne ali tistih, ki so zaposleni v podjetjih, ki imajo velike težave s prilagajanjem trgu.

Cilji ESS zajemajo ukrepe za boj proti dolgoročni brezposelnosti in spodbujanje poklicnega vključevanja mladih na trgu dela, prav tako je cilj preprečitev izključenosti iz trga dela tako, da se delavec prilagodi spremembam v industriji. Prednostne naloge tega cilja so usposabljanje, uporaba in razvoj novih ali izpopolnjenih metod. ESS podpira tudi poslovanja, ki so posebnega pomena za regije. Tako pomoč ESS v regijah pomaga stabilizirati in spodbujati zaposlovanje, s pomočjo stalnega usposabljanja za osebe v delovnem razmerju

¹⁷ Finančna perspektiva ESS od leta 2007 do 2013 znaša 75 milijard EUR.

¹⁸ Pomoč mladim pri prehodu iz šole v zaposlitev, usposabljanje manj kvalificiranih iskalcev zaposlitve za izboljšanje njihovih možnosti za zaposlitev, sistem vseživljenjskega učenja, s katerim prebivalci pridobijo nove spretnosti in znanja, pomoč ljudem iz ranljivih skupin, da bi dobili delo itd.

ali za osebe, ki so pred kratkim izgubile službo. ESS pomaga olajšati industrijsko in mestno prestrukturiranje ali prilagoditev na podeželju in diverzifikacijo. Pomoč ESS gre tudi v smer razvoja človeškega potenciala na področju raziskav, znanosti in tehnologije (Moussis, 1999, str. 183–184).

2.2.3.5 Program Progress in Evropski globalizacijski sklad

Cilji evropske socialne politike so podprti s finančnimi sredstvi ESS. Poleg ESS je med letoma 2007 in 2013 potekal tudi program Progress, ki je bil namenjen državam članicam pri doseganju ciljev Lizbonske pogodbe. Program Progress je bil financiran v višini 743,25 milijonov EUR letno.

Leta 2006 je Evropska komisija ustanovila še Evropski globalizacijski sklad kot odraz solidarnosti Evropske unije. Evropski globalizacijski sklad predstavlja obliko redistribucije, namenjene posameznikom prek nacionalnih držav. Na letni ravni znaša financiranje Evropskega globalizacijskega sklada v višini 500 milijonov EUR (Kopač Mrak, 2009, str. 94–98).

2.3 EVROPSKI SOCIALNI PODMODELI

Držav članic Evropske unije je osemindvajset. Socialni modeli držav članic se med seboj precej razlikujejo, saj ni enotnega modela, ki bi veljal za vse države članice. Mora pa vsaka država članica Evropske unije strmeti k ureditvi tega področja na način, ki je za Evropsko unijo sprejemljiv, ter izvajati spremembe, ki jih narekuje Evropska unija.

Za evropski socialni model je značilna visoka stopnja heterogenosti. Glede na obstoječe razlike v zvezi z zmanjševanjem revščine, udeležbo na trgu dela in zaščito pred tveganji, lahko izpostavimo pet socialnih podmodelov znotraj evropskega prostora, pri čemer je najbolj prilagojen strukturi evropskega socialnega modela prav nordijski podmodel, ki je bil posodobljen preko lizbonske strategije (Socol, Marinaş & Socol, 2010, str. 43).

2.3.1 NORDIJSKI SOCIALNI PODMODEL

Nordijski socialni podmodel vključuje Dansko, Finsko, Švedsko in Nizozemsko. Za ta model je značilna visoka stopnja prerazporeditve s spodbujanjem socialne vključenosti, univerzalnost socialne pomoči, socialnega dialoga in sodelovanje med socialnimi partnerji ter vlado. Ta gospodarstva so med najbolj konkurenčnimi evropskimi gospodarstvi in državljanom zagotavljajo ekonomsko in socialno povezanost.

Pri Danski se kaže posebna značilnost na trgu delovne sile, t. i. "prožna varnost"¹⁹, ki pomeni, da fleksibilnost²⁰ oz. elastičnost trga delovne sile ni v nasprotju s socialno varnostjo,

¹⁹ Angleški prevod »flexicurity«.

²⁰ Relativno pogosto menjanje zaposlitve glede na povpraševanje po delovni sili na trgu.

temveč ravno nasprotno: fleksibilnost trga delovne sile prispeva k večji socialni varnosti (Chytilová & Mejstřík, 2007, str. 9).

Nordijski socialni podmodel zagotavlja visoko nadomestilo za brezposelnost in manj strogo zakonodajo s področja varstva zaposlitve. Skandinavske države se ponašajo z najvišjo ravno izdatkov za socialno zaščito in zagotavljanje univerzalne blaginje. Obstaja obsežna fiskalna intervencija na trgu dela, ki temelji na različnih aktivnih instrumentih politike. Močni sindikati zagotavljajo visoko stisnjene strukture plač (Sapir, 2005, str. 5–7).

Za države nordijskega socialnega podmodela velja, da so gospodarsko in družbeno zmogljivejše, ker so odpravile nekatere gospodarske in socialne kompromise²¹:

- Kompromis med visokimi stroški dela in stopnjo zaposlenosti²². Za nordijske države je značilna makroekonomska in zakonodajna stabilnost, privlačno poslovno okolje in najnižja stopnja korupcije.
- Kompromis med velikimi ugodnostmi za brezposelnost, pokojninami in stopnjo udeležbe na trgu dela²³. V primeru nordijskih držav so združili obstoječe aktivne politike na trgu dela z ukrepi socialne varnosti (t. i. prožna varnost). Visoka je stopnja zaposlenosti in produktivnost ter zadovoljstva pri delu.
- Kompromis med makroekonomsko učinkovitostjo in visoko neenakostjo dohodkov²⁴. Nordijske države ohranjajo enak socialni sistem, ne da bi povečali obdavčitev, temveč s povečanjem davčne osnove (kot rezultat spodbujanja rasti in zaposlovanja).

Modeli evropske socialne politike se obnašajo zelo različno, vendar je med vsemi petimi pod modeli znotraj Evropske unije nordijski podmodel najbolj uspešen pri doseganju ciljev, prevzetih v okviru lizbonske strategije, saj je ustvaril tako makroekonomsko učinkovitost kot tudi socialno enakost (Socol, Marinaş & Socol, 2010, str. 44–60).

2.3.2 ANGLOSAKSONSKI SOCIALNI PODMODEL

Anglosaksonski socialni podmodel vključuje Veliko Britanijo in Irsko. Ponazarja liberalni pristop socialnega sistema, v katerem je socialna pomoč omejena in v katerem se spodbuja zasebna zavarovanja tveganj posameznikov (to pomeni, da je prenos socialne odgovornosti narejen iz države na posameznika kot na primer v ZDA). Trg dela je urejen tako, da je odgovornost, da posameznik dobi delo, izključno na njem samem (proračunski odhodki za aktivne politike, ki obstajajo na trgu dela, so nizki). V nasprotju z Veliko Britanijo je posredovanje države višje na Irskem. Nizki stroški dela so povzročili, da imata ti dve državi precej majhne obdavčitve, nadomestilo za brezposelnost pa je tudi precej nizko. Zaradi teh dejstev je v teh dveh državah stopnja zaposlenosti podobna kot v državah nordijskega

²¹ Angleški prevod »trade-off«.

²² Povečanje obdavčitve je podprto s strani podjetij, rezultat je zmanjšanje števila ustvarjenih novih delovnih mest in stopnje zaposlenosti.

²³ Vsebuje visoko nadomestilo za brezposelnosti za dlje časa (kot delež prejšnjih plač) in zaradi tega imajo ljudje manjšo motivacijo za iskanje nove zaposlitve.

²⁴ Povečanje obdavčitve omogoča prerazporeditev višjih zneskov, vendar to negativno vpliva na raven makroekonomske učinkovitosti (produktivnost in zaposlenost se zmanjšujeta).

socialnega podmodela in dolgotrajna brezposelnost je med najnižjimi v Evropski uniji (Socol, Marinaš & Socol, 2010, str. 44–45). Anglosaksonski socialni podmodel zagotavlja razmeroma manj zaščite kot drugi socialni podmodeli, ima manj strogo zakonodajo na področju varstva zaposlitve, vendar vseeno zagotavlja približno takšen nivo zavarovanja za primer brezposelnosti, kot zagotavljata nordijski in kontinentalni socialni podmodel (Sapir, 2005, str. 7).

2.3.3 KONTINENTALNI SOCIALNI PODMODEL

Kontinentalni socialni podmodel vključuje Francijo, Nemčijo, Avstrijo, Belgijo in Luksemburg. Znotraj tega podmodela predstavlja temelj socialnih transferjev zaposlovanje, plačane dajatve pa so nižje od tistih v nordijskem podmodelu²⁵. Delovanje trga dela je urejeno, a brez večjega spodbujanja prilagodljivosti delavcev. Sposobnost gospodarstva, da odpravi zgoraj omenjene kompromise, je precej majhno. Tako se je obdavčitev v teh državah precej povečala, kar povzroča manjšo sposobnost ustvarjanja novih delovnih mest v zasebnem sektorju (predvsem v storitvenem sektorju). Poleg tega vse ugodnosti, ki jih prejemajo brezposelni in upokojenci, vplivajo na zmanjšanje motivacije brezposelnih pri iskanju zaposlitve in pri širšem sodelovanju na trgu dela. S sklicevanjem na kompromis med makroekonomsko učinkovitostjo in visoko neenakostjo dohodkov je za države v tem podmodelu značilna nižja dohodkovna neenakost v primerjavi z anglosaksonskim in nordijskim podmodelom, vendar to ni posledica povečanja zaposlenosti in produktivnost kot v severnih državah, ampak v povečanju izdatkov za socialno zaščito (Socol, Marinaš & Socol, 2010, str. 45–46). Kontinentalni socialni podmodel zagotavlja visoko nadomestilo za brezposelnost s tem, da je njegova zakonodaja na področju varstva zaposlitve strožja kot pri kakšnem drugem socialnem podmodelu (Sapir, 2005, str. 7).

2.3.4 MEDITERANSKI SOCIALNI PODMODEL

Mediterranski socialni podmodel vključuje Grčijo, Italijo, Španijo, Portugalsko, Malto in Ciper. Vloga države je omejena, socialni stroški so usmerjeni v ostarelo prebivalstvo in v nekatere poklicne skupine (zaposleni v industriji). Trg dela je zelo razdrobljen, pogajanja o plačah pa so centralizirana. Znotraj tega podmodela je do neke mere odgovornost za državo prevzeta s strani družine, saj je vloga družine hkrati socialna in produktivna – gre za ustvarjanje družinskih podjetij. Z vidika zgoraj omenjenih treh kompromisov imajo južna gospodarstva značilnosti anglosaksonskih držav, saj imajo precej nizke socialne stroške in nizke ugodnosti za brezposelne, vendar po drugi strani niso dovolj uspešne pri ustvarjanju večje stopnje zaposlenosti in urejenega trga dela, zlasti ko gre za delavce. Delovna sila je manj fleksibilna kot v državah kontinentalnega podmodela, dolgotrajna stopnja brezposelnosti je, posebej med mladimi, povečana. Glede na nižjo prerazporeditev države in gospodarskega sistema, ki omogoča znatno povečanje stopnje zaposlenosti, so v tem podmodelu neenakosti med dohodki med najvišjimi v Evropski uniji. V državah, kot so Italija, Portugalska in Španija, se pojavljajo te razlike med dohodki tudi zaradi obstoja visokih regionalnih vrzeli v državi

²⁵ To je sicer odvisno od ravni predhodno pridobljenega dohodka.

(Socol, Marinaš & Socol, 2010, str. 46). Mediteranski socialni podmodel zagotavlja nizko nadomestilo v primeru brezposelnosti, so pa za ta model značilni zelo strogi predpisi na področju varstva zaposlitve (Sapir, 2005, str. 7).

2.3.5 VZHODNOEVROPSKI SOCIALNI PODMODEL

Vzhodnoevropski socialni podmodel vključuje Češko, Slovaško, Madžarsko, Poljsko, Estonijo, Litvo, Latvijo, Romunijo, Bolgarijo in Slovenijo. Za vzhodnoevropski model je značilna nizka mobilnost delovnega trga, dolgotrajnejša obdobja brezposelnosti in nizka zaposlenost starejših ljudi, kar kaže na to, da je stopnja prilagodljivosti trga delovne sile relativno nizka (Chytilová & Mejstřík, 2007, str. 17–20). Čeprav so šle vse ekonomije teh držav skozi proces tranzicije v tržno gospodarstvo, še vedno obstajajo pomembne razlike v sistemih socialnega varstva. Nekatere države, na primer Madžarska in Slovenija, so se odločile za povečanje izdatkov za socialno zaščito, medtem ko so druge, na primer Baltske države, temeljile na ohranjanju nižjih izdatkov in spodbujale proces za obnovo vrzeli v razvoju s spodbujanjem obdavčitev. Takšna praksa je blizu anglosaksonskemu podmodelu. Splošna analiza tega podmodela nakazuje na obstoj urejenega trga dela, a s še vedno manj razvitim socialnim dialogom in z nizko stopnjo socialne varnosti. Z analizo tega podmodela z vidika zgoraj naštetih treh kompromisov lahko ugotovimo, da se pojavi visoka stopnja gospodarske rasti, to pa je značilno za manj razvita gospodarstva in sproži dohodkovno polarizacijo²⁶, kot je v anglosaksonskem podmodelu. Stopnja zaposlenosti je najvišja v primeru Slovenije in Češke, največja porast zaposlenosti pa je bila zabeležena še v Bolgariji in Baltskih državah, kjer je zaposlenost blizu ravni kontinentalnega podmodela (Socol, Marinaš & Socol, 2010, str. 46–47).

2.3.6 PRIHODNOST SOCIALNIH PODMODELOV

Razlika pri zagotavljanju socialne varnosti držav članic Evropske unije je precej velika, če primerjamo zahodnoevropske države z vzhodnoevropskimi. Glede na to, da ni enotnega evropskega socialnega modela, ki bi bil uporaben za vse, se lahko vzhodne države, ki spadajo v vzhodnoevropski podmodel, učijo na način, da skušajo prevzeti najboljše prakse posameznih držav članic zahodne Evrope in se skušajo izogniti njihovim slabim praksam (Chytilová & Mejstřík, 2007, str. 17–20).

Socialni model se šteje za učinkovitega, če zagotavlja zadostne spodbude za delo in če ustvarja relativno visoko stopnjo zaposlenosti ter ohranja relativno nizko stopnjo tveganja revščine. Obstajajo močni razlogi za reformo evropskega trga dela in socialnih politik, zlasti v celinskih in sredozemskih državah. Obstaja tudi pomemben razlog za reformo teh dveh skupin držav, saj je sistem socialne države postal zelo neučinkovit. Sklicevanje na stroge zakone o varstvu zaposlitve je v času hitrih sprememb nesmiselno, poleg tega se zavrača prilagajanje spremembam in se ohranja »status quo«. Tak sistem zmanjšuje celotno zaposlovanje in dviguje brezposelnost (Sapir, 2005, str. 8–10).

²⁶ Angleški prevod besedne zveze »income polarization«.

2.4 CILJI EVROPSKE UNIJE IN PRIHODNOST NA PODROČJU EKONOMSKO - SOCIALNE POLITIKE

Za doseg ciljev ekonomske politike ESM se mora politika osredotočati na različne cilje, predvsem na doseganje polne zaposlenosti, saj le ta predstavlja finančno osnovo vsake socialne države. Polno zaposlenost je najlaže doseči in vzdrževati z dovolj visoko in stabilno gospodarsko rastjo. Pri tem je pomembna aktivna monetarna in fiskalna politika. S preprečevanjem ali ublažitvijo pojava recesije lahko politika prispeva k višji rasti v srednjeročnem in dolgoročnem obdobju. Politika, usmerjena na povpraševanje, mora biti osredotočena na nenehne izboljšave pri pogojih oskrbe, zlasti preko javnih naložb v izobraževanje in infrastrukturo. Izboljšanje socialne zaščite je možno s pomočjo konsolidacije javnega zdravja in pokojninskih sistemov, z zavarovanjem za primer brezposelnosti in z aktivno politiko trga dela. Stabilnost cen pa se uravnava s pomočjo učinkovite dohodkovne politike (Schulmeister, 2014, str. 33–35).

Kot cilji Evropske unije so bili določeni spodbujanje gospodarskega in socialnega razvoja ter visoke stopnje zaposlenosti. Uravnotežen in trajosten razvoj naj bi bil dosežen zlasti z oblikovanjem območja brez notranjih meja, s krepitvijo ekonomske in socialne kohezije ter z vzpostavitvijo ekonomske in monetarne unije, ki bo sčasoma vključevala enotno valuto.

Lizbonska pogodba je dodala nekaj pomembnih, novih ciljev Evropske unije. Novi cilji so (Bubnov Škoberne & Strban, 2010, str. 144–145):

- krepitev blaginje njenih narodov,
- visoko konkurenčno socialno tržno gospodarstvo, usmerjeno v polno zaposlenost in socialni napredek,
- boj proti socialni izključenosti in diskriminaciji ter spodbujanje socialne pravičnosti in varstva,
- enakost žensk in moških ter solidarnost med generacijami,
- varstvo pravic otrok,
- spodbujanje socialne kohezije in solidarnost med državami članicami.

ESM je utrpel precejšnje posledice zaradi svetovne finančne krize in bo potreboval reformo, ki ga bo okrepila in zavarovala. Reforma lahko vključuje naslednje ukrepe (UCL, 2014):

- ustanovitev evropskega socialnega dogovora,
- protokol o prihodnjih reševanjih za ublažitev socialnih posledic in
- osredotočenost na tržne mehanizme za uveljavljanje socialnih pravic in uskladitev socialnih ekonomskih pravic s Svetom Evrope.

Revitalizacija ESM se mora osredotočiti še na tri glavne dejavnike: najprej na socialne države in zaposlovanje ter delovne pogoje; drugič na javni sektor in javne storitve; in tretjič, na daljnosežno demokratizacijo evropskih družb (Huffschmid & Mazier, 2009, str. 245–255). Interpretacija krize bo igrala pomembno vlogo v reševanju težav, pri tem pa izstopata dva scenarija. Na eni strani je ponovna obuditev izkoreninjenega kapitalizma²⁷ z novim nizom

²⁷ Angleški prevod besedne zveze »disembedded capitalism«.

pravil, ustvarjenih, da izboljšajo delovanje trga, in z novimi in razširjenimi področji akumulacije, ki obljublajo nov, svež začetek. Alternativa je ustvarjanje družbeno bolj trajnostnega gospodarstva. Javni sektor (vključno z javnimi storitvami), socialna država in politika trga dela imajo pomembno vlogo pri ponovni vključitvi trga v širšo družbo. To ne pomeni, da je možno imeti kapitalizem brez krize, ampak kriza vsaj ne bi pripeljala do rušenja družbe. Gospodarstvo mora biti izkoreninjeno iz družbenih odnosov in ne obratno (Hermann & Mahnkopf, 2010, str. 17–18).

Evropska komisija je leta 2013 predlagala socialni pakt, ki bi omogočal boljšo gospodarsko in denarno unijo. Predlagala je krepitev nadzora nad zaposlovanjem in socialnimi izzivi, več usklajevanja, solidarnosti in mobilnosti na trgu dela ter krepitev vloge socialnih partnerjev in več poudarka na sredstvih v boju proti socialni stiski (Republika Slovenija, 2013b).

3 SOCIALNI MODEL SLOVENIJE

2. člen Ustave Republike Slovenije določa, da je Slovenija pravna in socialna država. Pojem socialna država se uporablja za državo, ki s svojo zakonodajo in drugimi aktivnostmi skrbi in je odgovorna za zadovoljevanje socialnih potreb in socialnih interesov prebivalstva. Ker je Slovenija po Ustavi pravna socialna država, se socialna država uresničuje zlasti na področju človekovih pravic, ki imajo socialno naravo in so določene v Ustavi ter na področju pravic za urejanje socialnih razmerij, ki jih določa Ustava. Načini uresničevanja ustavnih določb, s katerimi se uresničuje socialna država, so določeni v zakonih. Na temelju zakonske ureditve in drugih predpisov, ki so sprejeti na temelju Ustave in zakonov, se uresničuje ustavne pravice na področju zaposlitve in dela, socialne varnosti, zdravstvenega varstva in posebnega varstva določenih kategorij prebivalstva, izobraževanja in na drugih področjih, ki prispevajo k osebnemu razvoju in blaginji. Usmerjenost v ustvarjanje zadovoljivih življenjskih razmer za vsakogar, zdravje, možnosti za osebni in poklicni razvoj, polna zaposlenost, odpravljanje socialne izključenosti in socialnih napetosti, so glavni cilji socialne politike. Socialna politika se v evropskih državah oblikuje na nacionalni ravni²⁸ in na ravni Evropske unije (Bubnov Škoberne & Strban, 2010, str. 28–30).

Za obravnavanje vprašanj in ukrepov, povezanih z ekonomsko in socialno politiko, je v Sloveniji pristojen Ekonomsko-socialni svet (v nadaljevanju ESS), ki je tristranski organ socialnih partnerjev in Vlade Republike Slovenije. ESS spremlja stanje na ekonomskem in socialnem področju ter oblikuje stališča in predloge v zvezi s temi področji. Temeljna področja delovanja ESS so predvsem socialne pravice in pravice iz obveznega zavarovanja (pokojnine, invalidnine, socialne pomoči, nadomestila itd.), problematika zaposlovanja in delovnih razmerij, socialni sporazumi, sistem kolektivnega dogovarjanja, pravna varnost, ekonomski sistem in ekonomska politika, cene in davki, soupravljanje delavcev, sindikalne pravice in svoboščine ter sodelovanje z Mednarodno organizacijo dela, Svetom Evrope in sorodnimi institucijami v Evropski uniji. ESS pri svojem delovanju sodeluje pri pripravi zakonodaje in daje mnenja v zvezi z zakonodajo, oblikuje stališča in mnenja o delovnem gradivu, daje pobude za sprejetje novih ali spremembo veljavnih zakonov, oblikuje stališča in mnenja o proračunskem memorandumu in državnem proračunu (Ekonomsko-socialni svet, 2015).

Slovenija je imela v letu 2014 po ocenah SURS-a 2,6 % gospodarsko rast. BDP je bil v četrtem četrtletju leta 2014 za 2,4 odstotka višji kot v istem četrtletju leto prej. Visoka gospodarska rast vpliva na socialne izdatke, zneske različnih socialnih prejemkov in pravic s področij, ki jih ureja MDDSZ (SURS, 2015b).

²⁸ Nacionalne politike so rezultat zgodovinskega razvoja, socialnega stanja prebivalstva, ekonomskih zmožnosti in političnih razmer v določenem časovnem obdobju.

3.1 ŽIVLJENJSKI STANDARD IN ZADOVOLJSTVO Z ŽIVLJENJEM

Življenjski standard primerjamo tako, da ocenimo cene izdelkov in storitev glede na prihodek, pri tem pa uporabimo skupno fiktivno valuto – standard kupne moči (SKM)²⁹. S primerjavo med bruto domačim proizvodom (BDP) na prebivalca in SKM dobimo pregled življenjskega standarda (Evropska unija, 2015). Evropska unija poizkuša izboljšati življenjski standard v državah članicah s spodbujanjem varstva okolja, z ustvarjanjem novih delovnih mest, z zmanjševanjem razlik med regijami in z zblizevanjem oddaljene regije s čezmejnimi projekti. Leta 2013 je imela Slovenija 82 BDP na prebivalca v SKM, medtem ko je bil najvišji BDP na prebivalca v SKM v Luksemburgu (264) in najnižji v Bolgariji (45) (Evropska unija, 2015). V obdobju sedmih let, prikazanih v tabeli 1, je Slovenija dosegla najvišji BDP na prebivalca v SKM leta 2008 v vrednosti 89, nato pa je BDP na prebivalca v SKM počasi iz leta v leto padal.

Tabela 1: BDP na prebivalca v SKM (Index EU-28=100)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU-28	100	100	100	100	100	100	100
Slovenija	87	89	85	83	83	82	82

Vir: Eurostat (2015a)

Slovenija že tretje leto zaostaja za 16 % po gospodarski razvitosti za povprečjem Evropske unije. Slovenija se je vse do leta 2008 po BDP na prebivalca v SKM približevala povprečju Evropske unije in takrat dosegla 91 % evropskega povprečja, nato pa je vrednost v času krize močno upadla in je med letoma 2010 in 2012 znašala 84 %, kar je enako ravni relativne gospodarske razvitosti Slovenije v letu 2003, še preden je postala članica Evropske unije. Poglavitni razlog, da Slovenija ne dohiteva več povprečja razvitosti Evropske unije, je močnejši padec BDP v primerjavi z drugimi državami članicami³⁰. Po letu 2010 se je v Sloveniji začela zniževati tudi splošna raven cen in zaradi tega se BDP na prebivalca v SKM od leta 2010 ohranja na skoraj nespremenjeni, a nizki ravni.

Zadovoljstvo z življenjem je najpomembnejši mnenjski sintetični kazalnik kakovosti življenja oz. osebne blaginje. Zadovoljstvo z življenjem v Sloveniji se je leta 2013 precej zmanjšalo. Letno povprečje zadovoljnih prebivalcev je znašalo 82 %. Ta rezultat Slovenijo uvršča v prvo polovico držav članic, pred Slovenijo so najvišje uvrščene skandinavske države, države Beneluksa, Velika Britanija, Nemčija, Avstrija, Francija in Malta. Slovenija se uvršča med deseterico držav Evropske unije, v katerih se je v zadnjih desetih letih zadovoljstvo z življenjem zmanjšalo, saj je jeseni leta 2004 bilo v Sloveniji zadovoljnih z življenjem 90 % vprašanih. Zadovoljstvo se je v tem obdobju največ povečalo v Nemčiji in Latviji (13 %), v Litvi (10 %) ter na Poljskem in Slovaškem (6 %).

²⁹ SKM je fiktivna valuta, ki je na ravni povprečja držav Evropske unije enaka enemu evru.

³⁰ Večji ali enak kumulativni padec BDP od začetka krize je bil le v treh državah članicah – v Grčiji, Latviji in na Hrvaškem.

V spodnji tabeli je zadovoljstvo z življenjem prikazano kot subjektivna ocena posameznika na lestvici od 1 do 10, pri čemer ocene 0–5 pomenijo majhno zadovoljstvo z življenjem, ocene 6–8 srednje in ocene 9–10 visoko zadovoljstvo z življenjem. Tabela 2 prikazuje primerjavo zadovoljstva z življenjem različnih starostnih skupin prebivalcev Slovenije in povprečja EU-28³¹. Ocene Slovencev so precej podobne povprečju EU-28, le da je v Sloveniji starostna skupina med 16 in 24 letom starosti nekoliko bolj zadovoljna s svojim življenjem od povprečja EU-28 in skupina prebivalcev starejših od 50 let manj zadovoljna s svojim življenjem od povprečja EU-28.

Tabela 2: Zadovoljstvo z življenjem glede na starost prebivalstva leta 2013

	16 - 24 let	25 - 24 let	35 - 49 let	50 - 64 let	65 - 74 let	75 +	skupaj
EU-28	7,6	7,3	7,1	6,9	7	6,8	7,1
Slovenija	7,8	7,4	7,1	6,6	6,6	6,4	7

Vir: Eurostat (2015a)

Na kazalnik zadovoljstva z življenjem vplivajo (ne)zadovoljstva na različnih področjih življenja. Raziskava Družbeno ozračje, ki jo izvaja Eurobarometer od leta 2009, meri poleg splošnega zadovoljstva še zadovoljstvo na štirinajstih drugih področjih. Junija leta 2013 je bila v Sloveniji več kot polovica anketiranih zadovoljna z območjem, kjer živijo, s finančno situacijo v gospodinjstvu, z osebno zaposlitveno situacijo, z zdravstvenim sistemom in z odnosom do različnih kultur. Manj kot polovica, vendar več kot tretjina vprašanih, je bila zadovoljna s pokojninskim sistemom in nadomestilom za brezposelnost, medtem ko je na preostalih področjih zadovoljna manj kot tretjina vprašanih. Najmanj so bili anketiranci zadovoljni z zaposlitveno in gospodarsko situacijo v Sloveniji. V primerjavi s povprečjem EU-27³² je zadovoljstvo višje pri odnosu do različnih kultur, pokojninskem sistemu, osebni zaposlitveni situaciji in dostopnosti energije. Manj pa smo zadovoljni glede na povprečje EU-27 pri odnosu do neenakosti in revščine, nadomestilih za brezposelnost in dostopnosti do stanovanj ter učinkovitosti javne uprave (Kmet Zupančič, in drugi, 2014, str. 186).

Revščina postaja čedalje večji problem celotnega sveta in tudi Evropske unije, ki poizkuša ta globalni problem aktivno reševati in zmanjševati delež revnih ter socialno izključenih. Leta 2013 je bilo v Sloveniji 14,3 % prebivalcev pod pragom revščine. Tabela 3 prikazuje delež ljudi na robu revščine in socialne izključenosti v odstotkih med letoma 2010 in 2013. V obdobju štirih let je Slovenija vedno pod povprečjem EU-28, vendar delež revnih in socialno izključenih v Sloveniji vztrajno narašča, saj se je od leta 2010 do 2013 zvišal za 2,1 %, medtem ko se je na ravni EU-28 delež revnih in socialno izključenih v istem obdobju zvišal za 0,8 %. Leta 2013 je bila na ravni EU-28 revnih ali socialno izključenih skoraj četrtina vseh Evropejcev, v Sloveniji pa dobra petina vseh prebivalcev.

³¹ EU-28 so vse države članice Evropske unije.

³² EU-27 so vse države članice Evropske unije do leta 2013, ko je v Evropsko unijo vstopila Hrvaška.

Tabela 3: Delež ljudi na robu revščine in socialne izključenosti v %

	2010	2011	2012	2013
EU-28	23,7	24,3	24,7	24,5
Slovenija	18,3	19,3	19,6	20,4

Vir: Eurostat (2015a)

3.2 ZAPOSLOVANJE IN TRG DELA

Za gospodarstvo so pomembne značilnosti zaposlovanja in trga dela, prav tako so pomembne tudi za posameznika, njegovo preživetje, socialni položaj in kakovost življenja. Na trgu dela so osebe, ki iščejo, in osebe, ki ponujajo zaposlitev, država pa se v procese na trgu dela aktivno vključuje. Zaposlovanje je dejavnost javnega pomena in se izvaja kot javna služba ter ima ključni pomen na področju gospodarstva in socialne varnosti. V javnem interesu je področje zaposlovanja urejeno z zakonskimi in podrejenimi predpisi, sodobne pravne ureditve trga dela in zaposlovanja pa osebam zagotavljajo jamstvo za svobodno izbiro zaposlitve. Cilj pravnih ureditev je zagotavljanje visoke stopnje zaposljivosti, uveljavljanje ciljev pa je objektivno omejeno in zato zakonodaja predvideva pojav brezposelnosti in ureja dajatve, ki naj bi učinkovito nevtralizirale pojav brezposelnosti. Dajatve brezposelnim temeljijo na zavarovanju za primer brezposelnosti in na temeljnih načelih socialne varnosti. Zakon o urejanju trga dela (ZUTD) določa vlogo in naslednje ukrepe države na trgu dela:

- storitve za trg dela,
- zavarovanje za primer brezposelnosti,
- aktivna politika zaposlovanja (APZ) in
- zagotavljanje pravic iz obveznega in prostovoljnega zavarovanja v primeru brezposelnosti.

Poleg države lahko skrbijo za izvajanje zaposlovanja tudi ustanove oz. fundacije za izboljšanje zaposlitvenih možnosti, ki se ustanovijo z namenom izboljšanja zaposlitvenih možnosti udeležencev fundacije. Fundacije delujejo po predpisih o javnih ustanovah in o svojem delu poročajo ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (v nadaljevanju MDDSZ).

Izvajalci ukrepov države na trgu dela so MDDSZ, Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (v nadaljevanju ZRSZ), koncesionarji (domači ali tuji pravni subjekti s sedežem v Sloveniji) in Javni sklad Republike Slovenije za razvoj kadrov in štipendije³³. ZRSZ je javni zavod, ki deluje enotno za celotno območje Republike Slovenije in je ena ključnih ustanov na trgu dela. Ključne aktivnosti ZRSZ so posredovanje zaposlitev in zaposlitveno svetovanje, izvajanje zavarovanja za primer brezposelnosti, izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja, izvajanje karijerne orientacije, izdajanje delovnih dovoljenj za zaposlovanje tujcev, informiranje o trgu dela itd. Storitve, ki jih nudi ZRSZ, koristijo brezposelni, delodajalci, strokovne institucije, izvajalci programov zaposlovanja, socialni partnerji,

³³ 72. člen ZUTD.

osebe, ki potrebujejo strokovno pomoč pri zaposlovanju in poklicni usmerjenosti, ter javnost (ZRSZ, 2015). Koncesionarji, ki izvajajo javne storitve na področju zaposlovanja in trga dela, morajo izpolnjevati enake pogoje kot uslužbenci ZRSZ. Koncesijo jim podeli MDDSZ na podlagi javnega razpisa. Javni sklad Republike Slovenije za razvoj kadrov in štipendije pa izvaja ukrepe vseživljenjske karijerne orientacije, v okviru ukrepov aktivne politike zaposlovanja izvaja nadomeščanje na delovnem mestu, delitev delovnega mesta, spodbude za zaposlovanje in izobraževanje ter usposabljanje (Vodovnik, 2014, str. 237–249).

V tabeli 4 je prikazana stopnja zaposlenosti v odstotkih med 20. in 64. letom starosti. V Sloveniji je bila od leta 2007 do leta 2010 stopnja zaposlenosti višja od povprečja EU-28, med letoma 2011 in 2013 pa nižja od povprečja EU-28. Glede na leto 2007 je bila stopnja zaposlenosti med 20. in 64. letom starosti leta 2013 v Sloveniji nižja za 5,2 %, na ravni EU-28 pa le za 1,4 %.

Tabela 4: Stopnja zaposlenosti med 20. in 64. letom starosti v %

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU-28	69,8	70,3	69	68,5	68,5	68,4	68,4
Slovenija	72,4	73	71,9	70,3	68,4	68,3	67,2

Vir: Eurostat (2015a)

Tabela 5 prikazuje stopnjo zaposlenosti moških med 20. in 64. letom starosti v odstotkih. Na ravni EU-28 se je med letoma 2007 in 2008 rast stopnje zaposlenosti moških med 20. in 64. letom starosti zvišala za 0,1 %, v Sloveniji pa se je v istem obdobju prav toliko znižala. Med letoma 2008 in 2013 se je zmanjšala tako na ravni EU-28 kot tudi v Sloveniji. Na ravni EU-28 se je zmanjšala za 3,6 %, v Sloveniji pa je bilo za 6,2 % manj zaposlenih moških med 20. in 64. letom starosti. V Sloveniji in na ravni EU-28 je bila stopnja zaposlenosti moških, starih med 20. in 64. let, najnižja leta 2013, ko je v Sloveniji znašala 71,2 % in na ravni EU-28 74,2 %.

Tabela 5: Stopnja zaposlenosti moških med 20. in 64. letom starosti v %

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU-28	77,70	77,80	75,70	75,00	74,90	74,50	74,20
Slovenija	77,50	77,40	75,60	74,00	71,80	71,80	71,20

Vir: Eurostat (2015a)

Tabela 6 prikazuje podatke stopnje zaposlenosti žensk v odstotkih med 20. in 64. letom starosti. V Sloveniji se je med letoma 2007 in 2008 stopnja zaposlenosti žensk med 20. in 64. letom starosti nekoliko povečala in se nato v času gospodarske krize, po letu 2008, nekoliko zmanjšala. Med letoma 2007 in 2008 se je v Sloveniji povečala za 1,4 %, na ravni EU-28 pa za 0,7 %. Med letoma 2008 in 2013 se je stopnja zaposlenosti žensk med 20. in 64. letom starosti v Sloveniji zmanjšala za 5,5 %, na ravni EU-28 pa se je zmanjševala samo med letoma 2008 in 2011, nato pa se je stopnja zopet nekoliko zvišala. Med letoma 2008 in 2010 se je na ravni EU-28 stopnja zaposlenosti žensk zmanjšala za 0,8 %, po letu 2010 pa je zopet rahlo naraščala in je bila leta 2013 za 0,6 % višja kot leta 2010. Stopnja

zaposlenosti žensk med 20. in 64. letom starosti je bila v Sloveniji vsa leta višja od povprečja EU-28. V Sloveniji je bila najnižja leta 2013, ko je znašala 63 %, na ravni EU-28 je bila najnižja leta 2010, ko je znašala 62 %.

Tabela 6: Stopnja zaposlenosti žensk med 20. in 64. letom starosti v %

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU-28	62,1	62,8	62,3	62	62,2	62,3	62,6
Slovenija	67,1	68,5	67,9	66,5	64,8	64,6	63

Vir: Eurostat (2015a)

Stopnja delovne aktivnosti starostne skupine 20–64 let, ki naj bi do leta 2020 v okviru strategije EU 2020 dosegla 75 %, je v letu 2013 znašala zgolj 67,2 % in je bila še nižja kot leto prej. S tem postaja cilj, ki naj bi ga Slovenija dosegla do leta 2020, vse težje dosegljiv. Prav tako ni bil dosežen cilj Strategije razvoja Slovenije (SRS), da bo stopnja delovne aktivnosti v letu 2013 dosegla 70 %, saj je stopnja delovne aktivnosti znašala le 63,3 % in je bila prvič v obdobju izvajanja SRS pod povprečjem Evropske unije.

V letu 2013 se je nadaljevalo naraščanje brezposelnosti in zniževanje plač. Število registriranih brezposelnih se je v povprečju leta povečalo za 8,8 % (glede na leto 2008 pa je bilo višje celo za 89,6 %). Brezposelnost se je izrazito povečala na začetku in ob koncu leta 2013. Dvig minimalne plače³⁴ je v preteklih letih pomembno vplival na zvišanje plač v zasebnem sektorju, k zmanjšanju deleža zaposlenih z nizkimi plačami in k zmanjšanju neenakosti v plačah ter k poslabšanju stroškovne konkurenčnosti gospodarstva in izgubi delovnih mest. Dvig minimalne plače je ustvarjal močan pritisk na stroške dela na enoto proizvoda in poslabšal konkurenčnost gospodarstva. Zaradi tega je delo izgubilo okoli sedem tisoč ljudi.

V tabeli 7 je prikazan dvig minimalne plače v EUR med letoma 2012 in 2015. V treh letih se je minimalna mesečna plača zvišala za 27,67 EUR, kar je približno 3,6 %.

Tabela 7: Minimalna mesečna plača v EUR

	2012	2013	2014	2015
Slovenija	763,06	783,66	789,15	790,73

Vir: Eurostat (2015a)

V letu 2014 je bilo v Sloveniji za 13,7 % več zaposlitev brezposelnih oseb kot leto prej. Decembra 2014 je bilo na ZRSZ registriranih 119.458 brezposelnih oseb. Tabela 8 prikazuje povprečno število brezposelnih oseb v mesecu januarju med letoma 2010 in 2014. Iz tabele je razvidno postopno naraščanje števila brezposelnih oseb. Med januarjem 2010 in januarjem 2014 se je število brezposelnih povečalo z 99.591 na 129.843, kar pomeni, da

³⁴ Od 1. januarja 2015 dalje znaša minimalna plača za polni delovni čas 790,73 EUR (bruto).

se je število brezposelnih povečalo za 30,38 %. Najmanj se je povečalo število brezposelnih med januarjem 2011 in januarjem 2012, in sicer za 0,72 %.

Tabela 8: Povprečno število brezposelnih oseb

	Povprečno število registriranih brezposelnih oseb
Januar 2010	99.591
Januar 2011	115.132
Januar 2012	115.965
Januar 2013	124.258
Januar 2014	129.843

Vir: ZRSZ (2015)

Stopnja brezposelnosti po Anketi o delovni sili je v drugem četrletju 2013 znašala 10,4 % in se je močno približala povprečju EU, potem ko je bila ob začetku krize v merilu Evropske unije razmeroma nizka. V letu 2013 se je nadaljevalo tudi realno zniževanje plač, kar je posledica prilagajanja nižji ravni aktivnosti in javnofinančne konsolidacije.

Stopnja delovne aktivnosti v starostni skupini 15–24 let je bila leta 2008 38,4 %, kar je nad povprečjem Evropske unije, nato je leta 2011 padla pod evropsko povprečje in se do drugega četrletja 2013 spustila na 25,8 %. Na tako velik padec v zadnjih letih je vplivalo predvsem zmanjšanje obsega študentskega dela. Glede na izobrazbo se je od začetka krize najbolj znižala stopnja delovne aktivnosti nizko izobraženih, kar je povezano z velikim zmanjšanjem aktivnosti v gradbeništvu ter v tehnološko manj zahtevnih in delovno intenzivnih predelovalnih dejavnostih, in je bilo v kriznih razmerah dodatno pospešeno s poslabšanjem stroškovne konkurenčnosti zaradi dviga minimalne plače. V zadnjih dveh letih se sicer tudi hitro zmanjšuje stopnja delovne aktivnosti visoko izobraženih, kar je povezano z velikim povečanjem števila visoko izobraženih in s skromnim povpraševanjem po takšnem kadru³⁵. Stopnja delovne aktivnosti prebivalstva v starosti 15–64 let je leta 2013 znašala 63 %, medtem ko je leta 2008, pred nastopom krize, znašala 68,6 %.

V letu 2013 je država okrepila izvajanje programov aktivne politike zaposlovanja (APZ) in po dveh zaporednih letih zmanjševanja se je število vključenih v programe APZ v letu 2013 ponovno povečalo. Število brezposelnih, ki so s pomočjo teh programov³⁶ neposredno dobili zaposlitev, je bilo za 30,8 % večje kot v letu 2012. S tem je država poskušala poseči v zmanjševanje precej povečane brezposelnosti. V letu 2013 so tako bile sprejete zakonske spremembe, ki zmanjšujejo togost delovne zakonodaje. Aprila 2013 so začele veljati spremembe Zakona o urejanju trga dela (ZUTD) in nov Zakon o delovnih razmerjih (ZDR-1). Ta dva zakona sestavljata sveženj zakonskih sprememb, s katerim se je zmanjšalo varovanje zaposlitve v Sloveniji. Glavni cilji teh sprememb so bili (Kmet Zupančič, in drugi, 2014, str. 55–176):

- zmanjšanje segmentacije trga dela,

³⁵ Tudi zaradi omejevanja zaposlovanja v javnem sektorju.

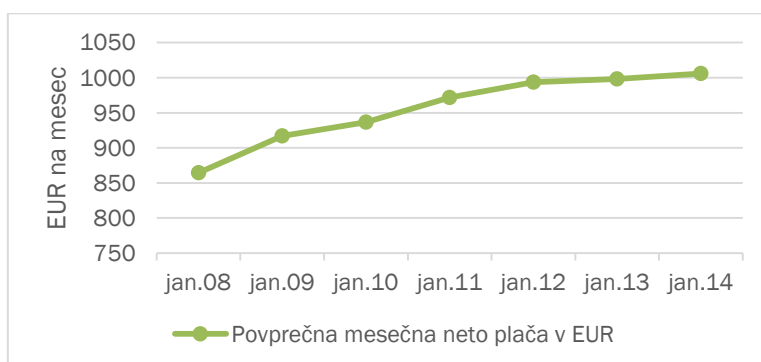
³⁶ Gre za npr. subvencije za zaposlitve, samozaposlitve, javna dela, usposabljanje itd.

- povečanje učinkovitosti delovnopravnega varstva in preprečevanja zlorab ter
- uveljavitev koncepta varne prožnosti.

Po zadnjih statističnih podatkih Eurostata so med vsemi državami Evropske unije v Sloveniji najnižje razlike v plačah med moškimi in ženskami, medtem ko so najvišje razlike v plačah med spoloma v Estoniji. V Sloveniji so ženske zaslužile v povprečju 3,2 % manj kot moški, v Estoniji pa so ženske zaslužile kar 29,9 % manj, kar je tudi največji razkorak med plačami. Zanimivo je dejstvo, da so razlike v plači moških in žensk med višjimi tudi v Avstriji (23 %) in Nemčiji (21,6 %), ki spadata med bolj razvite države Evropske unije. Leta 2013 je stopnja zaposlenosti žensk v Sloveniji znašala 63 %, stopnja zaposlenosti moških pa 71,2 %. V evropskem povprečju je zaposlena vsaka šesta Evropejka in leta 2013 je znašala stopnja zaposlenosti žensk na ravni Evropske unije 62,6 %, stopnja zaposlenosti moških pa je bila 74,2 % (RTVSLO, 2015).

Grafikon 1 prikazuje gibanje povprečnih mesečnih neto plač za mesec januar v Sloveniji od leta 2008 do leta 2014. Januarja leta 2008 je povprečna mesečna neto plača znašala 864,43 EUR, januarja leta 2014 pa 1.005,75 EUR. V šestih letih se je tako povprečna mesečna neto plača zvišala za 141,32 EUR.

Grafikon 1: Povprečne mesečne neto plače v EUR med letoma 2008 in 2014

Vir: SURS (2015a)

3.3 DAVČNI SISTEM

Po osamosvojitvi Slovenije je bila potrebna temeljita reforma davčnega sistema. Z davčno reformo je bil uveden fiskalni sistem, ki je primerljiv s sistemi drugih razvitih držav. Kot glavni podjetniški davek je bil uveden davek od dohodka pravnih oseb³⁷, kot glavni osebni davek pa je bila uvedena dohodnina. Prispevki so bili namenjeni za financiranje pokojninskega, invalidskega in zdravstvenega zavarovanja ter za zaposlovanje in starševsko varstvo.

Temeljni pravni akti, ki zadevajo davke v Sloveniji so:

- Zakon o davčni službi (ureja pristojnosti, organizacijo in delo davčne službe),

³⁷ Davek od dohodka pravnih oseb uvaja natančnejšo opredelitev dohodkov, odpravlja investicijske olajšave in znižuje amortizacijske stopnje.

- Zakon o davčnem postopku (ureja postopke in dopolnjuje zakonodajo s področja posameznega davka),
- zakonodaja o posameznih davkih in dajatvah in
- Pravo Evropske unije.

Zakon o davčni službi je temeljni zakon, ki ureja načela, organizacijo in pristojnosti, evidence, pravice in dolžnosti zaposlenih na Davčni upravi Republike Slovenije (v nadaljevanju DURS). DURS je organ v sestavi ministrstva za finance, katerega sestavlja generalni urad, petnajst davčnih uradov in posebni davčni urad.

Generalni davčni urad skrbi za centralni register zavezancev, za analizo in nadzor dela uradov, za organizacijo dela, za načrtovanje davčnih prihodkov in inšpekcijskih pregledov. Davčni uradi izvajajo funkcijo davčne službe. Obračunavajo, pobirajo ali izterjajo davke in izvajajo davčni nadzor. Poseben davčni urad pa skrbi za cca 400 največjih zavezancev v državi. Gre za trošarinske zavezance, podjetja, ki se ukvarjajo z bančništvom in zavarovalništvom, igralnice itd.

Davčni sistem sestavljajo tri glavne kategorije davkov:

- neposredni davki (dohodnina, davek od dohodka pravnih oseb, davek na plačilno listo, posebni davek na določene prejemke itd.),
- posredni davki (DDV³⁸, trošarine itd.),
- davki na premoženje (dediščine, darila itd.).

V Sloveniji poznamo naslednje davke:

- dohodnina,
- davek od dohodka pravnih oseb,
- davek na plačilno listo,
- davki na premoženje³⁹,
- davki na blago in storitve⁴⁰,
- davki na transakcije in mednarodno trgovino – predvsem carine,
- drugi davki⁴¹ in
- prispevki za socialno varnost.

Davek na dodano vrednost (v nadaljevanju DDV) smo v Sloveniji začeli uporabljati leta 1999. S tem smo izenačili obdavčitev prometa blaga in storitev z drugimi državami Evropske unije, saj je DDV obvezna oblika obdavčitve prometa blaga in storitev v EU. Prednost DDV-ja je v tem, da zagotavlja velik finančni učinek, saj omogoča večjo učinkovitost pobiranja davka in je nevtralen. Je splošni davek na porabo, ki se pobira v vseh fazah prometa, od proizvajalca pa do končnega porabnika. Davčna osnova DDV-ja je plačilo, ki ga davčni zavezanec prejme od opravljenega prometa blaga ali storitev. Splošna davčna stopnja je 22

³⁸ Davek na dodano vrednost.

³⁹ Davek na dediščine, darila in premoženje.

⁴⁰ Davki od prometa proizvodov in storitev, trošarine in DDV.

⁴¹ Npr. davek na dobiček od iger na srečo itd.

% in velja za vse blago in storitve, ki niso obdavčeni po znižani davčni stopnji, ki znaša 9,5 % in velja za nujne življenjske potrebščine, izposojajo knjig, manjših popravil, frizerskih storitev itd. (Klun, 2010, str. 19–61).

Dohodnina je davek, za katerega velja progresivna davčna stopnja. Določeni so štirje dohodninski razredi s stopnjami 16 %, 27 %, 41 % in 50 % (FURS, 2015).

Tabela 9: Lestvica za odmero dohodnine za leto 2015

Če znaša neto letna davčna osnova v eurih		Znaša dohodnina v eurih	
Nad	Do		
	8.021,34		16 %
8.021,34	18.960,38	1.283,41	+ 27 % nad 8.021,34
18.960,28	70.907,20	4.236,92	+ 41 % nad 18.960,28
70.907,20		25.535,16	+ 50 % nad 70.907,20

Vir: FURS (2015)

3.4 SOCIALNO VARSTVO – SOCIALNE POMOČI

Sistem socialnega varstva obsega dajatve v denarju ter storitvenih in stvarnih dajatev, ki imajo naravo socialnih pomoči. Dajatve so namenjene posameznikom, družinam in drugim skupinam prebivalstva, za katere se v posebnem postopku ugotovi, da nimajo zadostnih sredstev za življenje in potrebujejo socialno pomoč v denarju ali socialno pomoč v naravi, ker potrebujejo socialne storitve⁴² ali stvarne dajatve⁴³. Sistem socialnega varstva je univerzalen in je namenjen vsakomur, ki potrebuje pomoč in se znajde v socialni stiski iz objektivnih razlogov. Pravica do denarne socialne pomoči je določena zlasti v aktih Sveta Evrope in aktih Evropske unije. Pravice do socialnih pomoči so individualizirane in potreba po pomoči se ugotavlja za vsak konkretni primer. Sistemi, ki temeljijo na preverbi dohodka, se imenujejo v angleškem jeziku »means-tested schemes«.

Država sofinancira sisteme socialnih zavarovanj, prispevek države se zaradi rastočih finančnih težav sistemov povečuje najbolj v pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Razpored sredstev v socialnih zavarovanjih poteka po dokladnem sistemu ali sistemu tekočega financiranja⁴⁴. Sredstva, ki so zbrana s prispevki, se takoj prerazporedijo za pokrivanje odhodkov oz. stroškov dajatev v denarju ali v naravi in se ne nalagajo na osebni račun posameznika ter se ne kapitalizirajo. V Sloveniji se pravica do socialne varnosti uresničuje tudi preko sistema socialne pomoči. Lahko gre za denarno socialno pomoč ali druge raznovrstne socialne storitve⁴⁵ (Bubnov Škoberne & Strban, 2010, str. 44–378).

Primarno področje socialne varnosti so socialna zavarovanja, sekundarno področje pa je socialno varstvo. Država financira, nadzira, organizira in ureja socialno varstvo s predpisi.

⁴² Na primer stanovanje, zavodsko varstvo in drugo pomoč.

⁴³ Na primer hrano, obleko in medicinske pripomočke.

⁴⁴ Angleški prevod »pay-as-you-go«.

⁴⁵ Storitve socialnovarstvenih zavodov, prostovoljnih in nepridobitnih organizacij itd.

Sistem socialnega varstva se financira iz državnega proračuna in proračunov lokalnih skupnosti, deloma pa se zagotavljajo sredstva za financiranje tudi s sredstvi podjetij, s plačili storitev, s prispevki dobrodelnih organizacij (Vodovnik, 2014, str. 324). Tabela 10 prikazuje izdatke za socialno varstvo v % BDP od leta 2008 do leta 2012. Slovenija namenja manj izdatkov za socialno varstvo, v % BDP namenjajo v povprečju EU-28. Izdatki za socialno varstvo v % BDP so se na ravni EU-28 gibal med 26,7 % in 29,5 % BDP, v Sloveniji pa med 16,1 % in 18,8 % BDP.

Tabela 10: Izdatki za socialno varstvo v % BDP

	2008	2009	2010	2011	2012
EU-28	26,7	29,5	29,4	29	29,5
Slovenija	16,1	18,8	18,7	18,3	18,4

Vir: Eurostat (2015a)

3.4.1 UPRAVIČENCI DO DENARNE SOCIALNE POMOČI IN VARSTVENEGA DODATKA

Zakon o socialnovarstvenih prejemkih (ZSVarPre) določa, da je vsakdo po svojih sposobnostih dolžan skrbeti za dostojno preživetje sebe in svojih družinskih članov. Pravico do denarne socialne pomoči v višini in pod pogoji, določenimi z zakoni, ima vsak, ki si ne more preživetja zagotoviti sam z delom, s pravicami iz dela ali iz zavarovanja, z dohodki iz premoženja in iz drugih virov oz. z nadomestili ali prejemki po drugih predpisih ali s pomočjo tistih, ki so ga dolžni preživljati, ali na drug z zakonom določen način. Do denarne socialne pomoči so upravičene osebe, ki si zase in za svoje družinske člane sredstev v višini minimalnega dohodka ne morejo zagotoviti iz razlogov, za katere niso mogle oziroma ne morejo vplivati in so uveljavljale pravico do denarnih prejemkov po drugih predpisih in pravico do oprostitev in olajšav po tem zakonu ter izpolnjujejo druge pogoje po tem zakonu. Prejemnik denarne socialne pomoči in varstvenega dodatka ne more biti v ugodnejšem socialnem položaju od tistega, ki si sredstva za preživetje zagotavlja z delom ali na podlagi pravic iz dela (ZSVarPre, 6. člen).

Do varstvenega dodatka so upravičene osebe, ki so trajno nezaposljive ali nezmožne za delo in so starejše od 63 let (ženske) ali starejše od 65 let (moški) ter so upravičene do denarne socialne pomoči oz. bi do nje lahko bile upravičene, ali katerih lastni dohodek oz. lastni dohodek družine presega višino njihovega splošnega minimalnega dohodka oz. seštevka minimalnih dohodkov posameznih družinskih članov družine in zato niso upravičene do denarne socialne pomoči, ne presega pa višine njihovega posebnega minimalnega dohodka oz. seštevka minimalnih dohodkov. Pravico do varstvenega dodatka v sferi socialnega varstva pridobijo le, če je ne uveljavljajo po drugih predpisih in če izpolnjujejo druge pogoje za upravičenost do denarne socialne pomoči (ZSVarPre, 49. člen).

3.4.2 DENARNA SOCIALNA POMOČ

Pri ugotavljanju upravičenosti do denarne socialne pomoči je potrebna predhodna ugotovitev lastnega dohodka. Glavna kategorija so obdavčljivi dohodki po zakonu, ki ureja dohodnino, ki niso oproščeni plačila dohodnine. Nato sledijo pokojninske rente, dohodki, prejeti na podlagi pogodbe o vojaških aktivnostih, preživnine, nagrade, starševski in otroški dodatek, varstveni dodatek k pokojnini po zakonu, ki ureja pokojninsko in invalidsko zavarovanje, rente iz življenjskega zavarovanja po zakonu, ki ureja zavarovalništvo, invalidski dodatek itd. (ZSVarPre, 12. člen).

Poleg lastnega dohodka se za ugotavljanje upravičenosti do socialne denarne pomoči upošteva tudi premoženje. Upošteva se vse premoženje, razen tistega, za katerega zakon določa, da se ga ne upošteva. To je primerno stanovanje, premoženje, ki daje dohodke in se všteta v lastni dohodek, premoženje v finančnem najemu, vozilo do določene vrednosti, premoženje, ki se uporablja za pridobivanje dohodka od dejavnosti ipd. (ZSVarPre, 24. člen).

3.4.3 IZREDNA IN TRAJNA SOCIALNA POMOČ

Samski osebi oz. družini se lahko kot posebna oblika denarne socialne pomoči dodeli izredna socialna denarna pomoč, če se ugotovi, da se je samska oseba ali družina iz razlogov, na katere sama ni mogla vplivati, znašla v položaju materialne ogroženosti oz. če izkazuje izredne stroške, ki so vezani na preživljanje, ki jih z lastnim dohodkom ali dohodkom družine ne more pokriti. Izredna socialna pomoč se dodeli v enkratnem znesku ali za obdobje maksimalno šestih mesecev, višina denarne pomoči pa mesečno ne sme presegati višine enega minimalnega dohodka samske osebe ali družine, v enem letu pa ne sme presegati višine petih njenih minimalnih dohodkov (ZSVarPre, 33. člen).

Upravičenec do trajne socialne pomoči je oseba, ki je trajno nezaposljiva ali nezmožna za delo, v starosti nad 63 let (ženske) in nad 65 let (moški) ter je brez premoženja in se ne nahaja v institucionalnem varstvu, poleg tega pa tudi njeni družinski člani izpolnjujejo te pogoje (ZSVarPre, 36. člen).

3.5 ZDRAVSTVENI SISTEM

Zdravstveni sistem v Sloveniji je tog in neprilagodljiv, saj se od leta 1992 ni bistveno spremenil in ga je zato nujno potrebna reformirati. Vlada Republike Slovenije ima cilj, da ga do leta 2020 nadgradi in reformira ter vzpostavi prožni zdravstveni sistem, ki bo s kakovostnimi in varnimi zdravstvenimi storitvami učinkovito in enakovredno zadovoljeval potrebe prebivalcev (Vlada Republike Slovenije, 2015).

Zdravstveno varstvo je pomembno področje socialne varnosti. Zakonska ureditev opredeljuje dve obliki zdravstvenega varstva, in sicer:

- aktivnosti, ukrepe in storitve nosilcev in izvajalcev zdravstvene dejavnosti, katerih namen je krepitev zdravja in preventivno delovanje ter odkrivanje, zdravljenje, nega in rehabilitacija obolelih oseb in

- zagotavljanje denarnih prejemkov osebam, ki zaradi slabega zdravstvenega stanja niso zmožne za delo⁴⁶.

Zdravstvena dejavnost je v sodobnih državah sistematično in pravno urejena, da zagotavlja zdravstveno varstvo. Zdravstvena dejavnost je z zakonom urejena kot javna služba, v omejenem obsegu pa se lahko izvaja tudi kot gospodarska dejavnost⁴⁷. Zdravstveno dejavnost ureja poseben zakonski predpis, ki določa standarde opravljanja dejavnosti in organizacijo zdravstvene dejavnosti kot javne službe. Zdravstveno zavarovanje zajema obvezno in prostovoljno zdravstveno zavarovanje. Za izvajanje obveznega zdravstvenega zavarovanja skrbi javni Zavod za zdravstveno zavarovanje Republike Slovenije (ZZZS), prostovoljno dodatno zavarovanje pa lahko izvajajo tudi druge pravne osebe. Obvezno zdravstveno zavarovanje zavarovancu zagotavlja preventivno in kurativno zdravstveno varstvo zoper nevarnost in nastanek posledic pojavljanja socialnih primerov na področju zdravja⁴⁸. Prostovoljno oz. dodatno zdravstveno zavarovanje pa obvezno zavarovanje dopolnjuje. Dodatno zdravstveno zavarovanje zavarovancem zagotavlja večji obseg pravic od obveznega zavarovanja, dodatne pravice, zavarovanje oseb, ki niso zavarovane v okviru obveznega zavarovanja, in razliko do polne vrednosti zdravstvenih storitev, ki jo je potrebno plačati. Sredstva za obvezno zdravstveno zavarovanje se zagotavljajo s prispevki, ki jih plačujejo zavodu zavarovane osebe, delodajalci in drugi zavezanci, določeni z Zakonom o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju ter z Zakonom o prispevkih za socialno varnost (Vodovnik, 2014, str. 316–322).

V tabeli 11 so prikazani izdatki za zdravstvo v % BDP med letoma 2008 in 2012. Najnižje izdatke za zdravstvo v % BDP je imela Slovenija leta 2008, in sicer 8,4 % BDP, najvišje pa leta 2009, ko so bili izdatki za zdravstvo v višini 9,2 % BDP.

Tabela 11: Izdatki za zdravstvo v % BDP

	2008	2009	2010	2011	2012
Slovenija	8,4	9,2	8,9	8,9	8,8

Vir: WHO (2015)

Pričakovana življenjska doba na ravni povprečja Evropske unije je bila leta 2012 v Sloveniji 80,3 leta. Tudi dolžina trajanja življenja brez oviranosti se je v desetih letih precej zmanjšala. Tako v letu 2012 rojena deklica lahko pričakuje 55,6 let zdravega življenja, medtem ko deček lahko pričakuje 56,5 let zdravega življenja⁴⁹. Po tem kazalniku se je kakovost življenja v primerjavi s prejšnjimi leti precej poslabšala⁵⁰. Slovenija se po kazalniku let zdravega življenja uvršča na sam konec držav članic Evropske unije, saj je dolžina

⁴⁶ Predpisi, ki urejajo to področje, so Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju in Zakon o zdravstveni dejavnosti (Ur. list RS, št. 9/1992, s poznejšimi spremembami in dopolnitvami) ter Zakon o pacientovih pravicah (ZPacP, Ur. list RS, št. 15/2008).

⁴⁷ Na podlagi koncesije.

⁴⁸ Gre za bolezni in poškodbe, ne glede na vzrok njihovega nastanka, ter nadzor nosečnosti in poroda.

⁴⁹ Leta 2005 so znašala leta zdravega življenja pri deklicah in dečkih okoli 60,1 let.

⁵⁰ Pri tem je potrebno upoštevati, da gre za kazalnik, ki meri subjektivno dožemanje posameznika.

zdravega življenja pri obeh spolih tretja najmanjša v Evropski uniji (Kmet Zupančič, in drugi, 2014, 92–208).

Tabela 12 prikazuje pričakovano življenjsko dobo v letih ob rojstvu leta 2012. Pričakovana življenjska doba je v Sloveniji približno tako visoka, kot velja za raven EU-28, s tem da bi leta 2012 rojen moški živel 0,4 leta manj od povprečja EU-28, leta 2012 rojena ženska pa bi živela 0,2 leti več od povprečja na ravni EU-28.

Tabela 12: Pričakovana življenjska doba v letih ob rojstvu leta 2012

	EU-28	Slovenija
Moški	77,5	77,1
Ženske	83,1	83,3

Vir: Eurostat (2015a)

3.6 IZOBRAŽEVANJE

V Sloveniji je temeljni cilj vzgoje in izobraževanja zagotavljanje optimalnega razvoja posameznika, ne glede na spol, socialno in kulturno poreklo, rasno, etnično in narodno pripadnost, veroizpoved ter telesno in duševno konstitucijo oz. invalidnost. Po Ustavi je izobraževanje svobodno, osnovnošolsko izobraževanje pa je obvezno in se financira iz javnih sredstev. Država je dolžna državljanom omogočiti, da imajo možnost pridobiti ustrezno izobrazbo. Sistem vzgoje in izobraževanja je organiziran kot javna služba, z izvajanjem javno veljavnih programov jo uresničujejo javni in zasebni zavodi ter zasebniki s koncesijo. Po zakonu je določeno, da je javna šola laična, šolski prostor avtonomen, politična in konfesionalna dejavnost pa sta prepovedani.

Občine ustanavljajo javne vrtce, osnovne šole, domove za učence, organizacije za izobraževanje odraslih in osnovne glasbene šole. Programi predšolske vzgoje se financirajo iz občinskega proračuna, plačila staršev in drugih virov. Osnovnošolska izobrazba se financira tako iz občinskega kot tudi iz državnega proračuna, izobraževanje odraslih pa se financira iz državnega in občinskega ter drugih virov. Država ustanavlja in financira javne srednje šole, višješolske in visokošolske zavode, zavode za vzgojo in izobraževanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami, podporne strokovne zavode na področju izobraževanja ter dijaške in študentske domove. Univerze in visoke šole so v skladu z Ustavo Republike Slovenije in Zakonom o visokem šolstvu avtonomne institucije in jim je poleg svobode raziskovanja, posredovanja znanja in umetniškega ustvarjanja dana pravica, da samostojno urejajo svojo organiziranost in delovanje organov.

Slovenija mora v okviru Strategije Evropa 2020 uresničevati skupne evropske strateške cilje na področju izobraževanja in usposabljanja. V tej strategiji je vseživljenjsko učenje opredeljeno kot temeljno načelo, v katerega so vključene vse oblike učenja, tako formalno, neformalno in priložnostno učenje, na vseh ravneh, od osnovnošolskega do visokošolskega izobraževanja. Nekaj zanimivih spodnjih dejstev priča tudi o tem, da je Slovenija na področju izobraževanja precej uspešna (Ložar, Kozmelj, Tuš & Škrbec, 2012, str. 7 – 53; Taštanoska, 2014, str. 12–37):

- v vrtce in vzgojno-varstvene družine je bilo v šolskem letu 2013/14 vpisanih 75,6 % vseh otrok, to število pa nenehno narašča. Petletnikov, ki so vključeni v predšolsko vzgojo, je bilo v šolskem letu 2013/14 že več kot 90 %. Do leta 2020 naj bi bilo vključenih 95 % otrok.
- Slovenski 6-letnik lahko pričakuje, da bo v sistemu izobraževanja preživel 18,5 leta, kar je več od povprečja EU-27, ki znaša 17,2 leta.
- V vseživljenjsko učenje je bilo v letu 2010 vključenih 16% odraslih, kar pomeni, da je cilj 15 % v Strategiji Evropa 2020 že presežen.
- V Sloveniji je vključenih v formalno izobraževanje nad 70 % mladih, kar predstavlja enega najvišjih deležev v Evropski uniji.
- V Sloveniji je med študenti 2 % tujcev, kar je precej manj od povprečja EU-27, ki znaša okoli 10 %.
- Med osnovnošolci je 7 % otrok s posebnimi potrebami, od tega približno 5 % otrok obiskuje redno osnovno šolo⁵¹.
- Delež mladih, ki zgodaj opustijo izobraževanje, je bil v letu 2010 5 %, kar je veliko manj od cilja Strategije Evropa 2020, ki znaša 10%.
- V letu 2010 je imelo srednješolsko izobrazbo skoraj 90 % mladih. Ta podatek Slovenijo uvršča na 4. mesto med državami EU-27.
- V študijskem letu 2009/10 je bila polovica mladih vključena v terciarno izobraževanje, kar nas uvršča na 1. mesto med državami EU-27.
- Slovenija je po podatkih Eurostata že leta 2013 dosegla cilj Strategije Evropa 2020, v skladu s katerim je 40 % generacije, stare od 30–34 let, doseglo terciarno izobrazbo.
- V letu 2010 je doktorski naziv pridobilo precej več kandidatov kot desetletje prej, v naravoslovju in tehnologiji celo dvakrat več.

V tabeli 13 so podatki o javnih izdatkih za izobraževanje v % BDP med letoma 2007 in 2011. Povprečje javnih izdatkov za izobraževanje v % BDP na ravni EU-28 se giblje med 4,92 % in 5,41 %, v Sloveniji pa med 5,15 % in 5,69 %. Slovenija ima vsa leta višji delež javnih izdatkov za izobraževanje v % BDP od EU-28.

Tabela 13: Javni izdatki za izobraževanje v % BDP

	2007	2008	2009	2010	2011
EU-28	4,92	5,04	5,38	5,41	5,25
Slovenija	5,15	5,2	5,69	5,68	5,68

Vir: Eurostat (2015a)

3.7 DRUŽINSKE DAJATVE

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (v nadaljevanju MDDSZ) pooblašča centre za socialno delo (v nadaljevanju CSD), da odločajo o pravicah iz zavarovanja za starševsko varstvo in družinskih prejemkih. CSD mora stranko opozoriti, da

⁵¹ Leta 2004 se je začel proces integracije, zato se je delež otrok s posebnimi potrebami, ki se vključujejo v redno osnovno šolo, podvojil.

je dolžna obveščati delodajalca o bistvenih okoliščinah, ki vplivajo na izpolnjevanje njegovih pogodbenih obveznosti. Zahtevam za uveljavljanje posameznih pravic morajo biti priložena dokazila o izpolnjevanju pogojev za pridobitev posamezne pravice, na podlagi katerih lahko center za socialno delo ugotovi dejansko stanje in odloči o pravici do nadomestila. O pravicah iz zavarovanja za starševsko varstvo odloča na prvi stopnji center za socialno delo, o morebitnih pritožbah zoper odločbe centra pa odloča MDDSZ. Odločbo, ki jo izda ministrstvo, se lahko izpodbija s tožbo pred pristojnim delovnim in socialnim sodiščem.

Tabela 14 prikazuje podatke javnih izdatkov za družinske dajatve v % BDP med letoma 2007 in 2012. Gre za izdatke, ki so namenjeni družinam in otrokom. Na ravni EU-28 so se javni izdatki od leta 2008 do leta 2012 povečali za 0,1 %, v Sloveniji pa so se v istem obdobju povečali za 0,3 % BDP. Slovenija skozi vsa leta nameni v povprečju nekoliko manj sredstev za družinske dajatve v odstotkih BDP, kot velja za povprečje EU-28.

Tabela 14: Javni izdatki za družinske dajatve v % BDP

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EU-28	/	2,1	2,3	2,3	2,2	2,2
Slovenija	1,7	1,8	2,1	2,2	2,2	2,1

Vir: Eurostat (2015a)

3.7.1 STARŠEVSKO VARSTVO

Starševsko varstvo je v zakonodaji urejeno celovito in zaokroženo. Predpisi urejajo dva sklopa starševskih pravic, ki so povezane z ustreznimi pravicami iz delovnega razmerja in upravičencem zagotavljajo ustrezen starševski položaj:

- nepremoženjske osebne pravice do polne ali delne odsotnosti z dela in posebno varstvo staršev po delovnem pravu in
- premoženjske pravice do nadomestil plače in plačila prispevkov v sklade socialnih zavarovanj.

V prvi sklop sodi pravica do odsotnosti z dela zaradi koriščenja starševskega dopusta. To je pravica iz delovnega razmerja in jo mora zaposlenemu zagotavljati delodajalec. Pravica staršev do krajšega delovnega časa zaradi starševstva je druga pravica iz delovnega razmerja in omogoča, da ima eden od staršev, ki neguje in varuje otroka do tretjega leta starosti, pravico delati krajši delovni čas. V drugi sklop starševskih pravic sodijo premoženjske pravice do nadomestil plače in plačila prispevkov v skladu socialnih zavarovanj. Pogoj za izrabo katerega od starševskih nadomestil je, da je bila oseba zavarovana pred dnevom nastopa starševskega dopusta. Pogoj za izrabo starševskega dopusta imajo tudi osebe, ki nimajo pravic do starševskega dopusta in so bile zavarovane najmanj dvanajst mesecev v zadnjih treh letih pred nastopom starševskega dopusta. Vrste starševskega dopusta so (Vodovnik, 2014, str. 338–342):

- porodniški dopust, do katerega ima pravico mati in traja 105 dni,

- očetovski dopust, do katerega ima pravico oče in traja 90 dni⁵²,
- posvojiteljski dopust lahko vzame posvojitelj in traja od 120 do 150 dni, odvisno od starosti posvojenega otroka in
- dopust za nego in varstvo otroka, ki ga lahko izrabi eden od staršev in traja 260 dni.

3.7.2 DRUŽINSKI PREJEMKI

Namen nekaterih družinskih prejemkov je varstvene narave, namen drugih prejemkov pa je podpirati in krepiti gospodarske in socialne temelje družin. Med družinske prejemke sodijo (Vodovnik, 2014, str. 342–345):

- starševski dodatek, ki je denarna pomoč staršem, kadar po rojstvu otroka niso upravičeni do starševskega nadomestila. Pravica do dodatka traja 365 dni od rojstva otroka;
- otroški dodatek je dopolnilni prejemek za preživljanje, vzgojo in izobraževanje. Dodeli se staršem ali skrbniku, kadar dohodek na družinskega člana ne presega zgornje meje po zakonu določenega dohodkovnega razreda. Upravičenec uživa to pravico do 18. leta starosti otroka ali do 26. leta starosti otroka, v primeru, da se otrok še šola;
- pomoč ob rojstvu otroka je enkratni denarni prejemek, namenjen nakupu opreme za novorojenca ali pomoč v obliki opreme za novorojenca;
- dodatek za nego otroka je denarni dodatek, namenjen otroku, ki potrebuje posebno nego in varstvo. Denarni dodatek traja v času zagotavljanja posebnega varstva otroku;
- dodatek za veliko družino je letni prejemek, namenjen družini s tremi ali več otroki;
- delno plačilo za izgubljeni dohodek je osebni prejemek enega od staršev, ko prekine delovno razmerje in začne delati krajši delovni čas zaradi nege in varstva gibalno oviranega otroka ali otroka z motnjami v duševnem razvoju. Višina delnega plačila je mesečna minimalna plača, od katere mora upravičenec sam plačevati prispevke za socialno varnost.

⁵² Oče mora porabiti en del očetovskega dopusta (najmanj 15 dni) med porodniškim dopustom matere.

4 SOCIALNI MODEL BOLGARIJE

Bolgarija sodi v vzhodnoevropski socialni podmodel, za katerega je med drugim značilna nizka stopnja prilagodljivosti trga delovne sile. Bolgarija ima okoli osem milijonov prebivalcev. Leta 2012 je v Bolgariji industrija predstavljala najpomembnejši delež v gospodarstvu (25 %). Industrijii sledijo trgovina na drobno, transport, nastanitev in hrana (21,1 %) ter javna uprava, izobraževanje, obramba, zdravstvo in socialno varstvo (12,5 %). Glavni izvozni partnerji Bolgarije so Nemčija, Italija in Turčija, največ pa uvažajo iz Rusije, Italije in Nemčije. Bolgarija je Parlamentarna Republika in članica Evropske unije vse od 1. januarja 2007, ko je vstopila v Evropsko unijo skupaj z Romunijo. Ker država še ni članica evroobmočja, je njihova valuta še vedno bolgarski lev (BGN) (European union, 2015).

V Bolgariji živi največ (dobrih 40 %) revnih in socialno izključenih, kar jo uvršča med revnejše in manj razvite države Evropske unije. Ena glavnih težav države je socialna konsolidacija in zagotavljanje večje solidarnosti v bolgarski družbi. Bolgarija se mora osredotočiti na čim večjo korist, ki jo prinaša gospodarska rast in članstvo v Evropski uniji, okrepiti mora mrežo socialne varnosti ter več vlagati v izobraževanje in zagotavljanje zdravstvenega varstva (Tache & Dumitrache, 2012, str. 69).

4.1 ŽIVLJENJSKI STANDARD IN ZADOVOLJSTVO Z ŽIVLJENJEM

Bolgarija je imela po padcu komunizma počasen in težek prehod v demokracijo in tržno gospodarstvo. Država si prizadeva povečati nizek življenjski standard. Poleg tega, da je ena izmed revnejših držav Evropske unije, ima država težave tudi z organiziranim kriminalom in korupcijo, kar ovira rast in odvrača perspektivne vlagatelje. Zaradi nezadostnega reševanja problema organiziranega kriminala in korupcije je Evropska unija prekinila pomoč državi v vrednosti več sto milijonov evrov. Dokler Bolgarija ne uredi te problematike, tudi ne bo članica schengenskega območja.

Država se trudi izpolnjevati gospodarske cilje Evropske unije in izvaja razne reforme, med drugim tudi reformo trga dela. Dosegla je gospodarsko rast, nadzoruje inflacijo, vendar kljub temu ostajajo dohodki in življenjski standard zelo nizki (BBC, 2014). Glede na to, da je Bolgarija ena revnejših držav Evropske unije, je njen glavni cilj, da se na gospodarski ravni približa uspešnosti drugih držav članic unije, saj je gospodarska uspešnost eden glavnih faktorjev, ki vplivajo na kakovosti življenja in standard v vsaki državi. Socialna agenda Evropske komisije ima cilj, da dvigne življenjski standard in izboljša življenjske ter delovne razmere, krepi socialno kohezijo in boj proti izključenosti ter omogoča in spodbuja enake možnosti. Trenutno se Bolgarija sooča z več problemi in poizkuša najti rešitve za brezposelnost, staranje prebivalstva, okoljevarstvene probleme ter večje vključevanje žensk v gospodarstvo in enakopravnost. Prehodno obdobje iz komunizma v demokratično ureditev je spremljalo padec gospodarske rasti, večjo revščino in brezposelnost ter višjo stopnjo korupcije. V svojem prizadevanju, da bi se približali gospodarski ravni drugih članic unije, bo morala Bolgarija več vlagati v družbeni razvoj in rešiti socialne težave, ki jih ima.

Trenutna nizka raven javne porabe v zdravstvu, izobraževanju in socialnem varstvu ne vodi k družbenemu razvoju.

Obstajajo velike razlike v kakovosti življenja med Bolgarijo in EU-28, zlasti glede materialnih in življenjskih razmer, kakovosti dela in delovnih razmer ter zdravja in družbene blaginje. Vendar pa Bolgarija glede kakovosti življenja počasi prihaja bližje šestim drugim državam Evropske unije, kot so Madžarska, Poljska, Slovaška, Latvija, Litva in Estonija (Invest Bulgaria, 2015).

Tabela 15 prikazuje BDP na prebivalca v SKM. Bolgarija je imela leta 2007 40 % BDP na prebivalca v SKM, leta 2008 pa se je BDP na prebivalca v SKM zvišal za 3 %. Med letoma 2009 in 2013 se je BDP na prebivalca v SKM gibal med 44 % in 45 % BDP v SKM, nikoli pa ni vrednost padla pod 43 % BDP v SKM.

Tabela 15: BDP na prebivalca v SKM (Index EU-28=100)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU-28	100	100	100	100	100	100	100
Bolgarija	40	43	44	43	44	45	45

Vir: Eurostat (2015a)

Po zadovoljstvu prebivalcev z življenjem Bolgarija spada v drugo skupino držav Evropske unije. Leta 2013 je bilo v povprečju z življenjem zadovoljno le 34,5 % prebivalcev, kar uvršča Bolgarijo na zadnje mesto, tik za Portugalsko (36 %) in Grčijo (37 %) (Kmet Zupančič, in drugi, 2014, str. 87–209). Zadovoljstvo z življenjem je subjektivna ocena posameznika na lestvici od 1 do 10, pri čemer ocene 0–5 pomenijo majhno zadovoljstvo z življenjem, ocene 6–8 srednje in ocene 9–10 visoko zadovoljstvo z življenjem. V tabeli 16 so zbrani rezultati zadovoljstva z življenjem prebivalcev glede na starost prebivalstva za državljane Bolgarije s povprečjem EU-28. V starostni skupini od 16 do 24 let so Bolgari ocenili zadovoljstvo z življenjem s 5,8, povprečje EU-28 pa znaša 7,6. Najmanj so zadovoljni z življenjem prebivalci v starosti 75 let ali več, ki so zadovoljstvo z življenjem ocenili s 3,9 % na ravni EU-28 s 6,8 %. Glede na povprečno oceno vseh starostnih skupin v EU-28, ki znaša 7,1, so prebivalci Bolgarije precej nezadovoljni z življenjem, saj znaša njihova povprečna ocena 4,8.

Tabela 16: Zadovoljstvo z življenjem glede na starost prebivalstva leta 2013

	16 - 24 let	25 - 24 let	35 - 49 let	50 - 64 let	65 - 74 let	75 +	skupaj
EU-28	7,6	7,3	7,1	6,9	7	6,8	7,1
Bolgarija	5,8	5,4	4,9	4,6	4,3	3,9	4,8

Vir: Eurostat (2015a)

Bolgarija je, skupaj z Romunijo in Latvijo, uvrščena med države z najvišjo stopnjo relativne revščine v Evropski uniji. Finančna kriza je stopnjo revščine le še poglobila. Kar zadeva merila enakosti spolov in krepitev vloge spolov, ima Bolgarija eno največjih razlik v plačah med spoloma v Evropski uniji. Revščina najbolj prizadene romsko manjšino, podeželsko

prebivalstvo in starejše osebe z nizkimi pokojninami. Tako je bila leta 2010 stopnja revščine med romsko manjšino kar 70 %, v primerjavi s celotno populacijo pa 21 % (Tache & Dumitrache, 2012, str. 68).

V tabeli 17 je prikazan delež ljudi na robu revščine in socialne izključenosti v %. Iz tabele je razvidno, da je med letoma 2012 in 2013 delež revnih in socialno izključenih, tako na ravni EU-28 kot tudi v Bolgariji, rahlo padel. Med letoma 2010 in 2013 se je delež revnih in socialno izključenih na ravni EU-28 povečal za 0,8 %, v Bolgariji pa se je zmanjšal za 1,2 %. Leta 2013 je v Bolgariji na robu revščine in socialne izključenosti živela kar slaba polovica celotnega prebivalstva, kar Bolgarijo uvršča med najrevnejše države Evropske unije, saj je delež revnih prebivalcev zelo visok.

Tabela 17: Delež ljudi na robu revščine in socialne izključenosti v %

	2010	2011	2012	2013
EU-28	23,7	24,3	24,7	24,5
Bolgarija	49,2	49,1	49,3	48

Vir: Eurostat (2015a)

4.2 ZAPOSLOVANJE IN TRG DELA

Povprečna plača je med krizo naraščala, stopnja nezaposlenosti pa se je več kot podvojila. Leta 2008 je bila stopnja nezaposlenosti v Bolgariji okoli 5 %, leta 2012 pa je znašala kar 12%. Bolgarija se sooča z nekaterimi demografskimi trendi, kot so majhna rodnosti, staranje prebivalstva in izseljevanje, kar tudi vpliva na padec zaposlenosti v državi. Bolgarija ima najnižje plače v celotni Evropski uniji, produktivnost države je najnižja in trg dela se zelo razlikuje glede na regijo, sektor in raven usposobljenosti.

Raven zaposlenosti manj usposobljene populacije je med letoma 2008 in 2011 padla za 40 %, medtem ko je pri bolj usposobljenih delavcih stopnja zaposlenosti padla le za 6 %. Leta 2011 je bila stopnja nezaposlenosti pri manj usposobljenih 27 % in 5 %. Nezaposlenost je visoka tudi v revnejših regijah države, najnižja nezaposlenost pa je v regiji glavnega mesta Sofija (okoli 6 % nezaposlenih). Kriza je najbolj prizadela gradbeni sektor in industrijo (Maiväli & Stierle, 2013, str. 1–4).

Tabela 18 prikazuje stopnjo zaposlenosti v % med 20. in 64. letom starosti. V Bolgariji je bilo leta 2007 zaposlenih 69,8 %, leta 2008 pa je bilo za 0,5 % več zaposlenih prebivalcev. Po letu 2008 je stopnja zaposlenosti nekoliko vpadla in se do leta 2013 zmanjšala za 1,9 %. Tako je bilo leta 2013 v Bolgariji zaposlenih 68,4 % vseh prebivalcev.

V Bolgariji je bila stopnja zaposlenosti vedno manjša od povprečja EU-28, razen v letu 2008, ko je stopnja zaposlenosti v Bolgariji znašala 70,7 %, na ravni EU-28 pa za 0,4 % manj. Na ravni EU-28 se je v petih letih zmanjšala stopnja zaposlenosti za 1,9 %, v Bolgariji je bil padec stopnje zaposlenosti kar 7,2 %.

Tabela 18: Stopnja zaposlenosti med 20. in 64. letom starosti v %

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU-28	69,8	70,3	69	68,5	68,5	68,4	68,4
Bolgarija	68,4	70,7	68,8	65,4	62,9	63	63,5

Vir: Eurostat (2015a)

Tabela 19 prikazuje stopnjo zaposlenosti moških med 20. in 64. letom starosti v odstotkih. Na ravni EU-28 se je med letoma 2007 in 2008 rast stopnje zaposlenosti moških med 20. in 64. letom starosti zvišala za 0,1 %, v Bolgariji pa se je zvišala za 2,7 %. Med letoma 2008 in 2013 se je stopnja zaposlenosti moških zmanjšala tako na ravni EU-28 kot tudi v Bolgariji. Na ravni EU-28 se je zmanjšala za 3,6 %, v Bolgariji pa za 9,7 %. Stopnja zaposlenosti moških med 20. in 64. letom starosti je bila v Bolgariji vsa leta nižja od povprečja EU-28. Na ravni EU-28 je bila najnižja leta 2013, ko je znašala 74,2 %, medtem ko je bila v Bolgariji najnižja stopnja zaposlenosti moških leta 2012, ko je znašala 65,8 %.

Tabela 19: Stopnja zaposlenosti moških med 20. in 64. letom starosti v %

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU-28	77,70	77,80	75,70	75,00	74,90	74,50	74,20
Bolgarija	73,40	76,10	73,80	69,10	66,00	65,80	66,40

Vir: Eurostat (2015a)

Tabela 20 zajema podatke stopnje zaposlenosti žensk med 20. in 64. letom starosti. Med letoma 2007 in 2008 se je stopnja zaposlenosti žensk v Bolgariji povečala za 1,9 %, na ravni EU-28 pa za 0,7 %. Med letoma 2008 in 2010 se je na ravni EU-28 zmanjšala za 0,8 %, po letu 2010 pa je stopnja zaposlenosti žensk zopet rahlo naraščala in je bila leta 2013 za 0,6 % višja kot leta 2010. V Bolgariji so bili padci stopnje zaposlenosti žensk bolj intenzivni kot na ravni EU-28. Med letoma 2008 in 2011 se je v Bolgariji zmanjšala za 5,6 %, leta 2012 in 2013 pa se je zopet rahlo zvišala in je leta 2013 znašala 60,7 %. Stopnja zaposlenosti žensk med 20. in 64. letom starosti je bila na ravni EU-28 najnižja leta 2010, ko je znašala 62 % in v Bolgariji leta 2011, ko je znašala 59,8 %.

Tabela 20: Stopnja zaposlenosti žensk med 20. in 64. letom starosti v %

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU-28	62,1	62,8	62,3	62	62,2	62,3	62,6
Bolgarija	63,5	65,4	64	61,7	59,8	60,2	60,7

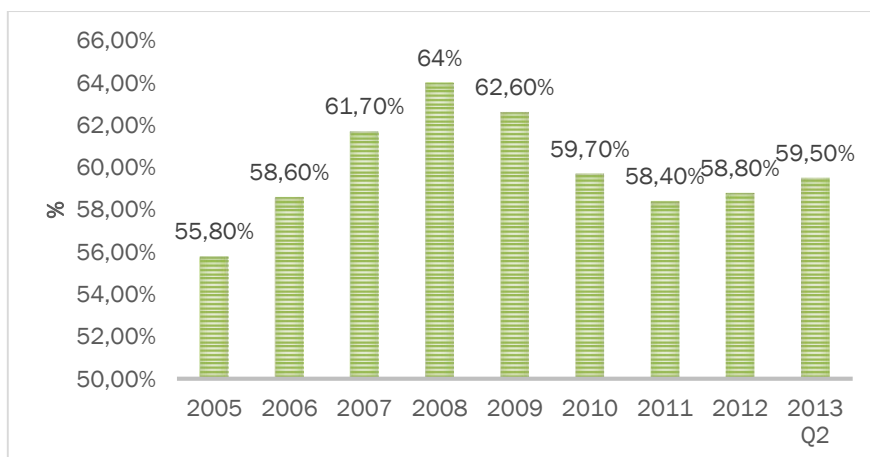
Vir: Eurostat (2015a)

V Bolgariji je približno 3,5 milijona delovno aktivnih ljudi, kar predstavlja 53,5 % vsega prebivalstva. Od vseh zaposlenih jih dela 56,8 % v storitvenem sektorju⁵³. Stopnja brezposelnosti se je konstantno zmanjševala v zadnjih letih, najnižja je bila v prvem

⁵³ Dejavnosti storitvenega sektorja so bančništvo, nepremičnine, mediji, izobraževanje, zdravstvo, računalništvo, komunikacije itd.

tromesečju leta 2007, ko je znašala 6,6 %. Populacije z višjo izobrazbo je med brezposelnimi samo 8,4 % (HILL International, 2015). Grafikon 2 prikazuje stopnjo delovne aktivnosti prebivalstva v Bolgariji v starosti med 15 in 64 let. V drugem četrtletju leta 2013 je stopnja delovne aktivnosti znašala 59,5 %. V zadnjih desetih letih je bila najvišja stopnja delovne aktivnosti prebivalstva leta 2008, ko je znašala 64 %, v času krize je padala, leta 2012 pa je začela spet postopoma naraščati.

Grafikon 2: Stopnja delovne aktivnosti prebivalstva v Bolgariji v starosti med 15 in 64 let, med letoma 2005 in 2013

Vir: Eurostat (2015a)

Po podatkih Eurostata poznajo minimalno plačo v 22 državah članicah Evropske unije⁵⁴, od tega je v desetih državah unije minimalna plača nižja od 500 EUR. Bolgarija je na lestvici držav po višini minimalne plače na zadnjem mestu. Najvišja minimalna plača je v Luksemburgu in znaša 1.923 EUR, sledijo najbolj razvite zahodnoevropske države, Slovenija je na 8. mestu z 791 EUR mesečno. V primerjavi z letom 2008 se je minimalna plača v vseh državah unije, razen v Grčiji, zvišala, nespremenjena minimalna plača pa je ostala na Irskem. Najvišjo rast minimalne plače so zabeležili v Romuniji, kjer se je povečala za 95 %, in v Bolgariji, kjer se je povečala za 64 %. V tabeli 21 je prikazana minimalna mesečna plača v EUR za obdobje med letoma 2012 in 2015. V treh letih se je višina minimalne mesečne plače zvišala za 46,02 EUR, kar je približno 33,3 %.

Tabela 21: Minimalna mesečna plača v EUR

	2012	2013	2014	2015
Bolgarija	138,05	158,5	173,84	184,07

Vir: Eurostat (2015a)

V času komunizma je imela Bolgarija sistem tekočega financiranja pokojninskega sistema, za katerega je bila značilna zgodnja upokojitev in relativno visoke pokojnine. Leta 1998 je bilo tako v Bolgariji okoli 2,5 milijona upokojencev, celotne populacije pa približno 8,3

⁵⁴ Minimalna plača ni določena na mesečni ravni, ampak na urni ali tedenski ravni v Nemčiji, Irski, Malti, Franciji in Veliki Britaniji.

milijona. Upokojenci so tako predstavljali kar 30-odstotni delež prebivalstva, povprečna pokojnina pa je znašala približno 32,6 % povprečne mesečne plače. Leta 1999 je bila minimalna starost za upokojitev zvišana, uvedli pa so tudi zasebne pokojninske sklade. Avgusta 1999 je bil s pomočjo Mednarodnega denarnega sklada in Svetovne banke uveden nov tritestbrni pokojninski sistem, ki ga nadzira Agencija za zavarovalni nadzor⁵⁵. Poleg dokladnega sistema deluje še drugi steber, ki je obvezni dodatni starostni sistem, in tretji steber, ki je prostovoljno pokojninsko zavarovanje. Sistem drugega in tretjega stebra upravljajo zasebne zavarovalnice pod nadzorom Komisije za finančni nadzor (Taylor-Gooby, 2004, str. 123).

Pokojnine predstavljajo pomemben vir dohodka za gospodinjstva v Bolgariji, saj se je v obdobju med letom 2005 in letom 2007 njihov delež v povprečnem gospodinjstvem proračunu povečal za 26,2 %. Bolgarija je sprejela večstebni pokojninski sistem, ki ga Svetovna banka razvija in spodbuja po vsem svetu. Leta 2002 so se začele obvezne privatne pokojninske sheme po sistemu tekočega financiranja⁵⁶. Zasebne pokojnine lahko dopolnjujejo dohodke starejših in zmanjšajo negotovost zaradi učinkov staranja in mobilnosti delovne sile.

Agencija za zaposlovanje je bila ustanovljena leta 1990 in izvaja proaktivne ukrepe za zaposlovanje iskalcev zaposlitve ne glede na to, ali so ali niso vključeni v zavarovanje (Evropska komisija, 2015, str. 5). Sistem zavarovanja za brezposelnost nudi ugodnosti za brezposelne osebe od 4 do 12 mesecev. V letih 2007 in 2008 je vlada zmanjšala čas prejemanja socialne pomoči najprej na 18 mesecev, nato 12 in nato na 6 mesecev. Ti ukrepi so bili namenjeni za pomoč dolgotrajno brezposelnim ali tistim, ki so nezmožni za delo (Tache & Dumitrache, 2012, str. 67–68).

4.3 DAVČNI SISTEM

Bolgarija je 1. januarja 2008 uvedla enotno davčno stopnjo za davek na dohodek in davek na dohodek pravnih oseb, ki znaša le 10% in je najnižja obdavčitev dohodka v Evropski uniji. Tako je država zmanjšala davčno obremenitev, vključno s prispevki za socialno varnost, ki si jih morajo zaposleni plačati sami (Maiväli & Stierle, 2013, str. 5). Ukrep je bil sprejet za spodbujanje gospodarstva, vendar pa so socialne posledice tega ukrepa izpostavile kar nekaj pomislekov, saj je enotna davčna stopnja pripeljala do drastične in trajne prerazporeditve celotne davčne obremenitve v škodo prebivalcev z nizkimi in srednjimi dohodki. Razlikovanje dohodka in socialna polarizacija so se poglobili, zelo se je zmanjšal občutek socialne pravilnosti. Na splošno je malo dokazov, da je bila enotna davčna stopnja glavna gonilna sila za naložbe in gospodarsko rast, vendar je očitno, da je prispevala k luksuzni potrošnji in uvozu ter k povečanju relativne stopnje revščine (Tache & Dumitrache, 2012, str. 67).

⁵⁵ Angleški prevod »State Insurance Supervision Agency«.

⁵⁶ Angleški prevod »pay-as-you-go«. Sredstva zbrana s prispevki se takoj prerazporedijo za pokrivanje odhodkov in se ne kapitalizirajo ali nalagajo na osebni račun.

Dohodek, zaslužen v Bolgariji, je predmet različnih prispevkov za socialno varnost. Zaposleni plača 12,9 %, delodajalec pa prispeva 17,9 %, kar znaša skupaj 30,8 % (KPMG, 2013a).

Splošna stopnja DDV-ja v Bolgariji znaša 20 %, znižana, ki velja za hotelske storitve, pa 9 %. Ničelna stopnja DDV se uporablja za dobavo blaga, ki se prevaža ali odpošilja zunaj unije, za mednarodni prevoz potnikov in blaga itd. V Bolgariji zakon dopušča oprostitev plačila DDV za storitve, kot so dobave, povezane z zdravstveno in socialno oskrbo, dobave, povezane z izobraževanjem in kulturo, dobave finančnih in zavarovalnih storitev itd. Poleg DDV so še drugi posredni davki kot na primer trošarine, davek na zavarovalne premije in carine (KPMG, 2013b).

Nacionalna agencija za prihodke je bila ustanovljena leta 2005 in je odgovorna za nalaganje davčnih obveznosti in obveznosti socialnega zavarovanja. Izvaja nadzor nad temi obveznostmi in njihovo pobiranje (Evropska komisija, 2015, str. 5).

4.4 SOCIALNO VARSTVO – SOCILANE POMOČI

Socialno varstvo v Bolgariji obsega socialno zavarovanje na osnovi prispevkov na osnovi sistema socialne varnosti, za katerega se ne plačujejo prispevki, in na osnovi socialne pomoči, ki vključuje sistem socialnih storitev. Sistem socialne varnosti, za katerega se ne plačujejo prispevki, in sistem socialne pomoči sta financirana iz državnega proračuna. Sistemi socialnega zavarovanja so financirani iz posebnih proračunskih skladov za socialno zavarovanje.

Nacionalni zavod za socialno zavarovanje je bil ustanovljen leta 1995 in organizira vključevanje v sisteme javnega zavarovanja za denarna nadomestila. Socialno zavarovanje, ki ga upravlja Nacionalni zavod za socialno zavarovanje, pokriva denarna nadomestila, nadomestila in pokojnine v primeru začasne nezmožnosti za delo, materinstva, brezposelnosti in invalidnosti, začasne zmanjšane zmožnosti za delo ter v primeru starosti in smrti.

Agencija za socialno pomoč vodi dejavnosti, ki so povezane z zagotavljanjem zadostnih sredstev, družinskih prejemkov in socialne pomoči. Socialna pomoč vključuje denarna nadomestila in storitve, s katerimi se dopolnjuje ali nadomešča dohodek do tiste stopnje, ki zagotavlja osnovne življenjske potrebe ali zadovoljuje priložnostne potrebe oseb in družin, ki so upravičeni do pomoči. V okviru javnega sistema socialnega zavarovanja se zagotavljajo denarna nadomestila in pokojnine v primeru bolezni, materinstva, nezgode pri delu, poklicne bolezni, materinstva, starosti in smrti. Sistem socialne pomoči zagotavlja zaščito v primeru revščine in vključuje tudi družinske prejemke na podlagi bolgarske zakonodaje. Dejavnosti in ustanove, ki zagotavljajo socialno varnost, so urejene s predpisi, ki jih izvaja parlament in svet ministrov v sodelovanju z organizacijami predstavnikov delodajalcev in delavcev ter drugimi organizacijami civilne družbe. Nadzor nad temi dejavnostmi in ustanovami izvaja sodstvo, minister za delo in socialne zadeve pa oblikuje in uzakonja politiko na področjih javnega socialnega zavarovanja, socialne pomoči ter na področjih obveznih in dodatnih pokojninskih sistemov.

Financiranje sistema socialne varnosti se izvaja z nacionalnimi prispevki za zavarovanje, ki jih plačujejo zaposleni, samozaposleni in delodajalci. Sistem socialne varnosti se deloma financira še iz državnega proračuna, medtem ko se sistem socialne pomoči financira samo iz državnega proračuna (Evropska komisija, 2015, str. 4–5).

V tabeli 22 so prikazani izdatki za socialno varstvo v % BDP od leta 2008 do leta 2012. Bolgarija ima precej manj izdatkov za socialno varstvo v % BDP kot velja povprečje za EU-28. Izdatki za socialno varstvo v % BDP so se na ravni EU-28 gibali med 26,7 % in 29,5 % BDP, v Bolgariji pa med 15,5 % in 18,1 % BDP.

Tabela 22: Izdatki za socialno varstvo v % BDP

	2008	2009	2010	2011	2012
EU-28	26,7	29,5	29,4	29	29,5
Bolgarija	15,5	17,2	18,1	17,7	17,4

Vir: Eurostat (2015a)

4.5 ZDRAVSTVENI SISTEM

Bolgarski zdravstveni sistem sestavljajo sistemi, ki temeljijo na zavarovanju, in sistemi, ki so financirani z davki. Zakonodajo teh sistemov ureja in oblikuje minister za zdravje. Iz proračuna financirano zdravstveno varstvo in obvezno socialno zavarovanje zagotavljata osnovni sklop zdravstvenih dejavnosti, ki so glede na posebnosti vsakega posameznega sistema, financirane iz proračuna Nacionalnega sklada za zdravstveno zavarovanje ali iz državnega proračuna (Evropska komisija, 2015, str. 4–5).

Bolgarija ima strategijo spodbujati privatizacijo zdravstva na usklajen in nadzorovan način. Leta 1999 je bil v Bolgariji ustanovljen Nacionalni sklad za zdravstveno zavarovanje, ki je imel več namenov. Leta 2000 je Nacionalni sklad za zdravstveno zavarovanje začel sklepati pogodbe o opravljanju zdravstvenih storitev s ponudniki teh storitev. Nacionalni sklad za zdravstveno zavarovanje je postal glavna agencija za upravljanje in financiranje javnih bolnišnic, za zagotavljanje zdravstvenega varstva v javnih in zasebnih agencijah ter za sodelovanje v pogajanjih s strokovnimi združenji zdravnikov in zobozdravnikov. V obdobju med letoma 2000 in 2001 je bila prva faza zdravstvene reforme, ki je urejala ambulantne storitve. V letu 2002 je bolgarska vlada v drugi fazi reforme načrtovala dvig deleža novega sklada in preusmeritev 10 % medicinskih dejavnosti iz bolnišnic k zasebnim ponudnikom ter privatizacijo ali zaprtje okoli 10 % javnih bolnišnic (Taylor-Gooby, 2004, str. 122).

Organizacijska struktura bolgarskega sistema zdravstvenega varstva je opredeljena z interakcijo med javnimi in zasebnimi akterji ter mešanico decentraliziranih in centraliziranih struktur, zdravstvene ustanove pa so avtonomne. Bolnišnično oskrbo zagotavljajo splošne in specializirane bolnišnice, dispanzerji, domovi za ostarele in bolnišnice, ki zagotavljajo akutno, kronično in dolgotrajno nego ter rehabilitacijo. Čeprav so reforme v zdravstveni negi povzročile znatno zmanjšanje števila bolnišničnih postelj, ima Bolgarija še vedno obsežno bolnišnično mrežo po vsej državi, ki omogoča preprost dostop do bolnišnične

oskrbe. Privatno zdravstvo se je znatno razširilo, saj deluje v zobozdravstvu, lekarništvu, diagnostičnih laboratorijih in drugih ambulantah.

Glavni akterji v bolgarskem zdravstvenem sistemu so parlament, Ministrstvo za zdravje, Nacionalni sklad za zdravstveno zavarovanje in poklicna združenja oz. zbornice zdravnikov in zobozdravnikov. V Bolgariji se zakonodaja nenehno spreminja. Pravni okvir zdravstvenega varstva je mogoče opredeliti kot obsežen in zapleten. V letu 2011 je spremembe in dopolnitve doživelo devet od dvanajstih temeljnih zakonov, ki vplivajo na nacionalni zdravstveni sistem. Od leta 1998 je bila ureditev zdravstvenega varstva večkrat spremenjena, večina sprememb pa je potekala med letoma 2005 in 2011. V času teh reform je bilo veliko sumov lobiranja in podkupovanja. V letu 2011 je Ministrstvo za zdravje razvilo in dodalo nekaj novih strateških dokumentov, ki jih je sprejel Svet ministrov. Dokumenti se nanašajo na nov model financiranja bolnišnične oskrbe, nacionalno zdravje, koncept za boljši zdravstveni sistem, koncept prestrukturiranja bolnišnic itd.

Skupni proračun za zdravstveno porabo je leta 2011 znašal 4,33 % BDP, medtem ko je bila v letu 2009 povprečna poraba v državah OECD⁵⁷ 9,5 % BDP. Glavni vir financiranja zdravstvenega sistema je obvezno zdravstveno zavarovanje, ki predstavlja 70,46 % skupnih stroškov, sledi država s 24,7 % in financiranje iz občinskih proračunov 4,11 %.

Med pomembnejšimi cilji bolgarske vlade leta 2011 so bili zagotavljanje kvalitetnega javnega zdravja in ureditev nekaterih področij, kot so (Neykov & Salchev, 2012, str. 13–17):

- nadzor javnega zdravja in skozi strogo kontrolo preprečevanje nenalezljivih in nalezljivih bolezni ter zmanjšanje zlorabe drog;
- diagnosticiranje in zdravljenje, da se zagotovi prost dostop do vseh vrst oskrbe in ocene kakovosti zdravstvenih storitev;
- zagotavljanje varnosti, kakovosti in učinkovitosti zdravil in medicinskih pripomočkov;
- odpraviti neučinkovit sistem financiranja, pomanjkanje jasnih in nedvoumnih pravil glede pravic in obveznosti udeležencev v oblikovanju zdravstvene reforme in ustrezno vodenje;
- odpraviti razširjeno korupcijo v zdravstvu in monopolne visoke cene zdravil in medicinskih pripomočkov;
- odpraviti pomanjkanje regulacije in regulativne politike v zvezi z nakupom medicinskih pripomočkov;
- odpraviti nerazumno velike razlike v dohodkih specializiranih zdravnikov, saj to vodi k izseljevanju zdravnikov v tujino in posledično pomanjkanje tega kadra.

V tabeli 23 so prikazani izdatki za zdravstvo v % BDP med letoma 2008 in 2012. Bolgarija namenja za zdravstvo med 7 in 7,6 % BDP.

⁵⁷ OECD je organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Bolgarija ni članica OECD.

Tabela 23: Izdatki za zdravstvo v % BDP

	2008	2009	2010	2011	2012
Bolgarija	7	7,2	7,6	7,3	7,4

Vir: WHO (2015)

4.6 IZOBRAŽEVANJE

V Bolgariji je Ministrstvo za izobraževanje in znanost izobraževalni upravni organ in deluje v skladu z nacionalno zakonodajo za šolstvo. Nacionalni učni načrt oblikujejo strokovnjaki na ministrstvu, izobraževalni inšpektorati pa izvajajo vladno politiko, nadzor in zagotavljajo izobraževanje za vse otroke. V Bolgariji so vse državne šole brezplačne (AngloINFO, 2015), šolska izobrazba pa je obvezna za otroke v starosti od 7 do 16 let. Glede na stopnjo izobrazbe je Bolgarija med prvimi petimi državami v Evropi. Kar 70 % učencev govori angleško.

Izobraževalni sistem sestavlja predšolsko, osnovnošolsko, srednješolsko in visokošolsko izobraževanje. Predšolska vzgoja zajema otroke, stare od 3 do 6 ali 7 let. Obiskovanje vrtca ni obvezno. V Bolgariji prevladujejo državni vrtci (nad 95 %), vedno bolj pa narašča ponudba zasebnega varstva otrok. Osnovnošolsko izobraževanje obsega osnovno šolo (1. do 4. razred) in nižjo srednjo šolo oz. drugo stopnjo osnovne šole (5. do 8. razred). Učenci lahko obiskujejo državno, občinsko ali zasebno osnovno šolo. Srednješolsko izobraževanje v Bolgariji, ki traja od 2 do 5 let, lahko razdelimo na splošno izobraževanje in poklicno usposabljanje.

Po zaključku srednje šole lahko dijaki šolanje nadaljujejo na visokošolski ravni. Visokošolski sistem združuje univerze, specializirane institucije visokega šolstva in visoke šole. Visokošolski sistem v Bolgariji obsega različne oblike programov in učnih načrtov ob zaključku srednješolskega izobraževanja. Pravni okvir za ustanovitev visokošolskih zavodov je določen z Zakonom o visokem šolstvu. V skladu z 9. členom tega zakona ima parlament ključno vlogo pri odločanju o zadevah v zvezi z mrežo visokošolskih institucij v državi (Dynot, 2015). Visokošolsko izobrazbo zagotavlja 51 univerz in visokih šol. V Bolgariji ima 15 % prebivalstva univerzitetno izobrazbo (HILL International, 2015).

V tabeli 24 so prikazani podatki javnih izdatkov za izobraževanje v % BDP med letoma 2007 in 2011. V povprečju na ravni EU-28 se javni izdatki za izobraževanje gibljejo med 4,92 % in 5,41 % BDP, v Bolgariji pa med 3,88 % in 4,58 % BDP. Bolgarija ima v povprečju tako manj javnih izdatkov za izobraževanje v % BDP od povprečja EU-28.

Tabela 24: Javni izdatki za izobraževanje v % BDP

	2007	2008	2009	2010	2011
EU-28	4,92	5,04	5,38	5,41	5,25
Bolgarija	3,88	4,44	4,58	4,1	3,82

Vir: Eurostat (2015a)

4.7 DRUŽINSKE DAJATVE

Med družinske dajatve oz. prejemke se štejejo družinski dodatki in nadomestila za materinstvo. Med družinske dodatke sodijo denarna nadomestila ali storitve, ki so namenjeni zagotavljanju finančne podpore v času nosečnosti in ob rojstvu ter vzgoji otrok (otroški dodatek). Družinski dodatki so lahko enkratno ali mesečno izplačani. Za upravičenost do družinskih dodatkov mora povprečni mesečni dohodek na družinskega člana v zadnjih 12 mesecih znašati enako ali manj kot dohodek, ki je določen z zakonom o državnem proračunu Republike Bolgarije za določeno leto. Leta 2012 je bilo to 350 BGN, kar znaša približno 177 EUR. Analizo premoženjskega stanja uporabljajo za določitev mesečnega dodatka za otroka do konca srednje šole ali do dopolnjenega otrokovega 20. leta, za namenski dodatek za vzgojo otroka do 1. leta starosti in za določitev namenskega dodatka za prvošolca.

Družinski prejemki vključujejo:

- pavšalni dodatek za nosečnost, pavšalni dodatek ob rojstvu otroka, pavšalni dodatek za vzgojo dvojčkov do 1. leta starosti in za vzgojo otroka do 1. leta starosti za matere, ki so redne študentke;
- mesečni dodatek za otroka do končane srednje šole oz. do dopolnjenega 20. leta starosti in mesečni dodatek za vzgojo otroka do 1. leta starosti;
- namenski dodatek za prvošolca in namensko pomoč za brezplačni železniški avtobusni prevoz za matere z več otroki;
- mesečni dodatek za otroka do 18. leta starosti, ki je trajni invalid, do konca srednje šole oz. najdlje do dopolnjenega 20. leta starosti.

Upravičenci do družinskih dodatkov so:

- nosečnice, ki so državljanke Bolgarije;
- nosečnice, ki so tuje državljanke, in družine tujih državljanov, ki stalno prebivajo in vzgajajo otroke v Bolgariji, če je upravičenost do takih dajatev določena z drugim zakonom ali mednarodnim sporazumom, katerega pogodbenica je Bolgarija;
- družine državljanov Bolgarije za otroke, ki odraščajo v Bolgariji;
- družine, v katerih je eden od staršev državljan Bolgarije, za otroke, ki imajo bolgarsko državljanstvo in odraščajo v Bolgariji;
- družine sorodnikov ali rejniške družine za otroke, ki so nameščeni v te družine na podlagi zakona o zaščiti otrok.

Porodniški dopust in denarno nadomestilo za nosečnost in porod traja 410 dni, od tega je 45 dni namenjenih porodniškemu dopustu in nadomestilu pred rojstvom otroka. Do denarnega nadomestila so upravičene matere, ki so zavarovane vsaj 12 mesecev za splošne bolezni in materinstvo. Oče, ki je bil vsaj 12 mesecev zavarovan pri skladu za splošne bolezni in materinstvo, je ob rojstvu otroka upravičen do nadomestila za očetovstvo, ki traja 15 dni. Nadomestilo znaša 90 % dohodka v zadnjih dveh letih. Ko otrok dopolni šest mesecev, se s soglasjem matere lahko preostanek dopusta prenese na otrokovega očeta in tako prejema oče tudi ustrezno nadomestilo. Matere, ki so delale vsaj 12 mesecev pred nastopom porodniškega dopusta, imajo nadomestilo v višini 90 % bruto plače v zadnjih dveh letih.

Znesek nadomestila ne sme biti nižji od zakonsko predpisane minimalne plače in ne sme biti višji od povprečne neto plače. Po izteku porodniškega dopusta imajo zavarovane matere pravico do dodatka za nego majhnega otroka do 2. leta otrokove starosti. Višina dodatka za nego majhnega otroka je določena z zakonom o proračunu za javno socialno zavarovanje in je leta 2012 znašala 240 BGN, kar je okoli 122 EUR (Evropska komisija, 2015, str. 13–24).

V tabeli 25 so prikazani podatki javnih izdatkov za družinske dajatve v % BDP med letoma 2007 in 2012. Gre za izdatke, ki so namenjeni družinam in otrokom. Na ravni EU-28 so se javni izdatki od leta 2008 do leta 2012 povečali za 0,1 %, v Bolgariji pa so se od leta 2007 do leta 2012 povečali za 0,6 % BDP. Bolgarija nameni v povprečju manj sredstev za družinske dajatve v % BDP, kot velja za povprečju EU-28.

Tabela 25: Javni izdatki za družinske dajatve v % BDP

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EU-28	/	2,1	2,3	2,3	2,2	2,2
Bolgarija	1,2	1,3	2	2	1,9	1,8

Vir: Eurostat (2015a)

5 PRIMERJAVA SOCIALNEGA MODELA SLOVENIJE IN BOLGARIJE

Slovenija je članica Evropske unije od 1. maja 2004, Bolgarija od 1. januarja 2007. Slovenija je članica Schengenskega območja, Bolgarija ni. Slovenska valuta je evro, bolgarska pa bolgarski lev. Slovencev je dobra 2 milijona, Bolgarov skoraj štirikrat več. Razlik med državama je torej veliko. Dejstvo, da lahko vsak dan v medijih zasledimo Bolgarijo na repu takšnih ali drugačnih statističnih raziskav Evropske unije, da občutek, da je v Bolgariji veliko slabša ekonomska in socialna situacija kot pri nas. V primerjavi obeh socialnih modelov bom potrdila ali ovrgla, če ta trditev in splošna prepričanost javnosti drži. Čeprav tako socialni model Slovenije kot tudi Bolgarije spadata v vzhodnoevropski socialni podmodel, je razlik med državama na tem področju veliko.

Ker sta državi članici Evropske unije, morata sprejemati in uresničevati direktive in uredbe, ki jih narekuje unija. Strategija Evropa 2020, ki jo je sprejel Evropski svet 17. junija 2010, je agenda Evropske unije za rast in delovna mesta za obdobje desetih let. Cilj Strategije Evropa 2020 je zagotavljati pametno rast z učinkovitejšim vlaganjem v raziskave, inovacije in izobraževanje, zagotavljanje trajnostne rasti s preходом na nizkoogljično gospodarstvo in zagotavljanje vključujoče rasti z ustvarjanjem novih delovnih mest in zmanjševanjem revščine. Strategija poudarja pametne in trajnostne rešitve ter izpostavlja rast kot pomemben dejavnik za premagovanje strukturnih pomanjkljivosti evropskega gospodarstva, za izboljšanje konkurenčnosti in produktivnosti, ter podporo za trajnostno socialno tržno gospodarstvo. Strategija Evropa 2020 je osredotočena na uresničitev petih ciljev na področju (Eurostat, 2015b):

- zaposlovanja – 75 % zaposlenost aktivnega prebivalstva v starosti od 20 do 64 let;
- inovacij – 3 % BDP EU za naložbe v raziskave in razvoj;
- podnebnih sprememb in energetike – zmanjšanje emisije toplogrednih plinov za 20 % v primerjavi z letom 1990, izboljšanje energetske učinkovitosti za 20 %, 20% energije iz obnovljivih virov;
- izobraževanja – manj kot 10 % mladih, ki prezgodaj opustijo šolanje, in vsaj 40 % oseb med 30. in 34. letom starosti s končano terciarno izobrazbo;
- zmanjševanja revščine in socialne izključenosti – vsaj 20 milijonov manj revnih in socialno izključenih prebivalcev.

Ciljem Strategije Evropa 2020 se morata približati tudi Slovenija in Bolgarija. Vsaka država članica mora določiti svoje nacionalne cilje, saj je razlik med državami članicami veliko, zato morajo biti temu prilagojeni tudi nacionalni cilji. V tabeli 26 so predstavljeni cilji Strategije Evropa 2020. V tej tabeli so zajeti samo podatki, ki se dotikajo vsebine diplomskega dela, brez ciljev na področju podnebnih sprememb in energetike, ki so sicer tudi zelo pomembni. Cilji EU-28 v Strategiji Evropa 2020 so dosegati 75 % stopnjo zaposlenosti. Glede na to, da stopnja zaposlenosti v celotni uniji upada, saj je leta 2008 znašala 70,3 %, leta 2013 pa 1,9 % manj, menim, da je ta cilj težko uresničljiv. Bolgarija ima cilj stopnje zaposlenosti še

malenkost višji kot EU-28, in sicer 76 %, predvideni cilj stopnje zaposlenosti Slovenije pa je 75 %.

Cilj EU-28 je povečati odstotni delež BDP za naložbe v raziskave in razvoj. Leta 2008 je znašal ta delež 1,85 % BDP, leta 2013 pa 0,17 % več. Do leta 2020 naj bi naložbe v raziskave in razvoj predstavljale 3 % delež BDP. Cilj Bolgarije je medtem 1,5 % BDP namenjenega raziskavam in razvoju, Slovenija pa ima cilj do leta 2020 3 % BDP namenjenega raziskavam in razvoju.

Zgodnje opuščanje šolanja se na ravni EU-28 iz leto v leto zmanjšuje. Leta 2008 je bila stopnja zgodnjega opuščanja šolanja 14,7 %, leta 2013 12 %, do leta 2020 naj bi padla še za 2 %. V Bolgariji je nekoliko večji odstotek zgodnjega opuščanja šolanja, saj imajo v strategiji cilj, da bo do leta 2020 le še 11 % tistih, ki bodo zgodaj opustili šolanje. Slovenija ima ta indikator nizek že sedaj, leta 2020 pa naj bi znašal 5 %.

Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo narašča. Na ravni unije je bil leta 2008 delež 31,2 %, leta 2013 pa za 5,7 % več. Cilj EU-28 je do leta 2020 doseči 40 %, medtem ko je cilj Bolgarije 36 %, cilj Slovenije pa enak ravni EU-28.

Naraščanje revščine je čedalje večji problem celotne unije. Do leta 2020 je cilj EU-28 zmanjšati število revnih in socialno izključenih za 3,95 %. Cilj Bolgarije je zmanjšanje števila revnih in socialno izključenih za 3,55 %, cilj Slovenije pa za 1,95 %.

Tabela 26: Cilji Strategije Evropa 2020 EU-28

	Zastavljeni cilji EU-28	Cilji Bolgarije	Cilji Slovenije
Stopnja zaposlenosti v % od 20. – 64. leta starosti	75 %	76 %	75 %
Raziskave in razvoj ter inovacije v % BDP	3 %	1,5 %	3 %
Zgodnje opuščanje šolanja v %	10 %	11 %	5 %
Terciarna izobrazba v % od 30. – 34. leta starosti	40 %	36 %	40 %
Zmanjšanje števila prebivalcev, ki so na pragu revščine ali socialne izključenosti	20 000 000	260 000	40 000

Vir: Eurostat (2015b)

5.1 ŽIVLJENJSKI STANDARD IN ZADOVOLJSTVO Z ŽIVLJENJEM

Življenjski standard lahko ocenimo na podlagi primerjave med BDP na prebivalca in SKM. V tabeli 27 so podatki BDP na prebivalca v SKM za Bolgarijo in Slovenijo v obdobju sedmih let. Leto 2007 predstavlja čas pred gospodarsko krizo, ki je leta 2008 prizadela Evropo. Bolgarija je imela leta 2007 40 % BDP na prebivalca v SKM, leta 2008 pa se je BDP na prebivalca v SKM zvišal za 3 %. Med letoma 2009 in 2013 se je BDP na prebivalca v SKM

gibal med 44 % in 45 % BDP v SKM, nikoli pa ni vrednost padla pod 43 % BDP v SKM. Kljub kriznim časom je Bolgarija beležila rahlo gospodarsko rast.

Slovenija je imela leta 2007 87 % BDP na prebivalca v SKM, kar je več kot podvojena vrednost Bolgarije istega leta. Leta 2008 je imela Slovenija 2 % več BDP na prebivalca v SKM kot leto prej, med letoma 2009 in 2013 pa je BDP na prebivalca v SKM padel s 85 % na 82 %. Od leta 2008 do 2013 se je BDP na prebivalca v SKM zmanjšal za 7 %. Velikemu padcu je botrovala gospodarska kriza, Slovenija je bila v recesiji in je beležila negativno gospodarsko rast. Šele leto 2014 je prineslo nekoliko boljše rezultate – 2,6 % gospodarsko rast.

Tako Bolgarija kot Slovenija sta po BDP na prebivalca v SKM pod povprečjem EU-28, vendar ima Slovenija vsa leta približno dvakrat večji BDP na prebivalca v SKM kot Bolgarija, zato lahko sklepam, da je v Sloveniji življenjski standard veliko višji kot v Bolgariji.

Tabela 27: BDP na prebivalca v SKM (Index EU-28=100)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU-28	100	100	100	100	100	100	100
Bolgarija	40	43	44	43	44	45	45
Slovenija	87	89	85	83	83	82	82

Vir: Eurostat (2015a)

Zadovoljstvo z življenjem je subjektivna ocena posameznika na lestvici od 1 do 10, pri čemer ocene 0–5 pomenijo majhno zadovoljstvo z življenjem, ocene 6–8 srednje in ocene 9–10 visoko zadovoljstvo z življenjem. V tabeli 28 je primerjava zadovoljstva z življenjem glede na starost prebivalstva za EU-28, Bolgarijo in Slovenijo. Iz tabele je razvidno, da stopnja zadovoljstva z življenjem z naraščanjem starosti precej pada in je najbolj zadovoljna z življenjem populacija v starosti od 16 do 24 let. V tej starostni skupini so Bolgari ocenili zadovoljstvo z življenjem s 5,8, Slovenci s 7,8, povprečje EU-28 pa znaša 7,6. Najmanj so z zadovoljni z življenjem prebivalci v starosti 75 let ali več. V Bolgariji je ta starostna skupina ocenila zadovoljstvo z življenjem s 3,9, v Sloveniji s 6,4, na ravni EU-28 pa s 6,8. Povprečna ocena vseh starostnih skupin v EU-28 je 7,1. Zelo blizu povprečja je Slovenija z oceno 7, Bolgarija pa ima najnižjo vrednost, in sicer oceno 4,8. Iz teh podatkov lahko sklepam, da so Bolgari precej nezadovoljni z življenjem v svoji državi, saj v nobeni starostni skupini ocena ni presegla ocene 6, ki predstavlja srednje zadovoljstvo z življenjem. Slovenci smo očitno precej bolj zadovoljni z življenjem v Sloveniji, saj je povprečje ocen 7 in le za 0,1 nižje od povprečja EU-28.

Tabela 28: Zadovoljstvo z življenjem glede na starost prebivalstva leta 2013

	16 - 24 let	25 - 34 let	35 - 49 let	50 - 64 let	65 - 74 let	75 +	skupaj
EU-28	7,6	7,3	7,1	6,9	7	6,8	7,1
Bolgarija	5,8	5,4	4,9	4,6	4,3	3,9	4,8
Slovenija	7,8	7,4	7,1	6,6	6,6	6,4	7

Vir: Eurostat (2015a)

Revščina postaja čedalje večji problem Evropske unije, saj število prebivalstva na robu revščine in socialne izključenosti iz leta v leto narašča. Evropska unija poizkuša aktivno manjšati delež revnih in socialno izključenih, v Strategiji Evropa 2020 pa ima cilj, da bo leta 2020 revnih in socialno izključenih prebivalcev v celotni Evropski uniji 20 milijonov manj.

Tabela 29 prikazuje delež ljudi na robu revščine in socialne izključenosti v odstotkih med letoma 2010 in 2013. Iz tabele je razvidno, da je med letoma 2012 in 2013 delež revnih in socialno izključenih na ravni EU-28 in v Bolgariji rahlo padal, medtem ko je v Sloveniji revščina in socialna izključenost naraščala. Med letoma 2010 in 2013 se je delež revnih in socialno izključenih na ravni EU-28 povečal za 0,8 %, v Sloveniji za 2,1 %, v Bolgariji pa se je zmanjšal za 1,2 %. Zaskrbljujoče je dejstvo, da število revnih in socialno izključenih v Sloveniji iz leta v leto narašča. Leta 2013 je tako bila dobra petina vsega prebivalstva na robu revščine in socialne izključenosti. Na ravni EU-28 je leta 2013 na robu revščine in socialne izključenosti živela četrtnina celotnega prebivalstva, v Bolgariji pa kar slaba polovica celotnega prebivalstva. Bolgarija sodi med najrevnejše države Evropske unije in delež revnih prebivalcev je resnično izjemno visok.

Tabela 29: Delež ljudi na robu revščine in socialne izključenosti v %

	2010	2011	2012	2013
EU-28	23,70	24,30	24,70	24,50
Bolgarija	49,20	49,10	49,30	48,00
Slovenija	18,30	19,30	19,60	20,40

Vir: Eurostat (2015a)

5.2 ZAPOSLOVANJE IN TRG DELA

Tabela 30 prikazuje stopnjo zaposlenosti v odstotkih med 20. in 64. letom starosti. V Bolgariji je bilo leta 2007 zaposlenih 69,8 % prebivalcev, leta 2008 pa je bilo za 0,5 % več. Po letu 2008 je stopnja zaposlenosti nekoliko upadla in se do leta 2013 zmanjšala za 1,9 %. Tako je bilo leta 2013 v Bolgariji zaposlenih 68,4 % vseh prebivalcev.

V Sloveniji je leta 2007 znašala stopnja zaposlenosti 72,4 %, leto kasneje pa je bilo za 0,6 % več zaposlenih prebivalcev. Po gospodarski krizi leta 2008 se je stopnja zaposlenosti močno zmanjšala in je leta 2013 znašala le 67,2 %, kar je 5,8 % manj kot leta 2008.

Stopnja zaposlenosti v Sloveniji je bila do leta 2011 nad povprečjem EU-28, nato pa je leta 2011 padla pod povprečje, ta trend PA se je nadaljeval tudi v letu 2012 in 2013. Bolgarija je imela stopnjo zaposlenosti vedno manjšo od povprečja EU-28, razen v letu 2008, ko je stopnja zaposlenosti znašala 70,7 %, na ravni EU-28 pa za 0,4 % manj. Po letu 2008, ko je nastopila gospodarska kriza in je prizadela celotno Evropsko unijo, je stopnja zaposlenosti padala tako na ravni EU-28 kot tudi v Sloveniji in v Bolgariji. Na ravni EU-28 se je v petih letih zmanjšala stopnja zaposlenosti za 1,9 %, v Sloveniji je bil padec stopnje zaposlenosti 5,8 %, v Bolgariji pa kar 7,2 %.

Tabela 30: Stopnja zaposlenosti med 20. in 64. letom starosti v %

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU-28	69,80	70,30	69,00	68,50	68,50	68,40	68,40
Bolgarija	68,40	70,70	68,80	65,40	62,90	63,00	63,50
Slovenija	72,40	73,00	71,90	70,30	68,40	68,30	67,20

Vir: Eurostat (2015a)

Tabela 31 prikazuje stopnjo zaposlenosti moških v odstotkih med 20. in 64. letom starosti. Na ravni EU-28 se je med letoma 2007 in 2008 rast stopnje zaposlenosti moških med 20. in 64. letom starosti zvišala za 0,1 %, v Bolgariji se je zvišala za 2,7 %, medtem ko se je v Sloveniji znižala za 0,1 %. Med letoma 2008 in 2013 se je stopnja zaposlenosti zmanjšala tako na ravni EU-28 kot tudi v Sloveniji. Na ravni EU-28 se je zmanjšala za 3,6 %, v Sloveniji pa je bilo za 6,2 % manj zaposlenih moških med 20. in 64. letom starosti. Še večji vpad je bil v Bolgariji, saj se je stopnja zaposlenosti moških med 20. in 64. letom starosti med letoma 2008 in 2013 zmanjšala za 9,7 %, vendar je bila za razliko od Slovenije in povprečja EU-28 v Bolgariji med letoma 2012 in 2013 zabeležena rahla rast stopnje zaposlenosti moških, in sicer za 0,6 %.

Stopnja zaposlenosti moških med 20. in 64. letom starosti je bila v Sloveniji vsa leta nižja od povprečja EU-28, a višja kot v Bolgariji, kjer je vsa leta nižja od povprečja EU-28. V Sloveniji in na ravni EU-28 je bila stopnja zaposlenosti moških starih med 20. in 64. let najnižja leta 2013, ko je v Sloveniji znašala 71,2 % in na ravni EU-28 74,2 %, medtem ko je bila v Bolgariji najnižja stopnja zaposlenosti moških leta 2012, ko je znašala 65,8 %.

Tabela 31: Stopnja zaposlenosti moških med 20. in 64. letom starosti v %

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU-28	77,70	77,80	75,70	75,00	74,90	74,50	74,20
Bolgarija	73,40	76,10	73,80	69,10	66,00	65,80	66,40
Slovenija	77,50	77,40	75,60	74,00	71,80	71,80	71,20

Vir: Eurostat (2015a)

Tabela 32 zajema podatke stopnje zaposlenosti žensk med 20. in 64. letom starosti. Glede na prejšnje podatke o stopnji zaposlenosti moških med 20. in 64. letom starosti je v primeru stopnje zaposlenosti žensk v Sloveniji podobna situacija, saj se je med letoma 2007 in 2008 stopnja zaposlenosti žensk nekoliko povečala in se nato v času gospodarske krize po letu 2008 nekoliko zmanjšala. Med letoma 2007 in 2008 se je stopnja zaposlenosti žensk v Sloveniji povečala za 1,4 %, v Bolgariji za 1,9 %, na ravni EU-28 pa za 0,7 %. Med letoma 2008 in 2013 se je zmanjšala za 5,5 %, na ravni EU-28 in v Bolgariji pa se je stopnja zaposlenosti žensk zmanjševala samo med letoma 2008 in 2011, nato pa se je zopet nekoliko zvišala. Med letoma 2008 in 2010 se je na ravni EU-28 zmanjšala za 0,8 %, po letu 2010 pa je zopet rahlo naraščala in je bila leta 2013 za 0,6 % višja kot leta 2010. V Bolgariji so bili padci stopnje zaposlenosti žensk bolj intenzivni kot na ravni EU-28. Med letoma 2008 in 2011 se je v Bolgariji zmanjšala za 5,6 %, leta 2012 in 2013 pa se je stopnja zaposlenosti žensk zopet rahlo zvišala in je leta 2013 znašala 60,7 %.

Stopnja zaposlenosti žensk med 20. in 64. letom starosti je bila v Sloveniji vsa leta višja od povprečja EU-28 in višja kot v Bolgariji. V Sloveniji je bila najnižja leta 2013, ko je znašala 63 %, na ravni EU-28 je bila najnižja leta 2010, ko je znašala 62 % in v Bolgariji leta 2011, ko je znašala 59,8 %.

Tabela 32: Stopnja zaposlenosti žensk med 20. in 64. letom starosti v %

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU-28	62,10	62,80	62,30	62,00	62,20	62,30	62,60
Bolgarija	63,50	65,40	64,00	61,70	59,80	60,20	60,70
Slovenija	67,10	68,50	67,90	66,50	64,80	64,60	63,00

Vir: Eurostat (2015a)

Eurostat objavlja informacije o nacionalnih minimalnih plačah dvakrat letno. Te informacije kažejo stanje na dan 1. januarja in 1. julija vsako leto. Danska, Nemčija, Italija, Ciper, Avstrija, Finska in Švedska nimajo z zakonom določene mesečne minimalne plače. Minimalna plača je predstavljena kot mesečna postavka za bruto dohodke pred odbitkom dohodnine in prispevkov za socialno varnost, ki jih mora zaposleni plačati.

Pri pregledovanju podatkov o mesečni minimalni plači na portalu Eurostat sem naletela na zanimiv podatek. Mesečna minimalna plača izražena v SKM je namreč po oceni 1. januarja 2015 najvišja v Luksemburgu, najnižja pa v Romuniji. Slovenija je izmed vseh 28 držav članic unije na visokem sedmem mestu. Pred Slovenijo so se uvrstile poleg Luksemburga še druge severozahodne države – Belgija, Nizozemska, Francija, Irska in Velika Britanija. Tabela 33 prikazuje podatke minimalne mesečne plače izražene v SKM za Bolgarijo in Slovenijo. Zbrani podatki prikazujejo stanje na dan 1. januarja med letoma 2012 in 2015. V Bolgariji se je mesečna minimalna plača v SKM od leta 2012 do leta 2015 zvišala za 33,03 % , V Sloveniji pa se je v enakem obdobju zvišala za 3,22 %, kar je več kot desetkrat manj. V Sloveniji je bila po oceni 1. januarja 2015 za 2,5 krat višja minimalna plača v SKM kot v Bolgariji in je znašala 949,33 SKM, v Bolgariji pa 380,33 SKM.

Tabela 33: Minimalna mesečna plača v SKM

	2012	2013	2014	2015
Bolgarija	285,89	327,51	359,2	380,33
Slovenija	919,74	940,85	947,44	949,33

Vir: Eurostat (2015a)

Tabela 34 prikazuje minimalno mesečno plačo v evrih. Prikaz minimalne mesečne plače v evrih prikazuje večje razlike med državama kot prikaz minimalne mesečne plače v SKM. V Bolgariji je leta 2015 znašala minimalna mesečna plača 184,07 EUR, kar je 46,02 EUR več kot leta 2012. V Sloveniji je leta 2015 znašala minimalna mesečna plača 790,73 EUR, kar je 27,67 EUR več kot leta 2012. V Bolgariji se je minimalna mesečna plača med letoma 2012 in 2015 zvišala za 33,34 %, V Sloveniji pa za 3,63 %.

Tabela 34: Minimalna mesečna plača v EUR

	2012	2013	2014	2015
Bolgarija	138,05	158,5	173,84	184,07
Slovenija	763,06	783,66	789,15	790,73

Vir: Eurostat (2015a)

5.3 DAVČNI SISTEM

V Sloveniji je davek na dohodek obdavčen s progresivno davčno stopnjo in določeni so štirje dohodkovni razredi s stopnjami 16 %, 27 %, 41 % in 50 %. 1. januarja 2008 je Bolgarija ukinila progresivno davčno stopnjo in uvedla enotno, 10 % davčno stopnjo, ki se uporablja za vse dohodke, tako za rezidente kot nerezidente Bolgarije.

Podatki iz leta 2014 kažejo, da je Slovenija ena izmed držav Evropske unije, ki imajo višje obdavčitve. Več kot 50 % davčno stopnjo imajo Švedska, Danska, Finska, Nizozemska in Španija. Slovenija sodi poleg Luksemburga, Avstrije, Belgije, Irske, Portugalske, Nemčije, Velike Britanije, Italije in Grčije med države, ki imajo od 41–50 % davčno stopnjo. Z 10 % je najnižja davčna stopnja med vsemi državami članicami v Bolgariji (KPMG, 2015).

Tabela 35 prikazuje davčne stopnje DDV v Bolgariji in v Sloveniji. V Sloveniji je znižana davčna stopnja 9,5 %, splošna davčna stopnja pa znaša 22 %. V Bolgariji je znižana davčna stopnja za 0,5 % nižja in splošna davčna stopnja za 2 % nižja kot v Sloveniji.

Tabela 35: Davčne stopnje DDV v Bolgariji in v Sloveniji v letu 2015

	Znižana davčna stopnja	Splošna davčna stopnja
Bolgarija	9	20
Slovenija	9,5	22

Vir: Eurostat (2015a)

5.4 SOCIALNO VARSTVO – SOCIALNE POMOČI

Sistem socialnega varstva se v Sloveniji večinoma financira iz državnega proračuna in proračuna lokalnih skupnosti. V Bolgariji je financiranje urejeno zgolj iz državnega proračuna s posebnimi skladi za socialno zavarovanje in se prispevki za sistem socialne varnosti ne plačujejo.

Tabela 36 prikazuje izdatke za socialno varstvo v % BDP od leta 2008 do leta 2012. Tako Slovenija kot Bolgarija namenjata manj izdatkov za socialno varstvo v % BDP, kot velja povprečje za EU-28. Izdatki za socialno varstvo v % BDP so se na ravni EU-28 gibal med 26,7 % in 29,5 % BDP, v Bolgariji med 15,5 % in 18,1 % BDP, v Sloveniji pa med 16,1 % in 18,8 % BDP. Slovenija v povprečju namenja več sredstev za socialno varstvo kot Bolgarija.

Tabela 36: Izdatki za socialno varstvo v % BDP

	2008	2009	2010	2011	2012
EU-28	26,7	29,5	29,4	29	29,5
Bolgarija	15,5	17,2	18,1	17,7	17,4
Slovenija	16,1	18,8	18,7	18,3	18,4

Vir: Eurostat (2015a)

5.5 ZDRAVSTVENI SISTEM

V Sloveniji je z zakonom urejena zdravstvena dejavnost kot javna služba, v omejenem obsegu pa se lahko izvaja tudi kot gospodarska dejavnost pri koncesionarjih. V Bolgariji so z zdravstveno reformo spodbudili preusmeritev zdravstvenih dejavnosti iz bolnišnic k zasebnim ponudnikom in s tem spodbudili privatizacijo ter zaprtje približno desetino javnih bolnišnic.

V primerjavi z drugimi evropskimi državami je Bolgarija tudi glede izdatkov, ki jih namenja za zdravstvo, na repu članic Evropske unije. V tabeli 37 so prikazani izdatki za zdravstvo v % BDP. Izdatki Bolgarije za zdravstvo v % BDP se gibljejo med 7 % in 7,6 %, izdatki Slovenije pa med 8,4 % in 9,2 %. Slovenija nameni precej več sredstev za zdravstveno oskrbo prebivalcev kot Bolgarija.

Tabela 37: Izdatki za zdravstvo v % BDP

	2008	2009	2010	2011	2012
Bolgarija	7	7,2	7,6	7,3	7,4
Slovenija	8,4	9,2	8,9	8,9	8,8

Vir: WHO (2015)

Izdatki, ki jih nameni država za zdravstvo, se med drugim odražajo tudi v življenjski dobi prebivalcev. V celotni Evropski uniji se pričakovana življenjska doba ob rojstvu iz leta v leto povečuje. V tabeli 38 so prikazani podatki o pričakovani življenjski dobi v letih ob rojstvu leta 2012. Na ravni EU-28 je bila leta 2012 pričakovana življenjska doba za moške 77,5 let, za ženske pa 83,1 let. V Sloveniji je statistika podobna povprečju EU-28, le da je pričakovana življenjska doba za moške malenkost nižja od povprečja EU-28 in znaša 77,1 let, za ženske pa malenkost višja od povprečja EU-28 in znaša 83,3 let. V Bolgariji je statistika pričakovane življenjske dobe ob rojstvu veliko nižja od povprečja EU-28 in Slovenije. Tako lahko moški pričakuje, da bo živel 70,9 let, ženska pa 77,9 let. Moški v Bolgariji živi kar 6,6 let manj od povprečja EU-28 in ženska 5,2 leti manj.

Tabela 38: Pričakovana življenjska doba v letih ob rojstvu leta 2012

	EU-28	Bolgarija	Slovenija
Moški	77,5	70,9	77,1
Ženske	83,1	77,9	83,3

Vir: Eurostat (2015a)

5.6 IZOBRAŽEVANJE

V Sloveniji je osnovnošolsko izobraževanje obvezno in brezplačno. V Bolgariji so vse državne šole brezplačne, šolska izobrazba pa je obvezna za otroke v starosti od 7 do 16 let. V tabeli 39 so podatki o javnih izdatkih za izobraževanje v % BDP med letom 2007 in 2011. Povprečje javnih izdatkov za izobraževanje v % BDP na ravni EU-28 se giblje med 4,92 % in 5,41 %, v Bolgariji med 3,88 % in 4,58 %, v Sloveniji pa med 5,15 % in 5,69 %. Slovenija ima višji delež javnih izdatkov za izobraževanje v % BDP od EU-28 skozi vsa leta in namenja izobraževanju relativno velik odstotek BDP-ja, Bolgarija pa nameni za izobraževanje bistveno manj od Slovenije, saj so podatki Bolgarije vsa leta nižji od izdatkov Slovenije in EU-28.

Tabela 39: Javni izdatki za izobraževanje v % BDP

	2007	2008	2009	2010	2011
EU-28	4,92	5,04	5,38	5,41	5,25
Bolgarija	3,88	4,44	4,58	4,1	3,82
Slovenija	5,15	5,2	5,69	5,68	5,68

Vir: Eurostat (2015a)

5.7 DRUŽINSKE DAJATVE

Med družinske dajatve uvrščamo vse bonitete in sredstva, ki jih prejema družine za nego in vzgojo otrok. Sem sodijo otroški, družinski in drugi dodatki, starševski dopust, pomoč ob rojstvu otroka, nadomestilo za materinstvo itd. Nadomestilo za materinstvo mati prejema v Sloveniji 105 dni, medtem ko prejema nadomestilo za materinstvo mati v Bolgariji kar 410 dni.

V tabeli 40 so prikazani podatki javnih izdatkov za družinske dajatve v % BDP med letom 2007 in 2012. V okviru družinskih dajatev sem upoštevala izdatke, ki so namenjeni družinam in otrokom. Na ravni EU-28 so se javni izdatki od leta 2008 do leta 2012 povečali za 0,1 %, v Bolgariji so se od leta 2007 do leta 2012 povečali za 0,6 %, v Sloveniji pa v istem obdobju za 0,4 %. Slovenija v povprečju nameni nekoliko manj sredstev za družinske dajatve v odstotkih BDP kot je povprečje EU-28, Bolgarija pa še nekaj manj kot Slovenija.

Tabela 40: Javni izdatki za družinske dajatve v % BDP

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EU-28	/	2,1	2,3	2,3	2,2	2,2
Bolgarija	1,2	1,3	2	2	1,9	1,8
Slovenija	1,7	1,8	2,1	2,2	2,2	2,1

Vir: Eurostat (2015a)

6 ZAKLJUČEK

Po letu 2008, ko je svet obšla gospodarska kriza in so se razmere na področju ekonomsko-socialnih zadev začele slabšati, se je začela situacija postopoma slabšati tudi v Sloveniji in v Bolgariji. Večina rezultatov v primerjalnem delu diplomskega dela sicer kaže na to, da je bil po letu 2008 v Sloveniji večji padec nekaterih socialno-ekonomskih kazalnikov, vendar je kljub temu gledano na splošno v Sloveniji socialno-ekonomska situacija veliko boljše kot v Bolgariji. Večina kazalnikov v primerjalnem delu diplomskega dela je nakazala na večjo uspešnost Slovenije od Bolgarije na ekonomsko-socialnem področju, najbolj pa zagotovo izstopa kazalnik BDP na prebivalca v SKM, s katerim lahko določimo, kakšen je življenjski standard. Življenjski standard je v Sloveniji veliko višji kot v Bolgariji, saj je BDP na prebivalca v SKM v Sloveniji v povprečju skoraj dvakrat višji kot v Bolgariji, obe državi pa se sicer gibljeta pod povprečjem EU-28. Prav tako smo Slovenci na splošno veliko bolj zadovoljni z življenjem v domovini kot Bolgari z življenjem v Bolgariji. Kazalnik zadovoljstva z življenjem kaže na to, da so Slovenci precej zadovoljni z življenjem v Sloveniji in so rezultati podobni povprečju EU-28, medtem ko so Bolgari z življenjem v Bolgariji precej nezadovoljni. Višina mesečne minimalne plače v SKM in EUR je še eden od kazalnikov, ki je v primerjavi zelo izstopal. V zadnjih treh letih se je mesečna minimalna plača v SKM v Bolgariji zvišala za približno 33 %, v Sloveniji pa za skoraj desetkrat manj. Kljub temu je bila januarja letos minimalna plača v SKM v Bolgariji skoraj 2,5 krat nižja kot v Sloveniji. Če gledamo primerjavo minimalne plače v EUR, je razlika med državama še bistveno večja, saj je minimalna plača v Bolgariji štiri krat nižja od minimalne plače v Sloveniji.

Tudi kazalnik, ki ponazarja delež revnih in socialno izključenih, močno izstopa v primerjavi obeh držav. Hipotezo, da je stopnja revščine v Sloveniji nižja kot v Bolgariji, lahko z gotovostjo potrdim, saj je bila leta 2013 v Bolgariji skoraj polovica celotnega prebivalstva revnega ali socialno izključenega, v Sloveniji pa je bila revna ali socialno izključena istega leta dobra petina celotnega prebivalstva. Delež ljudi na robu revščine in socialne izključenosti je v Bolgariji resnično veliko višji kot v Sloveniji, saj je Bolgarija najrevnejša država v celotni Evropski uniji, vendar je pri tem zaskrbljujoče dejstvo, da delež revnih in socialno izključenih v Sloveniji iz leta v leto narašča, medtem ko delež revnih in socialno izključenih v Bolgariji počasi upada. Kljub temu, da je delež revnih in socialno izključenih v Sloveniji še vedno pod povprečjem Evropske unije, je zaskrbljujoče dejstvo, da se je v Sloveniji od leta 2010 do leta 2013 zvišal kar za 2,1 % prebivalcev, medtem ko se je v Bolgariji v istem časovnem obdobju zmanjšal za 1,2 % vseh prebivalcev. Slovenija ima cilj, da do leta 2020 zmanjša število ljudi na robu revščine in socialne izključenosti za 1,95 % vseh prebivalcev, kar je približno 40.000 ljudi, Bolgarija pa za 3,55 % vseh prebivalcev, kar je približno 200.000 ljudi.

Hipoteza, da je stopnja zaposlenosti je v Sloveniji višja kot v Bolgariji, popolnoma drži, saj je Slovenija vsa leta beležila višjo stopnjo zaposlenosti aktivnega prebivalstva v starosti od 20–64 let kot Bolgarija in do leta 2011 celo višjo stopnjo zaposlenosti od povprečja EU-28. Sicer je po gospodarski krizi leta 2008 stopnja zaposlenosti padala tako v Sloveniji kot tudi v Bolgariji. V Sloveniji je bil od leta 2008 do leta 2013 za 1,4 % manjši padec stopnje

zaposlenosti kot v Bolgariji v istem obdobju. Četudi je Slovenija izvajala programe aktivne politike zaposlovanja, je stopnja zaposlenosti v Sloveniji padala. Razlog je morda tudi v reformah na trgu dela in z zakonodajo zmanjšani stroški odpuščanja delavcev. Cilj Slovenije je, da do leta 2020 doseže 75 % stopnjo zaposlenosti prebivalstva v starosti od 20–64 let, cilj Bolgarije pa je še za odstotek višji. Glede na trenutno situacijo in glede na to, da je bila leta 2013 stopnja zaposlenosti aktivnega prebivalstva v Sloveniji 67,2 %, v Bolgariji pa 63,5 %, menim, da je ta cilj leta do 2020 težko uresničljiv. Obe državi želita imeti leta 2020 višjo stopnjo zaposlenosti, kot sta jo imeli v najboljših časih pred gospodarsko krizo, vendar je to glede na trenutno gospodarsko situacijo težko dosegljivo. Za naprej se napoveduje postopno zviševanje stopnje zaposlenosti, vendar reforma trga dela zadevo upočasnjuje. Z razvojem podjetništva in odpravo številnih administrativnih in davčnih ovir, bi lahko stopnjo zaposlenosti zvišali in državo približali tudi tujim vlagateljem.

Hipotezo, da Slovenija namenja več sredstev za zdravstvo kot Bolgarija, lahko glede na rezultate v primerjalni delu diplomskega dela potrjujem. Izdatki Bolgarije za zdravstvo se gibljejo med 7 % in 7,6 % BDP, izdatki Slovenije pa med 8,4 % in 9,2 % BDP. Slovenija nameni več sredstev za zdravstvo, kar se odraža posredno tudi pri življenjski dobi prebivalcev. V letu 2012 je imela Slovenka v primerjavi z Bolgarko 6,93 % višjo življenjsko dobo, medtem ko je imel Bolgar 8,04 % nižjo življenjsko dobo od Slovenca.

Med Slovenijo in Bolgarijo ni bilo drastičnih razlik glede odstotka BDP v izdatkih za socialno varstvo, izdatkih za zdravstvo in javnih izdatkih za družinske dajatve.

Glavni cilj in namen diplomskega dela je bil s pomočjo hipotez preveriti, ali dejstvo, da je v Sloveniji veliko boljše ekonomsko-socialna situacija kot v Bolgariji, drži. Na podlagi preveritve vseh hipotez lahko potrdim, da dejstvo, da je v Sloveniji boljše stanje na ekonomskem in socialnem področju, zagotovo drži. Praksa, naj se manj uspešne države zgledujejo po uspešnejših, bi gotovo zelo koristila Bolgariji, saj je trenutno najmanj uspešna in najrevnejša država v celotni Evropski uniji, po številnih statističnih raziskavah pa se uvršča na sam rep vseh držav članic unije. Smo še vedno v času varčevalnih ukrepov, ko mora vlada zmanjševati izdatke za socialne zadeve in izvajati reforme. Na račun tega je vlada Republike Slovenije leta 2013 tudi zvišala splošno stopnjo DDV za 2 %, znižano pa je zvišala za 1 %. V Bolgariji ostaja splošna stopnja 20 % DDV nespremenjena vse od leta 1999, znižana stopnja 9 % DDV pa velja samo za hotelske storitve. Leta 2008 je Bolgarija uvedla enotno davčno stopnjo 10 % za vse dohodke, Slovenija pa je za leto 2013–2014 uvedla 16–50 % davek na dohodek, odvisno od višine le-tega. Bolgarija je želela z enotno davčno stopnjo pritegniti tudi tuje vlagatelje.

Kot sem že omenila, razvoj podjetništva in odprava številnih administrativnih in davčnih ovir lahko v Sloveniji pripomore tudi k povečanju stopnje zaposlenosti in posledično poveča zanimanje tujih investorjev. Tak način je ubrala tudi Bolgarija, da bi postala privlačnejša za tuje investitorje in bi na tak način povečala zagon gospodarstva ter pospešila gospodarsko rast. Pri nas se je vse pogosteje začela uveljavljati praksa, da si marsikatero podjetje, ki je uspešno ter ustvarja dobiček in nova delovna mesta, ustvari sedež podjetja izven Slovenije, kjer je manj birokratskih ovir in manjša obdavčitev dohodka. V kolikor se

razmere na tem področju v najkrajšem možnem času ne spremenijo, se tudi ekonomsko-socialna situacija pri nas ne bo izboljšala, saj se s tem, da uspešna podjetja odhajajo v tujino, ne ustvarjajo nova delovna mesta, ki bi na novo zaposlovala nov kader, posledično na primer stopnja zaposlenosti bolj ali manj stagnira in denar, ki že tako ali tako zelo primanjkuje, ne odteka v državno blagajno. Prav tako vidim problem v pojavu »brain draina«. Slovenija veliko vlaga v šolstvo in izobraževalni sistem, vsem mladim je izobrazba omogočena. Menim, da imamo veliko dobrih strokovnjakov in pogosto se pojavlja v praksi, da ravno ti, ki so najboljši, imajo možnost, da unovčijo svoje znanje v tujini. Slovenija je s tem oškodovana, saj država vlaga vanje in jim omogoča, da se izšolajo, nato pa njihovo znanje žanjejo tuja podjetja. Tako na koncu država od visoko izobraženih strokovnjakov nima doprinosa. Zato menim, da bi morala država podpreti aktivno zaposlovanje mladih in dobremu kadru nuditi še več možnosti za zaposlitev. Že z izboljšanjem te situacije bi se lahko počasi izboljšala vsa ključna področja socialnega modela.

LITERATURA IN VIRI

LITERATURA

1. Adnett, N., Hardy, S. (2005). *The European Social Model: Modernisation or Evolution?* Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.
2. Bohinc, R. (2007). *Pravo Evropske unije: Temelji pravoznanstva EU za študente družboslovja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
3. Bubnov Škoberne, A., Strban, G. (2010). *Pravo socialne varnosti*. Ljubljana: GV Založba.
4. Chytilová, J., Mejstřík, M. (2007). *European Social Models and Growth: Where are the Eastern European Countries Heading?* Prague: Institute of Economic Studies.
5. Hantrais, L. (2007). *Social Policy in the European Union*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
6. Hermann, C., & Mahnkopf, B. (2010). The Past and Future of the European Social Model. V T. Evans, E. Hein, H. Herr, M. Kronauer, & B. Mahnkopf (Ured.). *Berlin School of Economics and Law*. Berlin. Pridobljeno 16. 12. 2014 iz http://www.ipe-berlin.org/fileadmin/downloads/working_paper/ipe_working_paper_05.pdf
7. Huffs Schmid, J., Mazier, J. (2009). The Role of the Public Sector in a Progressive Construction of Europe. V: M. Frangakis, C. Hermann, J. Huffs Schmid, & K. Lóránt (Ured.), *Privatisation Against the European Social Model: A Critique of European Policies and Proposals for Alternatives (str. 245–256)*. New York: Palgrave Macmillan.
8. Klun, M. (2010). *Davčni sistem*. Ljubljana: Fakulteta za upravo.
9. Kmet Zupančič, R., Stare, M., Brezigar Masten, A., Hribernik, M., Kajzer, A., Rojec, M., Murn, A. (2014). *Poročilo o razvoju 2014*. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
10. Kopač Mrak, A. (2009). Evropska socialna politika. V: S. Kajnč, & D. Lajh (Ured.): *Evropska unija od A do Ž (str. 94–98)*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
11. Ložar, B., Kozmelj, A., Tuš, J., Škrbec, T. (2012). *Izobraževanje v Sloveniji*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
12. Maiväli, M., Stierle, M. (2013). The Bulgarian labour market: Strong wage growth in spite of rising unemployment. *ECFIN Country Focus*, 10 (2), str. 1–7. http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/country_focus/2013/pdf/cf_vol10_issue2_en.pdf
13. Moussis, N. (1999). *Access to European Union*. Rixensart: European Study Service.
14. Neykov, I., Salchev, P. (2012). Annual National Report 2012. *Pensions, Health Care and Long-term Care*. Bulgaria: ASISP. Pridobljeno 12. 3. 2015 iz http://socialprotection.eu/files_db/1206/asisp_ANR12_BULGARIA.pdf
15. Sakellaropoulos, T., Berghman, J. (2004). *Connecting Welfare Diversity Within the European Social Model*. Schoten: Intersentia Publishers.
16. Sapir, A. (9. 9. 2005). *Globalisation and the Reform of European Social Models*. Pridobljeno iz <http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication/31-globalisation-and-the-reform-of-european-social-models/>

17. Schulmeister, S. (1. 12. 2014). *The Principles of the European Social Model and the Practice of Economic Policy in the EU*. Pridobljeno iz http://stephan.schulmeister.wifo.ac.at/fileadmin/homepage_schulmeister/files/Europe_in_globalized_eco.pdf
18. Socol, C., Marinaş, M., Socol, A. G. (2010). Fiscal Sustainability and Social Cohesion. Common and Specific in EU Sub-models. *Theoretical and Applied Economics*, 17(3), str. 43–62.
19. Šporar, P., Strojan, T. (2009). Evropski ekonomsko-socialni odbor. V: S. Kajnč, & D. Lajh (Ured.): *Evropska unija od A do Ž* (str. 130–133). Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
20. Štremfel, U. (2009). Odprta metoda koordinacije. V: S. Kajnč, & D. Lajh (Ured.): *Evropska unija od A do Ž* (str. 267–270). Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
21. Tache, I., Dumitrache, V. (2012). New Welfare Regimes in Eastern Europe: The Cases of Romania and Bulgaria. *Review of Economic and Business Studies*, 2012 (10), str. 59–84.
22. Taştanoska, T. (2014). *Vzgoja in izobraževanje v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.
23. Taylor-Gooby, P. (2004). *Making a European Welfare State? Convergences and Conflicts Over European Social Policy*. Oxford: Blackwell.
24. Vodovnik, Z. (2014). *Pravni temelji delovnih in socialnih razmerij*. Ljubljana: GV Založba.

VIRI

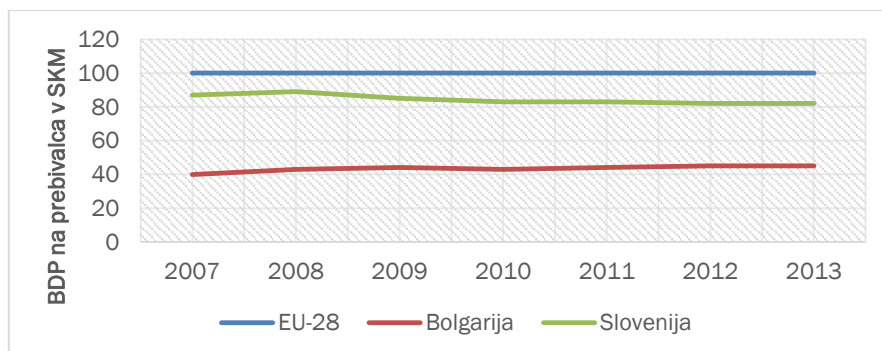
1. Council of Europe. (2010). *Na kratko o socialni listini*. Pridobljeno 19. 11. 2014 iz <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/presentation/charterglance/Slovenian.pdf>
2. Evropopotnica. (2004). Ljubljana: Urad Vlade RS za informiranje.
3. Evropski parlament. (6. 9. 2006). *Evropski socialni model za prihodnost: Socialna politika*. Pridobljeno iz <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?language=SL&type=IM-PRESS&reference=20060901IPR10244>
4. KPMG. (5. 1. 2013a). *Bulgaria – Other taxes and levies*. Pridobljeno iz <http://www.kpmg.com/global/en/issuesandinsights/articlespublications/taxation-international-executives/bulgaria/pages/other-taxes-levies.aspx>
5. KPMG. (6. 1. 2013b). *Bulgaria: VAT essentials*. Pridobljeno iz <http://www.kpmg.com/global/en/issuesandinsights/articlespublications/vat-gst-essentials/pages/bulgaria.aspx>
6. Evropska komisija. (28. 1. 2013). *Kaj je ESS?* Pridobljeno iz <http://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=35&langId=sl>
7. BBC. (12. 11. 2014). *Bulgaria country profile – Overview*. Pridobljeno iz <http://m.bbc.com/news/world-europe-17202996>

8. Republika Slovenija. (19. 11. 2014a). *Pogodba, ki poudarja socialno dimenzijo*. Pridobljeno iz <http://www.evropa.gov.si/si/lizbonska-pogodba/lizbonska-pogodba-v-10-korakih/pogodba-ki-poudarja-socialno-dimenzijo-unije/#c112>
9. ETUC. (10. 12. 2014). *The European Social Dialogue*. Pridobljeno iz <http://www.etuc.org/european-social-dialogue>
10. UEAPME. (10. 12. 2014). *Socialni dialog in zaposlovanje v EU*. Pridobljeno iz <http://www.ueapme.com/business-support%20II/Training%20Tools/Confartigianato/Social%20dialogue/SL-Social%20dialogue%20-%20tool%20I.pdf>
11. Republika Slovenija. (15. 12. 2014b). *Bruselj bo predlagal še socialni pakt*. Pridobljeno iz <http://www.evropa.gov.si/si/vsebina/novica/news/bruselj-bo-predlagal-se-socialni-pakt/194b0808f8287353667491a079580058/>
12. UCL. (15. 12. 2014). *The Future of EU Social Policy*. Pridobljeno iz https://www.ucl.ac.uk/public-policy/public-policy-briefings/EU_social_policy
13. Ekonomsko-socialni svet. (3. 2. 2015). *Ekonomsko-socialni svet*. Pridobljeno iz <http://www.ess.si/ess/ess-si.nsf>
14. Evropska unija. (3. 2. 2015). *Življenje v EU*. Pridobljeno iz: http://europa.eu/about-eu/facts-figures/living/index_sl.htm
15. ZRSZ. (3. 2. 2015). *Zavod republike Slovenije za zaposlovanje*. Pridobljeno iz <http://www.ess.gov.si/>
16. FURS. (12. 2. 2015). *Finančna uprava Republike Slovenije*. Pridobljeno iz <http://www.fu.gov.si/>
17. Vlada Republike Slovenije. (16. 2. 2015). *Nadgradnja zdravstvenega sistema*. Pridobljeno iz http://www.vlada.si teme_in_projekti/arhiv_projektov/izhod_iz_krize/strukturni_ukrepi/nadgradnja_zdravstvenega_sistema/
18. European union. (24. 2. 2015). *Bulgaria*. Pridobljeno iz: http://europa.eu/about-eu/countries/member-countries/bulgaria/index_en.htm#goto_0
19. Invest Bulgaria. (24. 2. 2015). *Quality of Life*. Pridobljeno iz <http://www.investbulgaria.com/QualityOfLife.php>
20. SURS. (26. 2. 2015a). *Statistični urad Republike Slovenije*. Pridobljeno iz <http://www.stat.si/statweb>
21. Eurostat. (1. 3. 2015a). *Your key to European statistics*. Pridobljeno iz <http://ec.europa.eu/eurostat>
22. HILL International. (6. 3. 2015). *Bulgaria: Education, Personnel and Labor Market*. Pridobljeno iz <http://www.hill-international.com/Bulgaria-Education-Personnel-and-Labor-Market.10102.0.html>
23. RTVSLO. (6. 3. 2015). *Razlike v plačah med ženskami in moškimi v EU-ju najmanjše v Sloveniji*. Pridobljeno iz <http://www.rtvsl.si/evropska-unija/razlike-v-placah-med-zenskami-in-moskimi-v-eu-ju-najmanjse-v-sloveniji/359861>
24. Evropska komisija. (11. 3. 2015). *Vaše pravice iz socialne varnosti v Bolgariji*. Pridobljeno iz http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Bulgaria_sl.pdf

25. AngloINFO. (13. 3. 2015). *Schooling and Education*. Pridobljeno iz <http://bulgaria.angloinfo.com/family/schooling-education/>
26. Dynot. (14. 3. 2015). *Bulgarian Education System*. Pridobljeno iz <http://www.dynot.net/index.php?Itemid=72>
27. Eurostat. (20. 3. 2015b). *Europe 2020 Strategy*. Pridobljeno iz <http://ec.europa.eu/eurostat/web/europe-2020-indicators/europe-2020-strategy>
28. KPMG. (1. 4. 2015). *Individual income tax rates table*. Pridobljeno iz <http://www.kpmg.com/global/en/services/tax/tax-tools-and-resources/pages/individual-income-tax-rates-table.aspx>
29. WHO. (1. 4. 2015). *Global Health Observatory Data*. Pridobljeno iz <http://www.who.int/gho/countries/en/>
30. SURS. (5. 5. 2015b). *BDP se je v četrtem četrtletju 2014 povečal za 2,4 odstotka, v letu 2014 pa za 2,6 odstotka*. Pridobljeno iz <http://www.stat.si/StatWeb/prikazinovico?id=5035&naslov=Bruto-doma%C4%8Di-proizvod-Slovenija-4.-%C4%8Detrtletje-2014>
31. (2010). Pogodba o delovanju Evropske unije (PDEU). Ur. list EU, št. 2010/C, 083/01.
32. (2010). Zakon o socialno varstvenih prejemkih (ZSVarPre). Ur. list RS, št. 61/2010, 40/2011, 110/2011-ZDIU12, 40/2012-ZUJF, 14/2013.

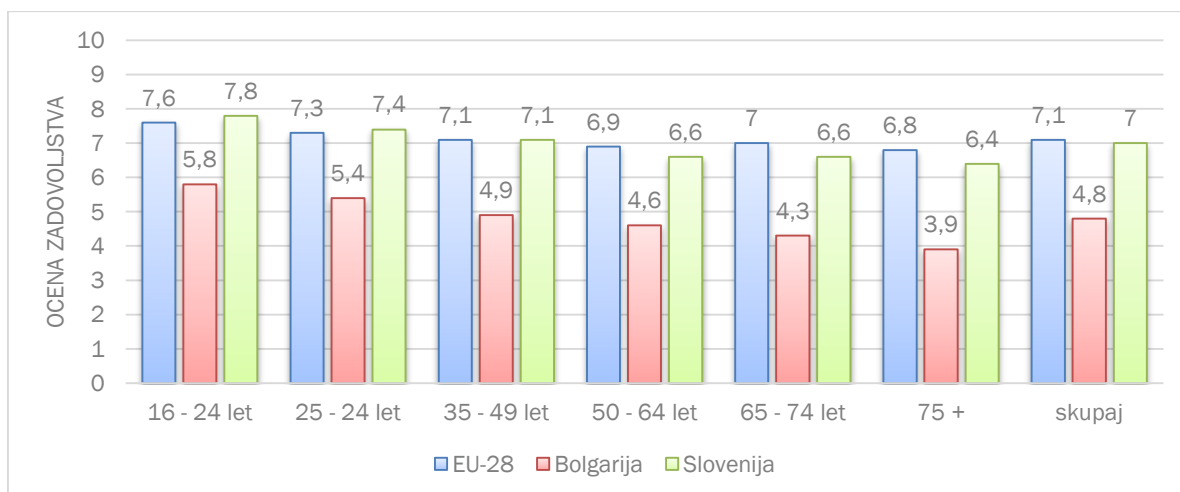
PRILOGE

Priloga 1: Grafikon prikazuje BDP na prebivalca v SKM (Index EU-28=100)

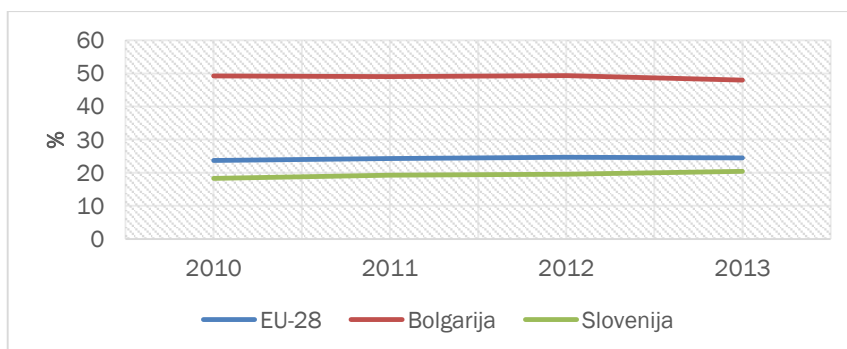
Vir: lasten, tabela 27

Priloga 2: Grafikon prikazuje zadovoljstvo z življenjem glede na starost prebivalstva leta 2013

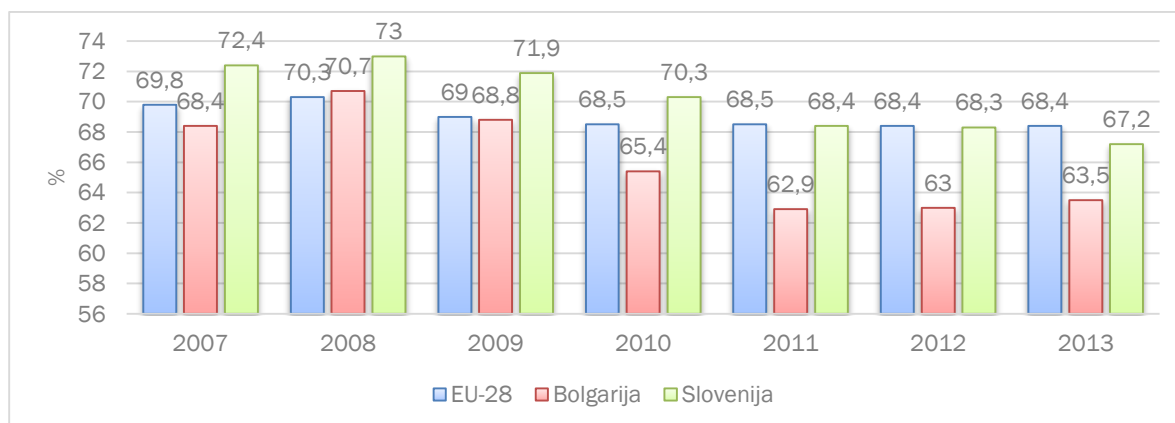
Vir: lasten, tabela 28

Priloga 3: Grafikon prikazuje delež ljudi na robu revščine in socialne izključenosti v %

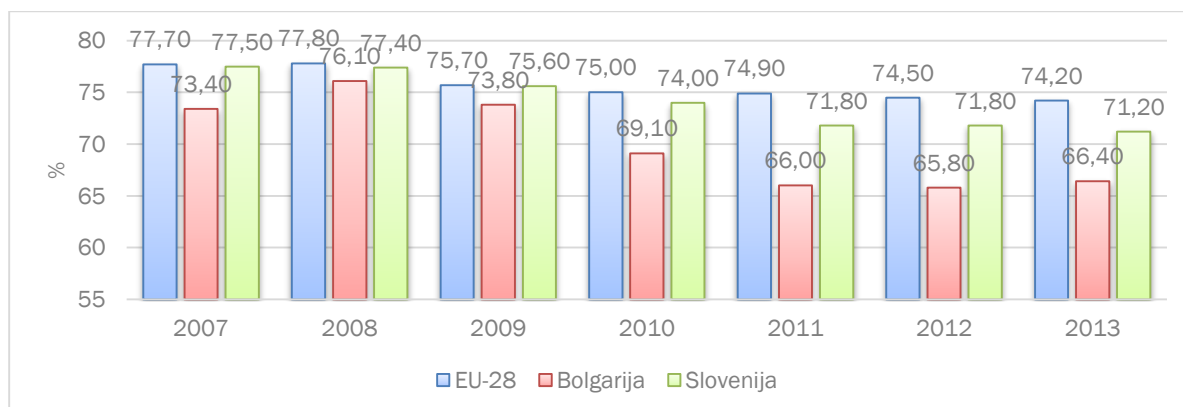
Vir: lasten, tabela 29

Priloga 4: Grafikon prikazuje stopnjo zaposlenosti med 20. in 64. letom starosti v %

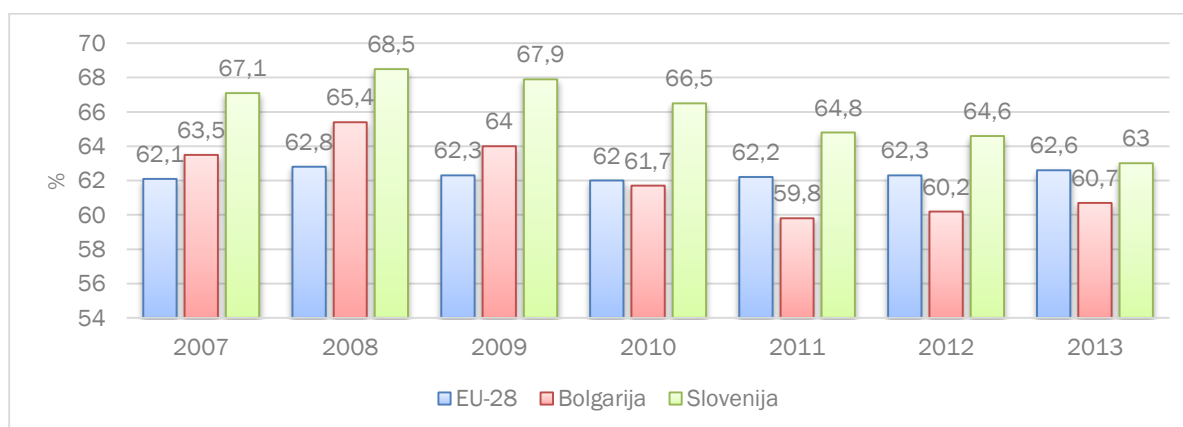
Vir: lasten, tabela 30

Priloga 5: Grafikon prikazuje stopnjo zaposlenosti moških med 20. in 64. letom starosti v %

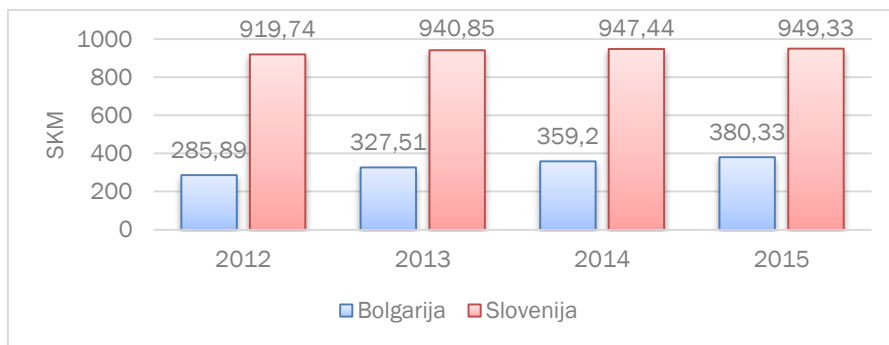
Vir: lasten, tabela 31

Priloga 6: Grafikon prikazuje stopnjo zaposlenosti žensk med 20. in 64. letom starosti v %

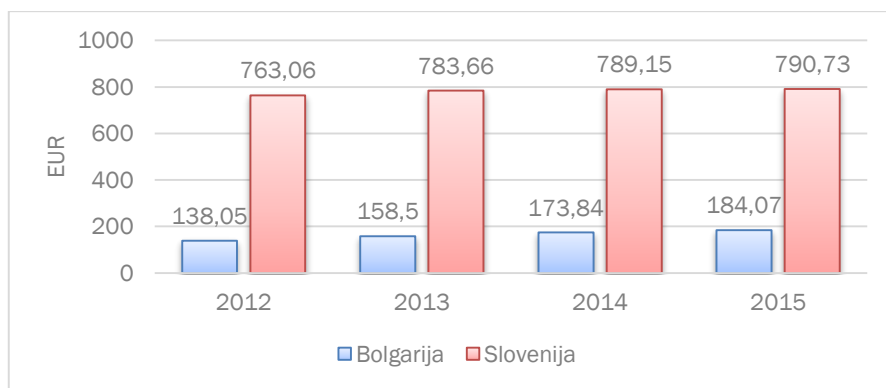
Vir: lasten, tabela 32

Priloga 7: Grafikon prikazuje minimalno mesečno plačo v SKM

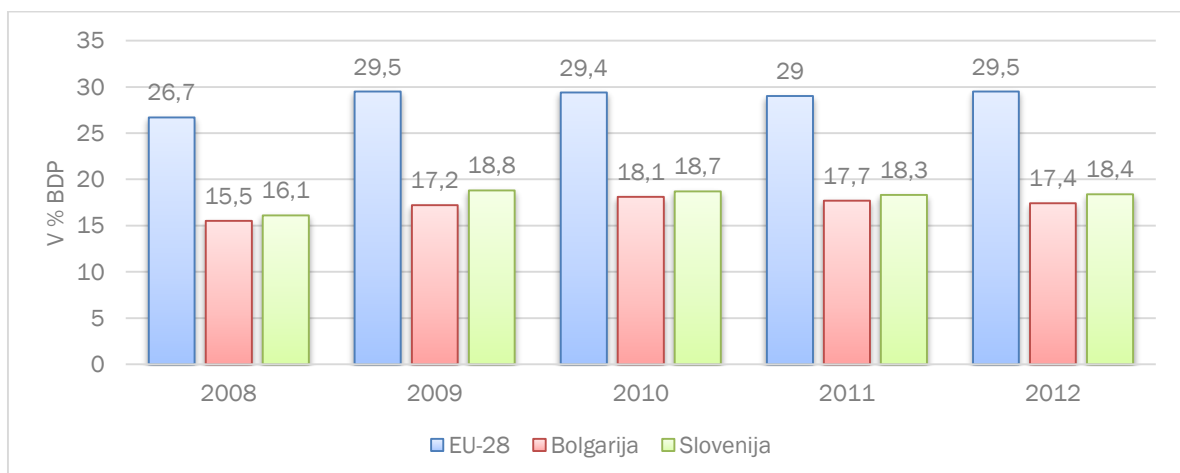
Vir: lasten, tabela 33

Priloga 8: Grafikon prikazuje minimalno mesečno plačo v EUR

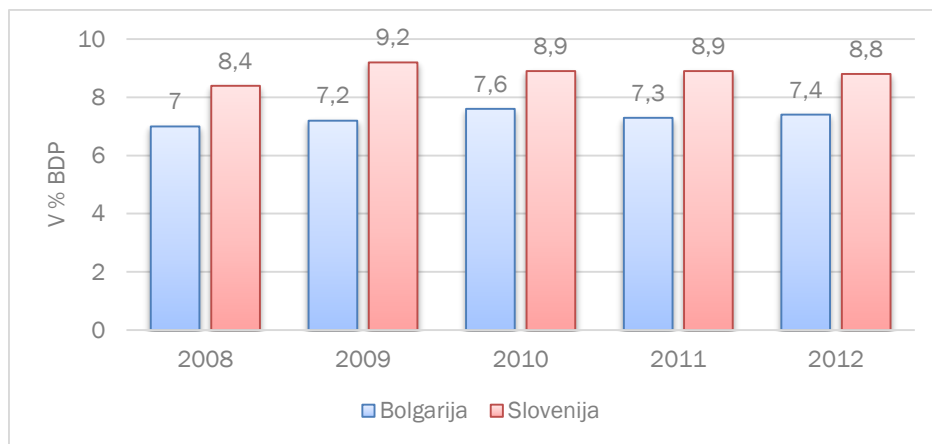
Vir: lasten, tabela 34

Priloga 9: Grafikon prikazuje izdatke za socialno varstvo v % BDP

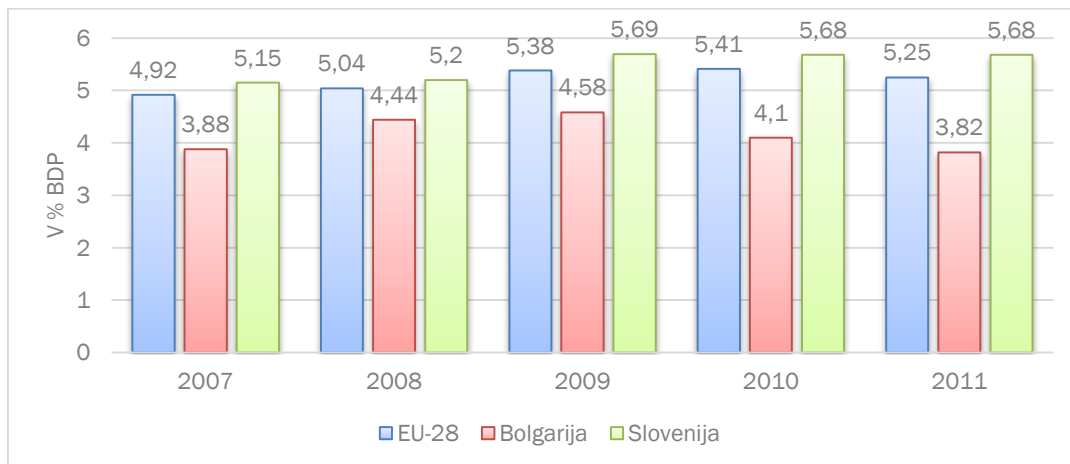
Vir: lasten, tabela 36

Priloga 10: Grafikon prikazuje izdatke za zdravstvo v % BDP

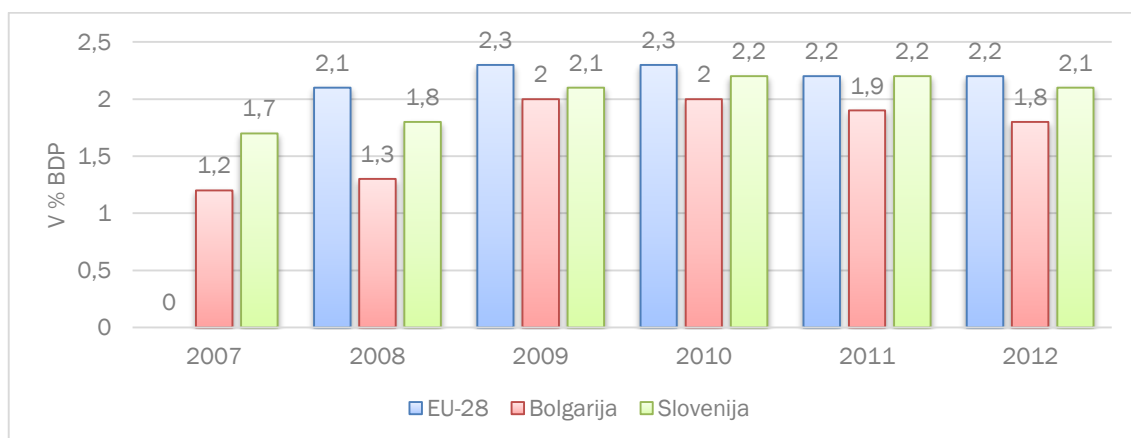
Vir: lasten, tabela 37

Priloga 11: Grafikon prikazuje javne izdatke za izobraževanje v % BDP

Vir: lasten, tabela 39

Priloga 12: Grafikon prikazuje javne izdatke za družinske dajatve v % BDP

Vir: lasten, tabela 40